

***Kräxistä Kräksiksi* – helppo hahmonimi?**

Lastenkirjan hahmonimien käännösmenetelmät ja karakterisaatio

Henna Lepaus

Tampereen yliopisto

Viestintätieteiden tiedekunta

Monikielisen viestinnän ja käännöstieteen maisteriopinnot

Saksan kääntämisen ja tulkkauksen opintosuunta

Pro gradu -tutkielma

Huhtikuu 2017

Tampereen yliopisto
Viestintätieteiden tiedekunta
Monikielisen viestinnän ja käännöstieteen maisteriopinnot
Saksan kääntämisen ja tulkkauksen opintosuunta

LEPAUS, HENNA: *Kräxistä Kräksiksi* – helppo hahmonimi? Lastenkirjan hahmonimien käännösmenetelmät ja karakterisaatio
Pro gradu -tutkielma, 61 sivua + saksankielinen lyhennelmä 11 sivua
Huhtikuu 2017

Tässä tutkielmassa tarkastellaan lastenkirjallisuuden saksankielisten hahmonimien suomenkielisiä käännöksiä. Tarkoituksena on selvittää, mitä käännösmenetelmiä käyttämällä tarkastelun kohteena olevan aineiston hahmonimet on käännetty. Lisäksi tutkielmassa pohditaan hahmojen karakterisaatiota hahmonimen näkökulmasta. Tarkastelen, onko hahmojen karakterisaatio merkittävästi muuttunut hahmonimen kääntämisen seurauksena. Tutkimuksen taustalla on myös nimistöntutkimus, ja pyrkimyksenä on osoittaa hahmonimen olevan pätevä ja huomionarvoinen suomalainen nimikategoria. Näyttäisi siltä, että hahmonimien kääntämisessä on aiempien tutkimusten perusteella sovellettu useaa eri käännösmenetelmää, jotka noudattelevat kotouttavaa käännösstrategiaa.

Tutkimusaineisto on kerätty Otfried Preusslerin saksalaisesta lastenkirjallisuuden klassikkoteoksesta *Die kleine Hexe* (1957), jonka Kaarina Helakisa on suomentanut nimellä *Pikkunoita* (1978). Tarkasteltavia hahmonimiä on yhteensä 114 kappaletta. Hahmonimien ohella analyysissä otettiin huomioon myös teoksen kuvitus, koska lähes kaikki hahmot olivat kuvattu teokseen. Ensin aineisto koottiin tutkielman hahmonimelle asettaman määritelmän puitteissa, ja hahmonimet taulukoitiin. Sitten aineisto luokiteltiin käyttämällä Jan Van Coillien (2006), Rune Ingon (1990) ja Ritva Leppihalmeen (1997) käännösmenetelmämallien pohjalta kehitettyä hahmonimien käännösmenetelmäluokittelua. Hahmonimiä analysoitiin yksittäin, ja lopuksi tuloksia pohdittiin karakterisaation näkökulmasta.

Tutkimuksessa selvisi, että aineiston hahmonimet on käännetty käyttäen kotouttavaa käännösstrategiaa. Seitsemän hahmonimeä on kopioitu adaptoiden, 47 hahmonimeä on käännetty sanasanaisesti tai vastineella, ja 17 hahmonimeä on käännetty muutoksen kera. Muutoksiin luokitui korvaus, hahmon piirteen tarkennus tai jonkin uuden piirteen lisäys, jonkin elementin poisjättäminen tai tyyllillinen keino. Käännettyistä hahmonimistä 43 oli luokiteltavissa vain yhdellä käännösmenetelmällä käännettyiksi, ja 14 hahmonimeä olivat kahden käännösmenetelmän yhdistelmiä. Kaikki käännösmenetelmät vaikuttavat hahmojen karakterisaatioon eri asteisesti, ja lähtö- ja kohdekielisen lukijan tulkinta kustakin hahmosta on täten jossakin määrin erilainen. Räikeistä ja lukukokemusta häiritsevistä eroista ei voida kuitenkaan puhua. Tulos on mielenkiintoinen ja antaa aihetta jatkotutkimukselle lastenkirjallisuuden hahmonimien parissa.

Avainsanat: lastenkirjallisuuden kääntäminen, hahmonimi, karakterisaatio, nimistöntutkimus, käännösmenetelmät

Sisällysluettelo

1 Johdanto	1
1.1 Tutkimuksen tavoite	1
1.2 Aiempaa tutkimusta.....	2
1.3 Tulevaisuuden näkymiä.....	4
1.4 Tutkielman rakenne	5
2 Lastenkirjallisuus	6
2.1 Lastenkirjallisuuden erityispiirteet	6
2.2 Lastenkirjallisuuden yleisöt.....	9
2.3 Multimodaalisuus lastenkirjallisuudessa.....	10
2.3.1 Visuaalinen moodi.....	11
2.3.2 Auditiivinen moodi	12
2.3.3 Multimodaalinen kääntäminen	12
2.4 Karakterisaation rakentuminen	13
2.4.1 Hahmonimi.....	13
2.4.2 Alluusio	14
2.4.3 Kuvat	15
3 Nimistöntutkimus	17
3.1 Nimet ja niiden tutkimus	17
3.1.1 Nimet kielen aineksena	18
3.1.2 Hahmonimet lastenkirjallisuudessa.....	19
3.2 Hahmonimen määrittely tutkimuksen näkökulmasta	20
4 Lastenkirjallisuuden kääntäminen.....	22
4.1 Lastenkirjallisuuden kääntäminen kaunokirjallisen kääntämisen erityislajina	22
4.2 Käännösstrategia ja -menetelmä.....	26

4.3 Fiktiivisten hahmonimien käännösmenetelmät	27
4.4. Hahmonimien käännösmenetelmät	30
4.4.1 Hahmonimi kopioidaan adaptoiden	31
4.4.2 Hahmonimi käännetään sanasanaisesti tai vastineella	31
4.4.3 Hahmonimi käännetään muutoksen kera	31
5 Aineiston ja tutkimusmenetelmän esittely	32
5.1 Otfried Preussler.....	32
5.2 Kaarina Helakisa	32
5.3 <i>Die kleine Hexe – Pikkunoita</i>	33
5.4 Aineistonkeruu- ja tutkimusmenetelmät	34
6 Tutkimustulosten esittely	38
6.1 Aineistokatsaus ja päätulokset	38
6.2 Hahmonimi kopioidaan adaptoiden	40
6.2.1 Kräks ja Abraksas.....	41
6.2.2 Tuomas ja Kasper.....	41
6.2.3 Römpömpeli-täti.....	41
6.2.4 Rosvopäällikkö Jaromir.....	42
6.2.5 Rouva Kräks	42
6.3 Hahmonimi käännetään sanasanaisesti tai vastineella	42
6.3.1 Pikkunoita.....	44
6.3.2 Ukkosnoidat ja piparnoidat	44
6.3.3 Kiinalaistytöt ja kukkaistyttö	44
6.3.4 Kõriläs-härkä.....	45
6.3.5 Neekerit	45
6.3.6 Intiaani Punainen Pilvi	46
6.3.7 Päreentekijän vaimo	46

6.3.8 Räätälin Risto ja Suutarin Seppo.....	46
6.4 Hahmonimi käännetään muutoksen kera	47
6.4.1 Paavali Piparpää	47
6.4.2 Risumuorit.....	47
6.4.3 Rauni	48
6.4.4 Hirvet.....	48
6.5 Karakterisaatio	48
6.6 Yhteenveto	53
7 Päätelmät ja pohdintaa	55
Lähteet.....	58
Deutsche Kurzfassung	

1 Johdanto

Lastenkirjallisuus ei vanhene tai mene muodista koskaan. Lapset ovat erityinen ja mielenkiintoisella tapaa haastava kohderyhmä, ja lapsille suunnattua kirjallisuutta käännettäessä on otettava huomioon käännöksen esteettisyyden ja selkokielisyyden lisäksi esimerkiksi pedagoginen näkökulma ja kohdeyleisön piirteet. Nämä vaikuttavat kääntäjän käännösratkaisuihin. Kuitenkaan esteettisyyttä ja juonen kerronnan kannalta olennaisia elementtejä, kuten hahmojen nimiä, ei saa jättää toisarvoiseen asemaan.

1.1 Tutkimuksen tavoite

Käsillä oleva tutkimus tarkastelee lastenkirjallisuudessa esiintyviä hahmonimiä, niiden käännöksiä ja niiden välittämää hahmojen karakterisaatiota. Tutkimukseen on kerätty aineisto saksan- ja suomenkielisistä hahmonimistä Otfried Preusslerin vuonna 1957 ilmestyneestä kuvitusta lastenkirjaklassikosta *Die kleine Hexe*. Kirjan on kääntänyt Kaarina Helakisa vuonna 1978, ja teoksen suomenkielinen nimi on *Pikkunoita*. Tutkimusmenetelmänä käytetään käännösvertailua, ja hahmonimiä analysoidaan tämän tutkimuksen tarpeisiin kehitetyn käännös menetelmäluokittelun avulla. Tutkimuksessa tarkastellaan, mitä menetelmiä käyttäen aineiston hahmonimet on käännetty saksasta suomeksi. Sen ohella tutkitaan myös, muuttuuko hahmojen karakterisaatio käytettyjen käännös menetelmien seurauksena.

Oletuksena on, että hahmonimet on käännetty käyttäen kotouttavaa käännösstrategiaa ja hyödyntäen useaa erilaista menetelmää. Oletus perustuu siihen, että aiempaa tutkimusta (ks. luku 1.2) tarkasteltaessa huomataan, että lastenkirjallisuuden fiktiiviset nimet käännetään usein kotouttavasti. Esimerkiksi Yvonne Bertills (2003: 192) toteaa, että adaptaatio on ollut ja on edelleen tavanomainen menetelmä lastenkirjallisuuden nimien kääntämisessä. Myös tutkijan oman henkilökohtaisen lukukokemuksen perusteella voidaan sanoa, että nimet on tuotu lähelle suomenkielistä lukijaa. Todennäköistä on myös, että hahmojen karakterisaatio muuttuu jonkin verran, sillä jo nopealla tarkastelulla huomaa, että osa nimistä on saanut lähdetekstistä paljon poikkeavan asun. Lisäksi Saksan ja Suomen jokseenkin eroavat kielelliset ja kulttuuriset taustat saattavat vaikuttaa hahmonimien muodostamiin konnotaatioihin ja sitä kautta hahmojen karakterisaatioon.

Lastenkirjallisuus on monipuolinen kirjallisuuden laji, ja se voi pitää sisällään mitä erilaisimpia kirjallisuuden alalajeja. Yleisesti lastenkirjallisuuteen käsitetään kuuluvaksi esimerkiksi sarjakuvat, kuvakirjat, sadut, runot ja lorut (Hosiaislouma 2003: 508). Kun tässä tutkimuksessa pu-

hutaan lastenkirjallisuudesta, sillä tarkoitetaan alle kouluikäisille ja kouluikäisille lapsille suunnattua kertomakirjallisuutta ja teoksia, joissa on sekä tekstiä että kuvia. Hahmolla tarkoitetaan tämän tutkimuksen raameissa tarinassa kirjallisesti sekä mahdollisesti kuvallisesti esiintyvää, tarinan kannalta merkityksellistä ja hahmonimellä inhimillistettyä oliota, kuten ihmistä tai eläintä tai niiden joukkoa. Hahmonimellä tarkoitetaan teoksessa tavattavia erisnimiä ja yleisnimiä silloin, kun ne selkeästi viittaavat tarinan hahmoihin. Hahmonimen käsitettä tarkastellaan tarkemmin luvussa 3.2.

1.2 Aiempaa tutkimusta

Tieteellisestä näkökulmasta tarkasteltuna lastenkirjallisuus on hedelmällinen ja merkityksellinen, mutta vähän tutkittu ala varsinkin verrattuna muihin kaunokirjallisuuden lajeihin. Tutkimusta on tehty lähes yksinomaan opinnäytetöinä, pro gradu -tutkielmina ja väitöskirjoina. Eri-tyisesti nimistöntutkimusta lastenkirjallisuuden näkökulmasta ja nimenomaan kieliparissa saksa–suomi on olemassa tuskin lainkaan. Viime vuosina suosittu fantasiakirjallisuuden, kuten Harry Potter -kirjasarjan myötä tutkimusmielenkiinto on kuitenkin hieman kasvanut. Edellä mainittu aihe on ollut suosittu käännöstieteen parissa myös nimistöntutkimuksen näkökulmasta. Käännöstieteellinen perspektiivi onkin omiaan tuomaan panoksensa suomenkielisen lastenkirjallisuuden tutkimukseen, sillä lastenkirjallisuutta on käännetty paljon suomeksi.

Lastenkirjallisuuden fiktiivisten nimien tutkimusta on tehty jonkin verran suomen kielen alalla. Esimerkiksi Leonard Pearl (2007) on tutkinut pro gradu -tutkielmassaan Disney-elokuvien fiktiivisten nimien muodostusta, rakennetta ja merkityssuhteita. Tytti Korkiakoski (2010) taas on tutkinut Asterix-sarjakuvan nimistöä pro gradu -tutkielmassaan *Astronomixista Marcus Nor-maliukseen. Asterix-sarjakuvan henkilönnimistö*. Hän on todennut, että nimillä on paljon erilaisia merkityksen ja kielellisen kuvaamisen kannalta olennaisia tehtäviä (mts. 76). Nimet siis kiinnostavat tutkijoita, ja ne koetaan myös tärkeäksi tutkimuskohteeksi.

Monien muiden tutkimusten ohella edellä mainituista tutkimuksista uupuu tarkempi käännöstieteellinen näkökulma, mikä on selvä puute. Esimerkiksi Pearlin tarkastelemat Disneyn hahmot ovat alun perin englanninkielisiä ja jonkinasteista käännöstoimintaa on silti varmuudella tarvittu, olkoot nimet sitten käännetty kokonaan, osittain tai siirretty sellaisenaan suomenkielille. Täten väitän, että käännöstieteellinen näkökulma on tärkeää sisällyttää myös tämänkaltaiseen tutkimukseen. Nimien tutkimus vain lingvistisestä näkökulmasta ei anna luotettavia tuloksia. Pearlin (2007: 5) tutkimuksellinen pyrkimys tuoda hahmonimi päteväksi suomen nimika-

tegoriaksi on kuitenkin aiheellinen, ja samankaltaista tutkimusta tarvittaisiin lisää. Käsillä olevan tutkimuksen tavoitteena on niin ikään vahvistaa hahmonimen asemaa pätevänä suomen kielen nimikategoriana.

Viime aikoina lastenkirjallisuuden kääntämistä suomi–saksa -kieliparissa ovat tutkineet pro gradu -tutkielmissaan muiden muassa Tanja Väre (2008) (*Reaaliat Johanna Spyridin teoksen "Heidi kann brauchen, was es gelernt hat" neljässä suomennoksessa*) ja Sanna Miettinen (2007) (*DDR:n lastenkirjallisuuden kääntäminen suomeksi - esimerkkinä Fred Rodrianin kirjat*). Venla Kallio (2015) taas on tutkinut lastenkirjallisuuden kääntämistä suomi–englanti -kieliparissa (*Muuttuuko käänös entistä kotouttavammaksi globalisaatiosta huolimatta? Lastenkirjojen kotouttaminen ja vieraannuttaminen 1970- ja 2000-luvuilla*). Edellä mainitut eivät kuitenkaan ole keskittyneet pääasiallisesti nimistön tutkimukseen. Englannin, suomen ja saksan kielten välillä nimistön kääntämistä on tutkinut Anne Vilen (2009) pro gradu -tutkielmassaan *Hogwartsista Tylypahkaan - Harry Potter -kirjojen erisnimien kääntäminen suomeksi ja saksaksi*. Hän vertaili käännösratkaisuja näiden kolmen kielen kesken, ja sai selville, että kääntäjät ovat sekä suomen- että saksankielisessä käännösprosessissa noudattaneet erisnimien kääntämisessä yleistä strategiaa, eli fiktiiviset nimet käännetään useimmiten ja autenttiset nimet jätetään käntämättä (Vilen 2009: 57–58).

Harry Potter-kirjojen palkittu suomentaja Jaana Kapari-Jatta (2008) on avannut käännösprosessiaan ja -ratkaisujaan kirjassaan *Pollomuhku ja Posityyhtynen*, ja ottaa tarkasteluun myös muuttaman yksittäisen hahmokuvan ja -nimen. Kapari-Jatan julkaisu ei ole puhtaasti tieteellinen, mutta se valottaa hyvin ja myös maallikon järkeen käyvästi sitä, mitä kaikkea on pohdittava, kun käännetään fiktiivistä nimeä, ja miten suuri voima hahmon nimellä on hahmokuvan luomisessa.

Kirsi Käpynen (2011) on tutkinut fiktiivisten nimien kääntämistä suomen-, englannin- ja ruotsin kielten välillä pro gradu -tutkielmassaan *Fiktiiviset nimet Mauri Kunnaksen teoksessa Viikingit tulevat! ja niiden englannin- ja ruotsinkieliset käännökset*. Käpynen käyttää Theo Hermansin¹ ja Ritva Leppihalmeen (1997) käännösmenetelmämallien pohjalta muodostamaansa luokittelua, ja pohjaa tutkimustaan myös Yvonne Bertillsin (2003) ja Jan Van Coillien (2006) ajatuksiin. Käpynen osoittaa edellä mainitut luokittelut hyvin sovellettaviksi työkaluiksi vas-

---

¹ Hermans, Theo 1988. On Translating Proper Names with Reference to De Witte and Max Havelaar. *Modern Dutch Studies: Essays in Honour of Peter King*. Viittaus teoksessa Bertills, Yvonne (2003). Beyond Identification.

taavanlaisissa tutkimuksissa. Erityisen mainitsemisen arvoinen tutkimus on juuri Yvonne Bertillsin (2003) väitöskirja, jossa hän tutkii lastenkirjallisuuden fiktiivisiä erisnimiä ja niiden piirteitä, käyttöä ja muodostusta verrattuna tavallisiin erisnimiin. Hän sisällyttää tutkimukseensa myös käännöstieteellisen näkökulman, kun hän vertailee keskenään lähtö- ja kohdekielisiä fiktiivisiä erisnimiä ja käsittelee niissä mahdollisesti ilmeneviä muutoksia.

Tampereen yliopiston monikielisen viestinnän ja käännöstieteen lehtori Riitta Oittinen (1993) on tutkinut lapsille kääntämistä väitöskirjassaan *I Am Me – I Am Other: On the Dialogics of Translating for Children*. Lisäksi hän on kirjoittanut useamman kirjan lastenkirjallisuudesta ja sen kääntämisestä (ks. esim. Oittinen 1995, 2000 & 2004), ja huomioi teoksissaan erityisesti lastenkirjallisuuden visuaalisen ja auditiivisen puolen.

1.3 Tulevaisuuden näkymiä

Kuten missä tahansa tutkimuksessa, myös lastenkirjallisuuden raameissa olisi mahdollista saada uutta tutkimustietoa esimerkiksi eri tieteenaloja hyödyntämällä ja näkökulmia laajentamalla. Vaikuttaisi siltä, että käännöstieteellisestä näkökulmasta tarkasteltaessa lastenkirjallisuuden tähänastinen tutkimus on jokseenkin yksipuolista ja kaavoihin kangistunutta, sillä tietyt teemat ja näkökulmat toistuvat.

Cecilia Alvstad (2010) toteaa, että lastenkirjallisuuden kääntämisen tutkimuksessa todella on havaittavissa selviä trendejä: kulttuurinen adaptaatio, ideologinen manipulaatio, duaali yleisö, suulliset piirteet ja kuvan ja sanan suhde. Valtakunnallinen lasten- ja nuortenkirjallisuuden sekä lastenkirjateoksen edistämisen ja tiedotuskeskus ja erikoiskirjasto Lastenkirjainstituutti (2017) kertoo, että instituutin Onnet-tietokannassa on 5500 lastenkirjallisuutta käsittelevää tutkimusta, hakuteosta tai opinnäytetyötä, jotka käsittelevät pääasiassa lapsille osoitettua kirjallisuutta ja kuvitusta. Tutkimushaara kaipaisi siis monipuolisempaa ja eksaktimpaa tutkimusta. Myös esimerkiksi Oittisen edellä mainitut teokset, kaikessa kattavuudessaan, toistavat toisiaan, ja hänen pohdintansa tuntuvat keskittyvän kaavamaisesti kuvan ja sanan suhteeseen.

Tutkimusta kaivattaisiin lisää myös nimistötutkimuksen näkökulmasta. Suomalainen nimistötutkimus on keskittynyt pitkälti paikannimien, ei henkilönnimien tutkimukseen. (Ainiala, Saarela & Sjöblom 2008: 60.) Tämä tekee suomalaisesta nimistötutkimuksesta yksipuolista. Käännöstieteellä on mahdollisuus tuoda tälle tutkimuskentälle arvokasta lisätietoa omasta näkökulmastaan, ja lisäksi myös kiinnittää huomiota kääntämisen haastavuuteen, merkitykseen ja kääntäjien näkyvyyden lisäämiseen. Käsillä oleva tutkimus pyrkii osaltaan täyttämään edellä

mainittuja aukkoja, ja toisaalta herättämään lisäkysymyksiä, jotta vastaavanlaista tutkimusta tehtäisiin jatkossakin.

1.4 Tutkielman rakenne

Käsillä oleva tutkimus rakentuu johdannon lisäksi kuudesta luvusta. Luvussa 2 tarkastelen lastenkirjallisuutta sen erityispiirteineen ja yleisöineen. Otan huomioon multimodaalisuuden, ja selitän, mitä tarkoitetaan multimodaalisella kääntämisellä. Lisäksi puhun hahmojen karakterisaatiosta ja sen rakentumisesta.

Luvussa 3 puhun suomalaisesta nimistöntutkimuksesta. Pohdin millaisia kielen aineksia nimet ovat ja keskustelen hahmonimistä lastenkirjallisuudessa. Lisäksi määrittelen, mitä tarkoitan hahmonimellä tämän tutkimuksen raameissa.

Tarkastelen lastenkirjallisuuden kääntämistä luvussa 4. Määrittelen, mitä tarkoitetaan käännösstrategialla ja käännösmenetelmällä. Esittelen myös lastenkirjallisuuden fiktiivisten nimien käännösmenetelmiä. Lisäksi esittelen tämän tutkimuksen tarpeisiin itse kehittämäni käännös-menetelmäluokittelun.

Luvussa 5 esittelen tutkimusaineistoni. Kerron tutkimani teoksen alkuperäisestä kirjailijasta Ot-fried Preusslerista ja kyseisen teoksen suomentaneesta Kaarina Helakisasta. Avaan myös lyhyesti tutkimani teoksen juonen. Lisäksi esittelen aineistonkeruu- ja tutkimusmenetelmäni.

Luvussa 6 esittelen analyysitulokseni ja luon tarkemman katsauksen tutkimaani aineistoon. Analysoin hahmonimiä yksitellen, ja keskustelen hahmojen karakterisaation muutoksista. Teen lopuksi yhteenvedon tutkimustuloksista.

Luvussa 7 teen päätelmiä tutkimustuloksistani ja pohdin jatkotutkimuskohteita, jotka voisivat ammentaa käsillä olevasta tutkimuksesta. Tutkielman lopusta löytyvät käyttämäni elektroniset ja painetut lähteet.

2 Lastenkirjallisuus

Tässä luvussa tarkastelen lastenkirjallisuutta kaunokirjallisuuden erityislajina. Pohdin lastenkirjallisuuden erityispiirteitä, yleisöjä ja multimodaalisuuden vaikutusta tässä kirjallisuuden lajissa. Luon katsauksen myös fiktiivisten hahmojen karakterisaation rakentumiseen ja karakterisaation kykyyn luoda uskottavia hahmoja.

2.1 Lastenkirjallisuuden erityispiirteet

Lastenkirjallisuus on kaunokirjallisuuden erityinen laji, jossa todellinen ja kuviteltu luovat mielikuvia, hahmoja ja tarinoita. Marja Suojalan (2001: 30) tiivistys todellisuuden ja mielikuvituksen yhteen kietomisesta on osuva: ”Satu, mielikuvitukseen perustuva, todellisuuden rajat ylittävä kerronnan muoto on lastenkirjallisuuden ydintä.” Kuten johdannossa mainittu, lastenkirjallisuuteen voidaan lukea kuuluvaksi perinteisen sadun ohella laaja skaala erilaisia ja eri tyyllisiä kerronnan lajeja. Voidaan kliseisesti, mutta todenpitävästi sanoa, että lastenkirjallisuudessa vain mielikuvitus on rajana, ja melkein mikä vain on mahdollista. Vastakohtat kuten nuori ja vanha, tuttu ja vieras, oikea ja väärä, iso ja pieni voidaan kääntää pääläelleen.

Kirjallisuudentutkija Mihail Bahtin (1995: 12) kuvailee edellä mainitun kaltaista tarinankerrontaa karnevalistiseksi. Sillä hän viittaa keskiajan naurukulttuuriin ja karnevaalijuhliin, ja niiden keinoihin luoda viihdettä ja iloa kansalle vastapainoksi vallalla olevalle vakavalle kulttuurille (mts. 6–7). Saman tyyppistä ajatusta heijastelee myös lastenkirjallisuus, sillä se on muiden funktoidensa ohella tarkoitettu viihteeksi ja iloksi yleisölleen. Bahtinin pohdinnat toistuvat myöhemmin myös käännöstieteessä. Riitta Oittinen (1995: 76–79) puhuu Bahtinin ajatuksien pohjalta karnevalistisesta kääntämisestä, jolla hän tarkoittaa kääntäjän valtaa ottaa väliaikaisesti kirjailijan kruunu. Kääntäjä irrottautuu lähtötekstistä, ja tuo sen niin sanotun myönteisen manipulaation keinoin kohdekielisille lukijoille käyttäen kohdekielen tuttuja aineksia. Tärkeää ei ole ekvivalenssi ja uskollisuus, vaan tekstin karnevalisoiminen käyttäen lähtötekstin hyviä aineksia ja luoden siten uuden iloisen kohdekielisen tekstin. Lähtötekstiä ei siis tule pelätä, vaan siltä voi riistää kruunun ja ikään kuin alentaa sen, ja tuoda teoksen kohdekielistä lukijaa lähelle. (Mts. 146–150.)

Fiktiivisiä, värikkäitä ja iloisia mielikuvia, tunnelmia ja tarinoita luova karnevalistinen kieli ja kääntäminen liittyvät teoksen viihdyttävyyteen ja estetiikkaan. Kuten muunkin kirjallisuuden, on lastenkirjallisuuden yksi tehtävä toimia aisteja aktivoivana ajanvietteenä, tai kohdeyleisö saattaa hylätä sen. Toki se mikä on esteettistä ja viihdyttävää, on myös kulttuuri- ja jopa luki-

jasidonnaista (Oittinen 2000: 63). Lastenkirjallisuudella voidaan kuitenkin sanoa olevan yleisesti merkittävä rooli kulttuuria rakentavana elementtinä niin taiteen, kasvatuksen ja maailmankatsomuksen kuin tieteenkin näkökulmasta.

Taide yhdistetään monesti kuvalliseen taiteeseen, mutta sen määritelmä pitää sisällään paljon enemmän. Esimerkiksi Kotimaisten kielten keskuksessa laadittu Kielitoimiston sanakirja määrittelee taiteen seuraavasti: ”Merkityksellisinä pidettäviin aistipohjaisiin elämyksiin tähtäävä luova toiminta ja sen tulokset” (Kotimaisten kielten keskus & Kielikone Oy 2017 s.v. *taide*). Lastenkirjallisuutta voidaan tähän määritelmään nojaten pitää yhtenä sana- ja kuvataiteen muotona, sillä verbaalisen kielen ja visuaalisten kuvien avulla kerrotaan tarinoita ja luodaan mielikuvia lukijan mielessä. Suositut lastentarinat ja -kirjat sekä hahmot kestävät aikaa ja jäävät elämään taideteoksina ja klassikoina. Tämä ei Suojalan (2001: 30) mukaan ole sattumaa, sillä lastenkirjaklassikkojen ja satujen luonteeseen kuuluu niiden ajattomuus ja kyky koskettaa yleisöä riippumatta ympärillä muuttuvasta maailmasta. Kielessä on monia työkaluja ja keinoja, joilla lastenkirjojen teksteistä ja kuvista saadaan luotua värikkäitä ja aisteja stimuloivia kokonaisuuksia, jotka voidaan hyvin rinnastaa muiden kulttuurituotteiden tavoin taiteeseen ja nostaa myös klassikkoasemaan.

Kun tarkastellaan lastenkirjallisuutta, on otettava erityisesti huomioon pedagoginen näkökulma. Varsinkin vanhemmissa saksalaisissa lastensaduissa tähän näkökulmaan on liitetty monesti julmuus ja väkivalta, ja lapsille on opetettu käyttäytymismalleja kauhun avulla. Tästä hyviä esimerkkejä ovat Heinrich Hoffmannin vuonna 1845 ilmestynyt *Der Struwwelpeter* eli *Jöröjukka* ja Grimmin veljesten sadut 1800-luvulta. *Struwwelpeterin* tarinoissa on käytetty suoria viittauksia väkivaltaan sekä kuvallisesti että sanallisesti niin, että pieni lapsi ymmärtää mistä on kyse (Ylönen 2009: 26–28). Lapsille suunnatuissa Grimmin saduissa on niin ikään julmia kohtaloita kuten ruumiillista kuritusta, vaikka alkuperäisistä aikuisille suunnatuista tarinoista on poistettu esimerkiksi sukupuoliseen kanssakäymiseen liittyvät kohdat. Edellä mainitun kaltaiset tarinat olivat aikanaan tavallinen apuväline lasten kasvatuksessa. (Mts. 39.)

Suomalaisissa lastenkirjoissa on alun alkaen ollut taustalla kasvatuksellinen näkökulma, ja ensimmäiset teokset opettivatkin lapsia uskonnolliseen elämänkatsomukseen (Hosiaisloma 2003: 508). Yhtä lailla nykyäänkin lastenkirjojen yhteydessä esiin nousee oppimisfunktio, sillä lapset ammentavat näkemästään, kokemastaan ja kuulemastaan, ja rakentavat sitä kautta identiteettiään (Oittinen 2000: 50). Oittinen (mp.) käyttää tästä termiä *lasten kulttuuri*, ja näkee sen olevan verrattavissa niin sanottuun aikuisten kulttuuriin. Yleisellä tasolla sanalla *kulttuuri* vii-

tataan perinteisesti yhteisön henkisiin, aineellisiin ja sosiaalisiin käytäntöihin ja aikaansaannoksiin. Välillä termi myös yhdistetään ”vain” korkeakulttuuriin tai populaarikulttuuriin. (Hosiaislouma 2003: 483.) Lasten kulttuuri on nähdäkseni kuitenkin ennemmin yhteisön ja aikuisten kulttuurin alakulttuuri. Se syntyy ja kehittyy vallalla olevan kulttuurin ja yhteiskunnan liikkeen ansiosta. Tämä ei tee lasten kulttuurista kuitenkaan vähempiarvoista tutkimuskohdetta. Käsillä olevan tutkimuksen raameissa ei olekaan tarpeen erottaa lasten ja aikuisten kulttuuria erilleen, sillä ne liittyvät erottamattomasti toisiinsa.

Samankaltaiset ajatukset toistuvat Suomen Opetus- ja kulttuuriministeriön (2016) lasten kulttuurin määritelmässä: ”Lastenkulttuurilla tarkoitetaan lapsille ja nuorille suunnattua taide- ja kulttuuri- ja kulttuuriperintökasvatusta, taiteen ja kulttuuriperinnön tarjontaa sekä lasten ja nuorten itsensä tuottamaa taidetta ja kulttuuria.” Lastenkirjojen voidaan edellä mainittuun nojaten sanoa olevan tärkeä ja merkittävä elementti lasten kulttuurin edistämässä, kehittämisessä ja ylläpitämisessä, ja samaten myös lapsen maailmankatsomuksen kehittämisessä. Lapsi ottaa omakseen tarinoita, joita hyödyntää omassa kulttuurissaan sekä ympäröivää ympäristöä ja maailmaa rakentaessaan aivan kuten aikuisetkin vaikkapa taidetta luodessaan. Lastenkirjallisuus onkin otaksuttavasti yksi ensimmäisiä konkreettisia apuvälineitä elinikäiseen oppimiseen ja oman itsensä kehittämiseen. Tämän näkökulman lisäksi lastenkirjallisuuden tarinoissa rinnastetaan usein ääripäät hyvä ja paha sekä oikea ja väärä, ja luodaan näin käyttäytymismalleja lapsille. Näin tarinoiden avulla välitetään lapsille malleja kunkin kulttuurin ja yhteiskunnan oikeista ja vääristä eettisistä valinnoista ja toimintatavoista. Myöhemmällä iällä lapsille saatetaan opettaa lastenkirjojen kautta myös yleistiedollisia ja erityisalaakin koskevia asioita esimerkiksi lasten tietokirjojen muodossa.

Eron niin sanottuun aikuisten kaunokirjallisuuteen tekee se, että lastenkirjallisuus on kohdennettu erityistarpeet omaavalle tietynikäiselle yleisölle (Oittinen 2000: 61). Tämä näkyy esimerkiksi kielellisissä piirteissä kuten teosten helppolukuisuudessa ja selkeydessä. Sen lisäksi, että teokset ovat monesti lyhyehköjä, on lastenkirjojen kieli lauserakenteita ja sanastoa ajatellen selkeää ja teokset kuten kirjat ovat monesti kuvitettuja. Aiheisällöt käsittelevät yleisellä tasolla lapsille tuttua kokemusmaailmaa, mutta tarinoissa on varaa leikitellä mielikuvituksella ja ne ovat monesti fantastisia. (Hosiaislouma 2003: 508.) Näin lasten on helpompi seurata tarinan-kulkua.

Raja lasten ja aikuisten kirjallisuuden välillä voi toki olla häilyväinen – ajatellaanpa vaikka iällisesti laajan yleisön saavuttanutta *Aku Ankka* -sarjakuvasarjaa tai Jonathan Swiftin *Gulliverin*

rin retkiä, joista esimerkiksi jälkimmäinen on toiminut sekä aikuisten satiirina, että pienten lasten lastenkirjana. Toisaalta, kuten Oittinenkin (2000: 62) huomauttaa, voidaan näkökulmaa vaihtaa siten, että kirjallisuus määriteltäisiinkin lukijalähtöisesti: Lastenkirjallisuus on aikuisten kirjallisuutta, jos aikuinen löytää siitä itseään puhuttelevaa ainesta ja päinvastoin. Käsillä oleva tutkimus ottaa lastenkirjallisuuteen kuitenkin perinteisemmän lukijalähtöisen näkökulman, ja lastenkirjallisuudella tarkoitetaan tässä tutkimuksessa lapsiyleisölle suunnattua satu- ja kertomakirjallisuutta.

2.2 Lastenkirjallisuuden yleisöt

Lastenkirjallisuus on jatkuvasti ajankohtainen aihe ja sille on kysyntää, koska lastenkirjallisuudella on maailmanlaajuinen, pysyvä yleisö vuosikymmenestä toiseen. Tämä on otaksuttavasti myös yksi lastenkirjallisuuden erityispiirteistä. Kuten lastenkirjallisuus nimenäkin kertoo, on sen ensisijainen yleisö lapset. Tämä tarkoittaa sitä, että kyseisen kirjallisuudenlajin tarinat, kuvat ja hahmot luodaan lasten tarpeet, toiveet ja kyvyt huomioon ottaen. Lastenkirjallisuuden voisi iällisesti sanoa olevan suunnattu sekä alle kouluikäisille, että kouluikäisille lapsille ja nuorille.

Vaikka lastenkirjallisuus on nimenomaan lasten kirjallisuutta, sitä luovat pääasiallisesti aikuiset, ja lastenkirjallisuus kehittyikin vuorovaikutuksessa niin sanotun aikuisten kirjallisuuden kanssa (Tieteen termipankki 2017). On muistettava kuitenkin, että lastenkirjallisuudella on myös toinen yleisö, nimittäin aikuiset. Maria Laukka (2001: 68) muistuttaa, että lasten kuvakirjojen lainaajat ja ostajat ovat ensisijaisesti lapsen lähimmät aikuiset. Teosten on puhuteltava lasten lisäksi myös aikuisyleisöä niin verbaalisesti kuin visuaalisestikin, sillä aikuinen päättää sen, mitä teoksia lapselle hankitaan ja luetaan. Aikuinenkaan ei silti valitse teosta sokeasti, vaan pohtii enemmän tai vähemmän tietoisesti valintaansa ja mahdollisesti myös vertailee teoksia keskenään. Esimerkiksi kuvakirjan valintaan saattaa Laukan (mts. 68–69) mukaan vaikuttaa visuaalinen ulkoasu, nostalgisuus, kirjailija ja tuottuus. Todennäköisesti myös teoksen tarina sekä aikuisen oma etiikka ja ideologia vaikuttavat osto- tai lainapäätökseen.

Voidaan myös pohtia, kuka määrittelee sen, mitä aikuisista koostuvalle yleisölle on tarjolla. Valintaa ei voi seuloa maailman jokaisen lapsille suunnatun teoksen seasta, vaan tarjolla on aina rajattu joukko teoksia. Aika ja siinä vaikuttavat tavat ja normit säätelevät sitä, mitä ja milaista kirjallisuutta on tarjolla. Esimerkiksi se, mikä on hyväksyttävää tässä hetkessä, ei välttämättä ole samassa määrin hyväksyttävää kolmenkymmenen vuoden päästä. Myös lapsikäsitys liittyy aikaan, ja eri ajassa lapset nähdäänkin erilaisina ja heiltä odotetaan eri asioita (Oittinen

2000: 43). Oittinen (2000: 43–44) kehottaakin tarkastelemaan lapsikäsitystä omien kokemusten pohjalta, sillä omien lapsuuskokemusten läpi tulkitsemme lapsuutta tässä hetkessä. Lapsikäsitys on Oittisen (mts. 4) mukaan kinkkinen asia, sillä se liittyy toisaalta jokaisen yksilön henkilökohtaiseen historiaan, mutta toisaalta myös ympäröivä yhteiskunta luo omaa lapsikäsitystään.

Myös kulttuuri ja siihen liittyvät uskomukset, tavat, etiikka ja käytännöt vaikuttavat lastenkirjallisuuden tarjontaan. Eri yhteiskunnissa lapsille hyväksyttävä kirjallisuus voi olla toisistaan hyvinkin paljon poikkeavaa – ajatellaanpa vaikkapa arabialaista *Aku Ankka* -sarjakuvaa ja sen sensuroituja kuvia, missä esimerkiksi alun perin uimapukuun pukeutunut nainen on arabialaisessa versiossa puettu koko vartalon peittävään mustaan vaatteeseen (Oittinen 2016). Käsillä oleva tutkimus lisääkin lastenkirjallisuuden kolmanneksi yleisöksi lasten ja aikuisten ohella yhteiskunnan, sillä lastenkirjojen rooli ja vastuu ovat siinä suuria. Oittinenkin (2000: 41) toteaa, että lapsuus on aikuisuuden perusta, ja lastenkirjallisuus heijasteleekin pidemmän päälle täten myös aikansa yhteiskunnan piirteitä, sillä jokainen aikuinen on joskus ollut lapsi.

2.3 Multimodaalisuus lastenkirjallisuudessa

Jotta voidaan ymmärtää lastenkirjallisuutta kokonaisvaltaisesti, on määriteltävä siihen liittyvä käsite *multimodaalisuus*. Alati kehittyvän tekniikan ja sen mahdollistaman nopean ja vaivattoman informaation välityksen aikakaudella tämä käsite voi olla helppo ymmärtää. Mutta mitä multimodaalisuudella tarkoitetaan perinteisessä lastenkirjallisuudessa, kun tarkasteltavana on nimenomaan konkreettinen lastenkirja, ja mitä on multimodaalinen kääntäminen?

Multimodaalisuus on ilmaisun monimuotoisuutta. Se tarkoittaa, että viesti koostuu monesta eri *moodista* eli merkkijärjestelmästä. (Pitkäsalonen & Isolahti 2016: 11.) Kun esimerkiksi otetaan lastenkirjallisuus, tällaisia moodeja ovat ainakin verbaalinen teksti, ääneen lausuttu puhe ja visuaalinen ilmaisu. Kaikki nämä moodit – verbaalinen, auditiivinen ja visuaalinen – vaikuttavat läsnä- tai poissaolollaan kokonaisuuteen ja sen tulkintaan. Jos jotakin aistikanavaa ei aktivoida, on tulkinta erilainen verrattuna siihen, että aistikanava olisi stimuloituna. (Mts. 11.) Esimerkiksi lapsen lukukokemus on varmasti erilainen, jos hänelle luetaan ääneen kuvatonta kirjaa kuin valmiiksi kuvitettua kirjaa. Ensimmäisessä tapauksessa mielikuvituksella on enemmän varaa leikkiä, toisessa mielikuvitusta on ohjattu yhdistämään tarina annettuihin kuviin.

Lastenkirjan voidaan sanoa olevan multimodaalinen kokonaisuus, koska sillä on mahdollisuus aktivoida useampaa aistia kerrallaan. Verbaalisen tekstin ohella lastenkirjat rakentavat tarinoita visuaalisin keinoin, ja ääneen luettaessa tarinat saavat verbaalisuuden ja visuaalisuuden ohella

myös auditiivisen moodin. Kuten edellä mainitusta huomataan, lastenkirja on määriteltävä tekstinä siis paljon laajemmin kuin vain verbaalisena ja visuaalisena kansien väliin nidottuna ja kirjoitettuna tekstinä ja kuvina. Kuten Oittinen (1995: 84) huomauttaa, tämä on erityisen tärkeää varsinkin kääntämisen näkökulmasta, sillä kääntäjän teksti on paitsi koko fyysinen teos, johon lukeutuu sekä visuaalinen että verbaalinen, myös auditiivinen puoli eli ääneen luettavuus. Lastenkirjallisuuden kääntäminen siis haastaa kääntäjää eri tavalla kuin vaikkapa tekniset käännöstekstit, koska huomioitavana on useampi moodi. Tähän palataan luvussa 3, jossa käsitellään lastenkirjallisuuden kääntämistä tarkemmin.

2.3.1 Visuaalinen moodi

Erityisesti visuaalinen moodi eli kuvitus on tärkeä lastenkirjojen elementti, ja kuvakirjat luetaan kuuluvaksi lastenkirjallisuuden alle (Hosiaisluma 2003: 508). Kuvien on sovittava tekstin ohelle, jotta kuva tukee sanaa eivätkä ne riitele keskenään. Erityisen tärkeä rooli kuvilla on Oittisen (2004: 11) mukaan juuri kuvakirjoissa, joissa verbaalisuuden ja visuaalisuuden on luotava ehjä ja toimiva kokonaisuus. Kuvakirja-käsitteen määrittely on kuitenkin ongelmallista, sillä rajanveto niin sanotun tavallisen lastenkirjan ja kuvakirjan välillä on vaikeaa ja riippuu tarkasteltavasta näkökulmasta. (Oittinen 2004: 24.) Yrjö Hosiaisluma (2003: 492) hahmottelee kuvakirjan määritelmää seuraavasti: ”Useimmiten leikki-ikäisille lapsille tarkoitettu kuvitettu teos, jossa ei ole lainkaan tekstiä tai korkeintaan lyhyt suorasana tai runomuotoinen teksti.”

Edellä mainittuun nojaten voidaan sanoa, että kuvakirjoissa kuvat kantavat tarinaa eteenpäin, kun taas perinteisemmässä lastenkirjassa verbaalinen aines olisi ainakin jossakin määrin tärkeämpi. Viimeksi mainittu jättää lukijalleen enemmän varaa mielikuvitukselle, kun esimerkiksi hahmoille ei ole annettu valmiiksi fyysistä ulkonäköä. Toisaalta kuten Heidi Aschenberg (1991: 47) mainitsee, esimerkiksi hahmon kuvan on tarkoitus auttaa lasta käyttämään mielikuvitustaan rakentaessaan hahmosta mielikuvaa. Aschenbergin (mp.) mukaan kuvan ei siis ole vain tarkoitus esittää tarkoitettaan, vaan toimia apuvälineenä. Kuvan ja sanan suhdetta voikin kuvata verbaalisen ja visuaalisen väliseksi kaikumaiseksi dialogiksi, joka painottuu eri tavalla teoksen luonteesta riippuen (Oittinen 2004: 40–41).

Oittisen (2000: 103–106) mukaan lastenkirjan kuvilla korostetaan jotakin tiettyä tapahtumaa tai hahmoa, ja kuva kiinnittää tarkoituksella lukijan huomion erityisesti johonkin, ja esimerkiksi luo näin osaltaan hahmon karakterisaatiota. Kuvat voivat antaa lisäinformaatiota, selventää näkökulmia, värittää tarinaa tai jopa poiketa sanallisesta kerronnasta (Oittinen 2004: 43). On myös

huomattava, että kuvitus on kuvittajan tulkinta kirjailijan tarinasta, joten kuvittajalla on tässä mielessä valtaa ohjata tarinaa. Toisaalta lukija tulkitsee kuvia omien kokemustensa, tietonsa ja ymmärryksensä lävitse, ja tulkinta saattaa myös olla joka lukukerralla erilainen (Oittinen 2004: 93). Mikään tulkinta tuskin on oikea tai väärä, ja se ei lastenkirjallisuuden näkökulmasta ole otaksuttavasti edes tärkeää. Kuvituksen tarkoitus painottuu ennemminkin aikaisemmin mainittuihin seikkoihin ja on osaltaan luomassa lukukokemusta.

2.3.2 Auditiiivinen moodi

Auditiiivisuus kytkeytyy lastenkirjallisuuden kontekstissa ääneenlukutilanteeseen ja puheeksi muodostettuun tekstiin. On otettava kuitenkin huomioon, että auditiiivinen moodi ei ole vain kielellisen tekstin mekaanista siirtämistä aistikanavalta toiselle. Puheessa on paljon keinoja, joilla pystyy vaikuttamaan auditiiivisen tekstin tulkintaan. Näitä ovat esimerkiksi puheen intonaatio, voimakkuus ja nopeus. (Pitkäsalo & Isolahti 2016: 18.) Nämä ovat artikulaation selkeyden ja äänen laadun ohella puhutun kielen prosodisia ominaisuuksia. Prosodia tarkoittaa äännettä laajempien ilmiöiden vaihtelua ja siihen liittyy intonaation lisäksi olennaisesti rytmi ja painotus. (Yli-Luukko 2017.)

Lastenkirjallisuus antaa mehekkaat edellytykset ääneen lukemiselle, sillä sen teksti on usein rikasta ja mahdollistaa leikittelyn prosodisin keinoin. Esimerkiksi sanojen ääntöasu, allitteraatio ja onomatopoeettiset äänet antavat lukijalle monipuolisia tulkintamahdollisuuksia. Lukutaitoiset lisäävät tulkintaansa Oittisen (1995: 110) mukaan myös ajatuksellista ääntä. Ajatellaanpa esimerkiksi sarjakuvaa, jossa on kissa ja sillä puhekupla, jossa lukee ”Miau!”. Lukutilanteessa kuulumaton kissan ääntely muuttuu lukijan mielessä kuuluvaksi, sillä lukija tietää, miltä kissan ääntely kuulostaa. Tämä perustuu ihmismielen täydentävään mielikuvitukseen. (Mts. 112.)

2.3.3 Multimodaalinen kääntäminen

Kääntäjän haasteena on hallita useita moodeja ja rakentaa niistä toimiva kokonaisuus. Käännöstieteen näkökulmasta multimodaalisuus on täten hyvin antoisa vaikkakin hitaasti vakiintunut tutkimuskohde. Multimodaalisen kääntämisen kentän laajuudesta kertoo seuraava: Tämän tyyppinen kääntäminen voi olla paitsi multimodaalisten tekstien kääntämistä kieleltä toiselle, myös merkkijärjestelmien välistä kääntämistä. Viimeksi mainitusta voisi olla esimerkkinä kuvailutulkkaus, jossa näkörajoitteiselle henkilölle käännetään kuvaillen visuaalinen teksti kuten maalaus käyttäen verbaalista ja auditiiivista moodia. (Pitkäsalo & Isolahti 2016: 16.)

Multimodaalisen kääntämisen voi sanoa olevan lastenkirjallisuuden raameissa kaikkien tekstiin ja lukukokemukseen vaikuttavien moodien huomioonottamista, ja sitä kautta lukijaa parhaiten

palvelevan multimodaalisena toimivan kohdetekstin luomista. Päivi Heikkilä-Halttunen (2001a: 83) muistuttaa myös lasten kuvakirjojen uusista trendeistä, ja yksi näistä on eräänlaisten toiminnallisten kirjojen suosio. Näitä ovat Heikkilä-Halttunen (mp.) mukaan niin sanotut lelu-kirjat, joiden avulla lapsi osallistuu tarinaan leikin kautta esimerkiksi kirjan luokkuja avaamalla, vetimiä vetämällä tai kolmiulotteisia muotoja koskettelemalla. Mukaan siis astuu aivan uusi aistikanava, tuntoaisti. Niin sanottu multimediateollisuus, kuten Heikkilä-Halttunen (2001a: 83) sitä lasten kuvakirjoista puhuessaan nimittää, kehittyikin jatkuvasti, ja tulevaisuuden lastenkirjoja ei voi kääntää huomioimatta niiden multimodaalisia ominaisuuksia.

2.4 Karakterisaation rakentuminen

Jotta lasten mielenkiinto tarinaan säilyy, on tarinasta pystyttävä saamaan kiinni ja sen on vedottava aisteihin ja herätettävä jonkinlaisia tunteita. Yksi tällainen kiinne kohta ovat hahmot ja niiden karakterisaatio, sillä hahmojen persoonat kantavat tarinaa ja hahmot kokonaisuudessaan vievät kertomusta eteenpäin. Uskottava hahmokuva luo uskottavan ja kestävän hahmon, mikä puolestaan luo uskottavan ja kestävän tarinan. Uskottavan fiktiivisen hahmon persoonan luominen eli Oittisen (2004: 102) termin karakterisaatio rakentuukin monesta palikasta. Karakterisaatiota luovat esimerkiksi hahmojen puhetyyli ja se, miten hahmoja sanallisesti kuvataan ja luonnehditaan. Hahmojen kieli voi olla murteellista, puhekielistä tai värikästä, ja hahmoja saatetaan kuvailla erilaisin verbein ja adjektiivein. Tämä tutkimus ulottaa karakterisaation käsitteen, kuten Oittinen (mts. 102) sen määrittelee, hieman pidemmälle, ja lukee siihen kuuluvaksi myös hahmon luomat konnotaatiot lukutilanteessa, -ajassa ja -paikassa. Tarkastelen seuraavassa lyhyesti karakterisaation rakentumista ja keinoja tutkimukseni tärkeimmistä näkökulmista keskittyen hahmonimiin ja kirjan kuvitukseen.

2.4.1 Hahmonimi

Lukijan ensi kosketus hahmoon on merkittävä hetki, sillä se määrittää pitkälle lukijan suhtautumisen hahmoon. Tämä hetki voi olla se, kun hahmon ulkonäköä tai toimintaa kuvaillaan, se on kuvattuna kirjan sivulle tai sen nimi esiintyy ensi kerran teoksessa. Hahmon karakterisaatio rakentuu ja ottaa suunnan lukijan mielessä myöhemmin tämän ensi kohtaamisen pohjalta. (Bertills 2003: 52.) Yksi tärkein karakterisaation keino on hahmonimi. Se on usein ensimmäinen johtolanka hahmon sisälle pääsemiseen, ja sen lukija joko hyväksyy tai hylkää todennäköisesti helpoiten, kun kyseessä on pienille lapsille suunnattu kaunokirjallisuus. Toimiva hahmonimi

hyväksytään osaksi hahmoa ja tarinaa, mutta outo, hankala tai myös tietyissä tapauksissa vierasperäinen nimi saatetaan tyrmätä kokonaan. Siksi on otettava huomioon hahmonimen monet keinot rakentaa karakterisaatiota.

Bertills (2003: 52) toteaa, että teksti kertoo paljon fiktiivisen hahmon karakterisaatiosta. Hän mainitsee hahmon karakterisaation keinoiksi muun muassa ulkoisen olemuksen, iän, käyttäytymisen, tavat ja sisäiset piirteet, ja huomauttaa, että nämä kaikki voivat tulla esiin myös hahmonimestä (mts. 52). Nimi voi olla konnotatiivinen, kantaa jonkin tietyn merkityksen, paljastaa jotakin hahmon luonteesta, rajata joukkoja, sekä osoittaa hahmojen statusta, identiteettiä ja hahmojen välisiä suhteita (Oittinen 2004: 102–103). Bertills (2003: 53–54) osoittaa hahmonimen olevan omalla tapaansa myös oivallinen sateenvarjotermi kaikelle muulle hahmoon liittyvälle, sillä hahmonimi vetää ikään kuin magneetin tavoin hahmon muut piirteet yhteen aina kun sen lukee kirjan sivuilta. Esimerkiksi Tove Janssonin Muumi-kirjoissa esiintyvä hahmonimi *Haisuli* luo nimenä tietyn kuvan lukijan mieleen jo ennen hahmon tarkempaa tarkastelua esimerkiksi kuvan tai tarinan kautta. Nimenä *Haisuli* luo konnotaation johonkin haisevaan, ja verbi *haista* koetaan usein negatiivisena. Nimessä oleva johdin *-li* lisäksi pehmentää nimeä ikään kuin diminutiivisesti. Se luo mielikuvan pienikokoisesta hahmosta ja neutralisoi negatiivisena koettua *haista*-verbiä. Kaikki tämä tieto kulkee myöhemmin läpi teoksen hahmonimen mukana. Yksi kolmitavuinen nimi antaa siis jo yksinään paljon tietoa ja vihjeitä hahmosta.

2.4.2 Alluusio

Ritva Leppihalme (1997: 44) mainitsee alluusion yhdeksi nopeaksi ja tehokkaaksi keinoksi rakentaa karakterisaatiota. Alluusioiden avulla saa pieneen tilaan, kuten juuri hahmonimeen, paljon tietoa. Alluusio, eli Leppihalmeen (mts. 3) mukaan alkuperäisessä tai muunnellussa muodossa esiintyvä implisiittinen kieliaines, kantaa vihjeen merkityksestään, mutta jättää varsinaisen tulkintavastuun itse vastaanottajalle: Vastaanottajan on itse osattava yhdistää alluusio aikaisemmin esiintyneeseen samaan kieliaineeseen.

Tutkimukseni aineistossa esimerkki allusiivisesta hahmonimestä on *Kasperl* (DE)/ *Kasper* (FI). Saksankielinen nimi viittaa selvästi nukketheateriin (DE: *Kaspertheater*, n.) ja sen päähahmoon Kasperiin². Suomenkielinen nimikäännös puolestaan viittaa vuosina 1961–1988 lähetettyyn suomalaiseen lastenohjelmaan, jossa esiintyi yhtenä hahmona Matti Raninin tulkitsema

---

² Kyseisellä hahmolla on useampi etunimivariantti, joka alueellisen murteen seurauksena vaihtelee. Variantteja ovat ainakin *Kasper*, *Kasperl(e)* ja *Kaspar*. (Zechner 2011: 55.) Tutkimusaineistossani esiintyy variantti *Kasperl*.

Kasper-käsinukke (Himberg 2012, 2013). Tämän allusiivisen nimen herättämät mielleyhtymät ovat erilaiset yleisöstä riippuen.

Alluusiot synnyttävät siis lukijassa konnotaatioita. Alluusio toimii kuitenkin karakterisaation keinona tavallisesti vain, jos kieliaines ja sen referentti ovat tuttuja ja niihin liitettävät mielikuvat ja piirteet osataan keskenään yhdistää. Koska alluusiot ovat monesti kulttuurisidonnaisia, ne muodostavat myös mahdollisen käännösongelman, ja ymmärtääkseen alluusion, on vastaanottajan tunnettava lähtö- ja kohdekulttuuri erityisen hyvin. (Leppihalme 1997: 4.) *Kasper*i ei otaksuttavasti olekaan esimerkiksi tämän tutkielman valmistumisajankohtana tai myöhemmin yhtä tuttu lukijalle kuin tutkimani teoksen syntyaikana ja Kasper-nuken ohjelman lähetysvuosina.

2.4.3 Kuvat

Nimen lisäksi karakterisaatiota rakentavat teoksissa esiintyvät kuvat hahmoista. Vaikka Oittinen (1995: 93) aiheellisesti huomauttaa lastenkirjan visuaalisuuteen kuuluvan varsinaisen kuvituksen ohella muun muassa myös typografiset elementit, painoasun, paperin laadun ja itse teoksen, tämä tutkimus keskittyy pääasiassa varsinaisiin tekstiä tukeviin ja hahmoista piirrettyihin kuviin.

Kun hahmo saa näkyvän muodon, se on entistä helpompi palauttaa mieleen. Hahmolla on tietty personoitu ulkonäkö, vaatetus, ilmeet ja eleet, jotka luovat lukijan mielessä hahmon persoonaa ja karakterisaatiota. Kuvittajan rooli on karakterisaation kannalta ajateltua vastuullisempi. Laukka (2001: 64) nimittäin muistuttaa, että vaikka saduissa hahmon nimeää yksinkertaisesti *eukoksi*, kuvittajan on annettava sille hahmo ja sitä kautta tulkinta. Tulkinnan on kuitenkin mukailtava tarinaa. Kuvittajan rooli on siis jännittävä sekoitus tarinaan nöyrää palvelemista ja oman kuvista heijastuvan taiteen luomista (mts. 65).

Kuten aiemmin mainittu, on kuvituksen tarkoitus pysäyttää lukija katsomaan jotakin ja pysähtyä tiettyihin tarinan kannalta tärkeisiin hahmoihin. Kuvien avulla hahmoja vahvistetaan ja niiden kuvailtuja piirteitä korostetaan, eli visuaalisuus tukee verbaalisuutta. Kuvitukseen on esimerkiksi mahdollista sisällyttää yksityiskohtia, jotka verbaalisesti kuvailtuna vaatisivat paljon kirjoitustilaa. Toisaalta koska kuva on annettu ikään kuin valmiiksi kuvittajan tulkintana, on kuvitus Oittisen (1995: 104) sanoin visuaalinen käänнос. Laukka (2001: 64–65) toteaa, että vaikka kuvittaja työöstää kuvitustaan tarinan vieraaseen ympäristöön ja oman kotimaan ulkopuolelle, näkyy hänen lähipiirinsä, saamansa taidekoulutus, kotimaansa taiteen piirteet ja jopa

oma elämäntarina kuvissa. Kuvallisen teoksen kääntämisessä onkin huomioitava myös kuvittajan ääni kääntäjän oman ja teoksen kirjoittajan äänten lisäksi.

Kuvittaja on tulkinut tarinan omalla tahollaan ja saattanut sen visuaaliseen muotoon, mutta myös jokainen lukija tulkitsee näkemänsä eri lailla omaa henkilökohtaista taustaansa ja tietämystänsä vasten tiettyssä ajassa, tilanteessa ja paikassa. (Oittinen 2004: 93.) Kuvista lukija voi löytää häntä henkilökohtaisesti puhuttelevia elementtejä ja sen seurauksena hahmot herättävät erilaisia tunteita ja asenteita lukijassa, kuten ihailu, ihastus, inho tai sääli. Huomionarvoista on toisaalta myös se, jos jotakin hahmoa ei kuvata lainkaan, sillä se voi olla harkittu päätös. Tämä saattaisi kertoa kuvituksesta puuttuvasta hahmosta, että se ei ole ehkä niin olennainen tarinan kannalta tai hahmoa saatetaan korostaa jostakin syystä enemmän itse tekstissä, ja jättää näin lukijan mielikuvitukselle enemmän varaa.

3 Nimistöntutkimus

Tässä luvussa luon katsauksen suomalaiseen nimistöntutkimukseen ja pohdin nimiä kielen elementteinä. Tarkastelen myös hahmonimiä ja niiden roolia osana lastenkirjallisuutta ja määrittelen, mitä tarkoitan hahmonimellä tutkimukseni näkökulmasta.

3.1 Nimet ja niiden tutkimus

Nimien erityisyydestä kielen sanoina ja kielenkäytön osana kertoo se, että nimiä on aina ollut, nimiä on aina annettu, ja että nimet ovat universaali kielen aines (Ainiala ym. 2008: 28). Tämä tekee nimistöntutkimuksesta myös mielenkiintoisen tutkimusaiheen, sillä se ulottuu ihmisen kielellisen kommunikoinnin alkuaikoihin asti. Alun alkaen nimistöntutkimus on ammentanut historian tutkimuksesta, ja on tutkimuslinjaukseltaan muutenkin poikkitieteellistä (mts. 61). Esimerkiksi käännöstieteen näkökulma monipuolistaa nimistöntutkimusta, sillä vaikka nimiä pidetään universaalina kieliaineena, nimet ja nimen antamisen käytännöt sekä nimien käyttö vaihtelevat kielittäin ja kieliyhteisöittäin (mts. 28).

Suomalaista nimistöntutkimusta on olemassa, mutta se on painottunut paikannimistöön (Ainiala ym. 2008: 60). Saman voi todeta tarkasteltaessa nimistöntutkimusta käsitteleviä pro gradu -tutkielmia. Poikkeuksena mainittakoon nimistöntutkija Eero Kiviniemi, joka on kirjoittanut useamman teoksen suomalaisesta etunimistöstä. Kiviniemen teos *Rakkaan lapsen monet nimet: Suomalaisten etunimet ja nimenvallinta* (1982) on toimiva lähde teos nimenvallinnan ja -muodostuksen tutkimukselle. Hän myös käsittelee nimen suhdetta tarkoitteeseensa teoksessaan *Suomalaisten etunimet* (Kiviniemi 2006). Nimistöntutkimuksen oivaksi perusteokseksi voisi nimetä jo mainitun Terhi Ainialan, Minna Saareلمان ja Paula Sjöblomin (2008) *Nimistöntutkimuksen perusteet*. Teos käsittelee kattavasti suomalaisen nimistöntutkimuksen teoriaa, peruskäsitteitä ja linjoja.

Nimistöntutkimus eli onomastiikka jakautuu perinteisesti paikannimien ja henkilönnimien tutkimukseen. Ensin mainittu pyrkii jaottelemaan nimet luontonimiin ja paikannimiin, ja jälkimmäinen nimet virallisiin etu- ja sukunimiin sekä epävirallisiin lisänimiin. Ihminen kategorisoi ympäristöään kuten paikkoja, kasveja, eläimiä, esineitä ja muita ihmisiä, ja tätä kategorisointia on pystyttävä peilaamaan ja konkretisoimaan kielellisin keinon. Tässä apuna ovat juuri nimet. Muuttuva maailma ja eri kulttuurit hankaloittavat kuitenkin nimien puhdasta luokittelua, joten nimikategorioiden rajat voivat olla häilyviä ja luokittelu kielikohtaista. (Ainiala ym. 2008: 23–25.) Tutkimukseni käsittelee nimiä vain henkilönnimien näkökulmasta, sillä paikannimistä

ja niiden tutkimuksesta saisi yllin kyllin materiaalia erilliseen tutkimukseen. Luvussa 3.2 määrittelen tarkemmin nimen käsitteen tutkimukseni näkökulmasta.

3.1.1 Nimet kielen aineksena

Kun ajatellaan kieltä, henkilönimet ovat tärkeitä sanoja. Juhlanomaiset nimenantotilaisuudet, kuten nimiäiset tai kristillinen kastejuhla, ovat konkreettinen esimerkki nimeämisen merkityksestä. Myös sosiaalisessa kanssakäymisessä nimi on usein se, mikä esitetään kommunikointikumppanille ensimmäisenä tämän ollessa tuntematon. Lisäksi Suomen laissa määrätään, että jokaisella tulee olla etu- ja sukunimi (Nimilaki 694/1985: §1). Nimillä siis on yleisesti ottaen ainakin rituaalista, sosiaalista ja virallista painoarvoa. Ne kantavat tietoa, merkityksiä ja tunteita, sekä rajaavat, yhdistävät ja tiivistävät sanoman. Nimi on Kiviniemen (1982: 9) mukaan ”ihmisen yksilöllisyyden kielellinen tunnusmerkki”. Nimet myös säästävät kielenkäyttäjältä sen vaivan, että jotakin asiaa pitäisi kuvailla monisanaisesti (Ainiala ym. 2008: 9).

Nimet auttavat tunnistamaan reaali- ja mielikuvitusmaailman olioita, ja ne liittyvät aina kontekstiin: kulttuurilliseen ja yhteiskunnalliseen. (Ainiala ym. 2008: 13–14.) Nimen denotatiivisen, eli varsinaiseen tarkoitteeseen viittaavan merkityksen lisäksi se voi saada muitakin merkityksiä. Tämä koskee fiktiivisten nimien ohella myös virallisia nimiä, sillä kuten Kiviniemi (1982: 11) toteaa, esimerkiksi etunimi voi vaikuttaa mielikuvaamme jostakin henkilöstä, vaikka nimi sinänsä koetaan yksilöivänä. Tästä esimerkkinä voisi ottaa muuttuvat nimitrendit. Eri aikoina nimet yhdistetään erilaisiin mielikuviin. Tutkielmani kirjoitushetkellä esimerkiksi etunimi *Kyllikki* kuulostaa allekirjoittaneen mielestä vanhan naisen nimeltä, mutta se on ollut Väestörekisterikeskuksen (2017 s.v. *Kyllikki*) mukaan vuosina 1920–1929 Suomen kolmanneksi suosituin naisennimi, ja tuolloin ilmeisen trendikäs.

Konnotatiivinen merkitys tarkoittaa nimeen liittyvää tietosisältöä, mielikuvia tai assosiaatioita, ja nämä voivat olla yhteisiä tietylle yhteisölle ja kulttuurille. Toisaalta konnotaatiot voivat olla täysin subjektiivisia pohjaten yksilön omiin mielikuviin ja kokemuksiin, ja niihin voi liittyä myös affektiivisia eli tunnepohjaisia merkityksiä. (Ainiala ym. 2008: 34–35.) Ajatellaanpa esimerkiksi tilanne, jossa suomalainen ja saksalainen oppilas ovat opetustilanteessa, ja suomalainen toteaa opettajan olevan ”aikamoinen Hitleri”. Nimen kantama denotatiivinen merkitys lieenee jokseenkin jaettu, mutta konnotatiivinen ja affektiivinen merkitys voivat olla todella erilaisia, ja johtaa tarkoituksettoman väärinymmärrettynä kommunikaatiotilanteeseen. Nimen taakse saattaa siis kätkeytyä aivan eri tunnelataukset ja mielle yhtymät riippuen kielestä, kulttuurista ja jopa yksilöstä.

3.1.2 Hahmonimet lastenkirjallisuudessa

Hahmonimet ovat nähdäkseni yksiä tärkeimpiä elementtejä lastenkirjallisuudessa. Ilman nimiä lukijan ja erityisesti lapsen olisi vaikeaa tunnistaa, yksilöidä ja luoda hahmokuva tarinan hahmoista. Nimettömiin hahmoihin olisi vaikeampaa samaistua ja niihin olisi hankalaa palata ja käydä niistä keskustelua tai hyödyntää niitä esimerkiksi leikeissä.

Nimet osoittavat Ainialan ym. (2008: 26–27) mukaan tarkoitteen, eli referentin tietyllä tapaa inhimilliseksi ja yksilölliseksi, mikä on tarinankerronnan kannalta tärkeää. Lastenkirjallisuudessa on tyypillistä inhimillistää epätavallisia asioita, kuten ihmisen kaltaisia otuksia tai eläimiä. Tällaisten otusten nimeäminen on keino tuoda hahmo lähelle lukijaa ja antaa sille ihmismäisiä piirteitä. Tätä voi pitää Bahtinin (1995: 12) ajatuksia mukaillen karnevalistisena tarinankerrontana, sillä epäinhimillinen inhimillistetään ja käännetään näin roolit ylösalaisin. Esimerkiksi aineistossani esiintyvä *Rouva Kräks* inhimillistää tarkoitteenaan olevan korpin: *Rouva*-sana kertoo, että kyseinen korppi on puoliso ja vaimo, ja *Kräks* on hänen sukunimensä. Todellisessa maailmassa korppi ei voi olla puoliso siten, miten mies ja nainen voivat olla puolisoita toisilleen. Korpeilla ei myöskään ole todellisuudessa sukunimiä saatikka nimiä ylipäätään.

Lastenkirjallisuuden hahmonimien muodostuksessa kirjailija (ja kääntäjä) saa vapaammat kädet kuin mitä virallisten nimien muodostuksessa on käytäntönä. Uusia lastenkirjallisuuden fiktiivisiä nimiä voi muodostaa esimerkiksi muuttamalla minkä tahansa sanaluokan erisnimeä muistuttavaan muotoon. Sanaluokasta riippuen on tarpeen tehdä myös ortografisia muutoksia, mikä tarkoittaa käytännössä nimen isolla kirjoittamista. (Aschenberg 1991: 48–49.) Esimerkiksi aineistossani esiintyvä *Billige Jakob* on esimerkki mainitusta uudelleen muodostuksesta. Kun edellä mainittua käytetään tavallisesti puhuttaessa halpatavaraa myyvästä kauppiasta, muodostetaan se adjektiivista *billig* ja miehen nimestä *Jakob*. Preussler on tässä muokannut adjektiivista ja erisnimestä kokonaisen erisnimen tarinan hahmolle.

Lastenkirjallisuuden nimiä voi muodostaa myös sommittelemalla onomatopoeettisia äänteitä nimeen. Tämä menetelmä on tavallinen, kun nimetään eläinhahmoja (Aschenberg 1991: 52). Tutkimusaineiston suomenkielinen korpin nimi *Kräks* on hyvä esimerkki tästä. Nimi ikään kuin matkii korpin ääntelyä. Nimissä voi mukailla myös vieraskielistä suoraan lainattua tai äänteiltään vieraskielistä muistuttavaa muotoa tuomaan eksotiikan tuntua nimeen (mts. 60). Aineistossani sekä saksan- että suomenkielisiä hahmoja kuvaava *cowboy* luo nimenomaan tällaista mielikuvaa, sillä sana on alun perin englannista lainattu. Äänteitä hyväksi käytävä menetelmä on myös allitteraation eli alkusoinnun hyödyntäminen eri tavoin. Se on erityisesti saksankielisen lastenkirjallisuuden tärkein ekspressiivinen keino korostaa erisnimiä ja liittää ne muuhun

tekstiin. (Aschenberg 1991: 63.) *Paavali Piparpää* on p-äänteineen tästä erinomainen esimerkki aineistossani. Kuvailevia nimiä tavataan lastenkirjallisuudessa myös paljon. Ne saattavat kertoa tarkoitteensa ulkonäöstä, käyttäytymisestä tai tyyppillisistä ominaisuuksista. (Mts. 66.) Esimerkiksi aineistoni *Maronimann* paljastaa hahmon olevan miespuolinen ja kauppaavan kastanjoita.

Nimiä ei lastenkirjallisuuden piirissä kuitenkaan anneta mielivaltaisesti. Aivan kuten nimeämisessä yleensä, lastenkirjallisuuden fiktiivisten nimien antamisessa on löydettävissä joitakin traditioita. Esimerkiksi saksalaisissa saduissa nimetään monesti hyväuskoinen ja naiivi sankari nimellä *Hans*. (Aschenberg 1991: 71.) Tähän liittyy Ainialan ym. (2008: 29) mainitsema kategorian presupponointi, eli nimen käyttäjän on tiedettävä ja osattava olettaa mitä kategoriaa nimellä tarkoitetaan.

Edellä havainnollistetut nimien muodostustavat luovat loistavat edellytykset monimerkityksellisyyden, huumorin ja sanaleikkien hyödyntämiseen hahmonimissä. Edellä mainittu todistaa myös, että hahmon karakterisaatiota on mahdollista rakentaa hyvinkin pitkälle tarkasti suunnitellun nimen avulla.

3.2 Hahmonimen määrittely tutkimuksen näkökulmasta

Ainiala ym. (2008) valottavat teoksessaan sanan ”nimi” kaksoismerkitystä. Nimi on joko erisnimi eli propri tai yleisnimi eli appellatiivi. Erisnimi viittaa yhteen yksilöityyn tarkoitteeseen, eli henkilöön, olioon, asiaan tai esineeseen. Yleisnimi on taas kyseessä silloin, kun puhutaan henkilöstä, oliosta, asiasta tai esineestä lajinsa edustajana. (Mts. 12.) Vaikka nimistöntutkimus tutkiikin Ainialan ym. (mp.) mukaan vain erisnimiä, on rajanveto lastenkirjallisuudesta ja hahmoista puhuttaessa häilyväinen.

Erisnimiä ja yleisnimiä yhdistävä tekijä erityisesti lastenkirjallisuuden näkökulmasta on muun muassa se, että niiden avulla tunnistetaan ja nimetään reaali- ja mielikuvitusmaailman ilmiöitä ja olioita. Kuten luvussa 2 mainittiin, lastenkirjat ovat fantastisia, ja esimerkiksi eläinhahmot voivat saada inhimillisiä piirteitä. Nimet voivat siten olla hullunkurisia ja epätavallisia ja rikkoa erisnimen ja nimen totuttua määritelmää. Nimeämisen perustarkoitus on siis monesti ylipäänsä osoittaa tarkoite inhimilliseksi, ja loppujen lopuksi luokittelu siitä, mikä on nimi, riippuu tutkijan omasta näkökulmasta (Ainiala ym.2008: 26).

Lastenkirjallisuuden hahmonimet ovat erityinen kategoria. Yleisnimi monesti jakaa nimeämisen kohteensa isompiin kategorioihin, mutta tutkimusaineistossani viitataan erisnimien ohella

yleisnimillä eli appellatiiveilla hahmoihin, joilla on tarinan juonen kannalta olennainen tarkoitus, vuorosanat ja yksilöity luonne. Yleisnimi on siis näin osaltaan rakentamassa hahmon karakterisaatiota ja toimii erisnimen tavoin. Aineistona toimivalla tarinalla on opettavaisia elementtejä, sillä tarinan päähenkilö *pikkunoita* auttaa apua tarvitsevia hahmoja ja tekee hyviä tekoja heille taikuuden avulla. Tästä esimerkkinä *risumuorit*, joita pikkunoidan käy sääliksi ja hän päättää auttaa heitä, ja rankaista muoreja alistavaa piirimetsänvartijaa. Risumuorit ovat olennaisia hahmoja tarinan opettamisfunktion, eli pedagogisen näkökulman kannalta ja muoreista on myös kuva kirjassa (ks. kuva 2). Täten on edellä mainituin perusteluin oikeutettua käsitellä tutkimuksessani yleisnimiä myös niminä ja erisnimien kanssa tasavertaisina elementteinä, hahmoniminä. Kun puhun tutkimuksessani hahmonimistä, tarkoitan siis sekä teoksessa tavattavia erisnimiä, että yleisnimiä silloin, kun ne selkeästi viittaavat tarinan hahmoihin.

4 Lastenkirjallisuuden kääntäminen

Tässä luvussa tarkastelen lastenkirjallisuuden kääntämistä ja sen problematiikkaa. Erittelen lastenkirjallisuuden kääntämisen erityispiirteitä aiemmin mainitsemistani näkökulmista lähtien, pohdin nimien kääntämistä lastenkirjallisuudessa, ja tarkastelen lastenkirjallisuutta kotouttamisen ja vieraannuttamisen näkökulmasta. Esittelen Jan Van Coillien (2006), Rune Ingon (1990) ja Ritva Leppihalmeen (1997) fiktiivisten nimien käännosmenetelmiä. Esittelen myös oman edellä mainittuihin menetelmiin pohjautuvan käännosmenetelmämallini, jota sovellan myöhemmin analyysiosiossa luvussa 6.

4.1 Lastenkirjallisuuden kääntäminen kaunokirjallisen kääntämisen erityislajina

Kaunokirjallisuus ja ylipäätään se, mitä tarkoitetaan kaunokirjallisella, pohjautuu tekstiin ja sen tulkintaan. Varsinkin kääntämisen näkökulmasta on hyödyllistä miettiä näitä käsitteitä ja tiedostaa tekstien erot. Kaunokirjallinen teksti on lähtökohtaisesti hyvin erilainen kuin niin sanottu käyttöteksti tai erikoisalan teksti. Markstein (1999: 244–245) mainitsee, että kaunokirjallisen teoksen esteettinen funktio on yleensä tärkeämpi kuin vaikkapa informatiivinen funktio ja siksi myös tämän kirjallisuuden lajin yleisö ja sen tarpeet ovat erilaiset. Hän huomauttaa lisäksi, että kaunokirjallisen tekstin yleisö ei kuitenkaan ehkä ole yhtä selvästi määriteltävissä siinä missä muiden kuin kaunokirjallisten tekstien yleisö (mts. 245).

Myös lastenkirjallisuus noudattelee yhtenä kaunokirjallisuuden lajina edellä mainittuja periaatteita, joskin hiukan vapaammin, kuten aiemmin mainitut lastenkirjallisuuden erityispiirteet osoittavat. Esimerkiksi Bertills (2003: 191) huomauttaa, että lastenkirjallisuuden kääntäminen on lähtökohtaisesti erilaista ja jopa vaikeampaa muuhun kaunokirjallisuuden kääntämiseen verrattuna: Aikuiset kääntävät lapsille, mikä eroaa perinteisestä aikuiselta aikuiselle -kääntämisestä. Paitsi kaunokirjallisuuden, niin myös erityisesti lastenkirjallisuuden kääntäminen asettaakin omat erityshaasteensa kääntäjälle.

Kuten jo luvussa 2 mainittiin, lastenkirjallisuuden kääntäjän teksti on paljon laajempi kuin vain verbaalinen kirjoitettu teksti. Koska lastenkirjallisuudessa on muiden erityispiirteiden ohella tärkeää ekspressiivisyys, esteettisyys ja multimodaalinen ulottuvuus, kääntäjän on otettava huomioon tekstin ohella myös teoksen visuaalinen puoli ja erityisesti kirjan kuvitus. Kuvan ja sanan on pelattava yhteen, jotta tarina ja lukukokemus pysyvät ehjinä. Lisäksi kääntämisen näkökulmasta määriteltynä lähtötekstin käsite ulottuu usein konkreettista teosta pidemmälle. Kuva ja sana ovat nimittäin aina kytköksissä johonkin aikaan, paikkaan ja kulttuuriin, joissa ne ovat

syntyneet. Kuten kääntäjäopiskelijoillekin ensimmäisestä opiskeluvuodesta lähtien painotetaan, kääntäjän on tunnettava työkieltensä lisäksi myös työkieltensä kulttuurit.

Lastenkirjat ovat kulttuurinsa tuotteita siinä missä muukin taide, ja lastenkirjoista voi yhtä lailla löytää lähtökulttuurille ominaisia piirteitä, jotka saattavat vaikuttaa kääntäjän käännostratkaisuihin. Kuten Oittinen (1995: 84) toteaa, tekstin käsite viittaakin tässä yhteydessä koko käännostilanteeseen, koska käännoös on aina kirjoitettu jollekin tietylle yleisölle jotakin tiettyä tarkoitusta varten. Oikeastaan tekstin käsite menee käännostilanteenkin yli, sillä kääntäjän lähtötekstiin vaikuttavat myös tekstin tekijän elinaikanaan kokemat kokemukset samoin kuin kääntäjän itsensä kokemukset. Ajallisesti lähtö- ja kohdeteksti voivat olla kaukanakin toisistaan, ja niiden väliin mahtunut aika ja tapahtumat voivat vaikuttaa käännostratkaisuihin. Kuten missä tahansa kulttuurin synnyttämässä tuotteissa, lastenkirjoissakin on löydettävissä intertekstuaalisuutta, ja niin sanottua vaikutteilta puhdasta tekstiä tuskin on olemassakaan. (Mts. 88–89.)

Kielellisesti kaunokirjallinen teksti eroaa käyttöteksteistä ekspressiivisyydellään ja esteettisyydellään, mikä asettaa kääntämiselle haasteita. Markstein (1999: 246) huomauttaa, että kaunokirjallinen teksti on semanttisesti paljon tiheämpää kuin asiaproosassa käytettävä teksti, ja tämän huomaa esimerkiksi sanojen monimerkityksellisyydestä. Tästä hyvä esimerkki ovat muun muassa allusiiviset hahmonimet. Sanat herättävät assosiaatioita ja saavat merkityksen paitsi lauseyhteydessä, myös isommassa, koko teoksen käsittävässä kontekstissaan (mts. 246). André Lefevere (1992: 17) mainitsee niin ikään, että kieli on kulttuurin ilmentymä, ja siksi esimerkiksi kielen sanat voivat olla niin kulttuurisidonnaisia, että niiden tarkka kääntäminen toiselle kielelle on lähes mahdotonta. Lefevere (mt.) listaa tällaisiksi kielen elementeiksi usean keinon, joista tärkeimmät lastenkirjallisuuden näkökulmasta lienevät allitteraatio eli alkusointu, alluusio, metaforat, nimet, sanaleikit, rytmi ja ääni.

Vaikka Lefevere (1992) puhuu nimenomaan kaunokirjallisuuden ja kaunokirjallisen kääntämisen ja erityisesti niihin liittyvien haasteiden näkökulmasta, edellä mainittuja voi soveltaa myös lastenkirjallisuuden tutkimiseen. Yhtä lailla samoja elementtejä voi nimittäin löytää niin lastenkirjoista kuin perinteisestä kaunokirjallisuudestakin. Lefevere (mts. 86–87) kuitenkin ehdottaa kirjallisuuden kääntämisen yhteydessä hierarkkista lähestymistapaa kääntämiseen: Sen sijaan, että lähdetäisiin heti tutkimaan verbaalista tekstiä, keskityttäisiin ensin ideologiaan, poetiikkaan ja diskurssiin. Kohdekulttuurin vallalla oleva ideologia ja poetiikka nimittäin sääntelevät pitkälle sen, mitä lukija on valmis ottamaan vastaan. Yleisö ja sen odotukset, tiedot ja taidot on otettava huomioon, jotta ristiriidoilta vältytään ja kääntäjän työ hyväksytään. Myös se, mitä katsotaan kirjallisuudeksi saattaa olla eri aikana ja eri paikassa erilaista. Lisäksi alkuperäisen

tekijän diskurssi voi olla ainakin osittain niin sanotusti aikansa elänyt, joten kääntäjän on pohdittava ratkaisujaan tämänkin valossa. (Lefevere 1992: 87.)

Huomionarvoinen seikka on myös se, että kaikki lähtötekstin sävyt ja merkitykset voi olla hyvinkin haastavaa kääntää kohdekielelle, sillä kielessä ei välttämättä ole ylipäättään aineksia välittää kaikkea lähtötekstin informaatiota. Toisaalta vaikka sopiva vastine löytyisi, eivät vastineet välttämättä ole semanttiselta sisällöltään täysin toisiaan vastaavat. Sanojen merkitykset saattavat näin kasvaa tai supistua kääntämisen seurauksena, sillä kielet ja niiden ainekset ovat erilaisia. (Ingo 1990: 20–21.) Suomen ja saksan kielen välillä yksinkertaisena esimerkkinä voidaan esittää persoonapronominit: suomen *hän* ei ota kantaa sukupuoleen, kun taas saksan *er* ja *sie* kantavat enemmän tietoa viitattavasta kohteesta. Leena Kolehmainen (2011: 114) toteaa, että suomeksi käännettyissä teksteissä *hän*-pronomini saattaa yli korostua, sillä saksan kielessä esiintyy luonnostaan runsaasti persoonapronomineja *er* ja *sie*. Kolehmainen (mts. 120) huomauttaa, että suomen kielen *hän*-pronominia voi käyttää lisäksi myös muissa tapauksissa, kuten viittaamaan eläimeen tai elottomaan esineeseen. Suomeksi käännettyssä tekstissä voi siis ilmaantua väärinymmärryksiä, koska *hän* on sukupuolineutraali pronomini, ja tuottaa päänvaivaa tapauksissa, jossa puhutaan useasta ihmisestä tai esimerkiksi eläimestä (mts. 126).

Lastenkirjallisuuden huomattava erityispiirre on sen multimodaalisuus. Verbaalinen, visuaalinen ja auditiivinen kietoutuvat tässä kirjallisuudenlajissa erityisellä tavalla yhteen. Kääntäjän näkökulmasta tämä tarkoittaa ensinnäkin sitä, että kielitaidon ja kulttuurien tuntemuksen lisäksi hänellä on oltava myös kuvanlukutaitoa. Kuvallisen teoksen kääntämisessä visuaalisen puolen huomioiminen ja perusteellinen tarkastelu ovat yhtä tärkeitä kuin verbaalisen, sillä kuvat ovat osa teoskokonaisuutta (Oittinen 2004: 40). Kuvien rooli verbaalisen tekstin rinnalla voi painottua eri tavoin teoksesta riippuen, mutta ne ovat siitä huolimatta erottamaton osa lähtötekstiä. Snell-Hornbyn (1988: 69) ajatusta mukaillen on siis kyse osista ja kokonaisuuksista, ei niinkään siitä, mikä asetetaan ensisijaiseksi. Tekstiä tarkastellessa ja käännettäessä tulisi pitää mielessä, että kumpikaan, osa tai kokonaisuus, ei tule ymmärretyksi ilman toista (mts. 69).

Kääntäjän on myös tiedostettava, että lastenkirjallisuutta käännettäessä tärkeää ei välttämättä ole se mitä sanotaan, vaan miten se sanotaan, sillä kuten Oittinen (2004: 94) muistuttaa, tämän kirjallisuudenlajin kääntäminen on sanataiteen kääntämistä. Auditiivinen moodi on siten huomioitava käänösprosessissa. Kääntäjä voi muokata tekstiään paremmin suuhun sopivaksi esimerkiksi sanajärjestyksellä, välimerkeillä, toistolla ja lauseenvastikkeita sekä pitkiä rakenteita välttämällä (Oittinen 1995: 97–98). Lisäksi visuaalisella kielellä voidaan sanoa paljon. Kuvan,

äänen ja sanan toimiva dialogi edellyttää siis kääntäjältä taitoa ottaa huomioon osan ja kokonaisuuden suhde. Kuva ja ääni yhdessä sanan kanssa yhdistyvät kohdetekstissä lopulta multimodaaliseksi kokonaisuudeksi, joka herättää lastenkirjojen tarinat ja hahmot eloon.

Multimodaalisuus-käsitteeseen liittyvä auditiivisuus liittyy käsittelemässäni kontekstissa ääneen ja ääneenlukutilanteeseen, jossa aikuinen tuo kirjan tarinan äänensä ja oman tulkintansa kautta lapsen tulkittavaksi. Ääni tuokin tutkimuksellisesta näkökulmasta uuden ulottuvuuden lastenkirjallisuuteen varsinkin, jos kyseessä on lukutaidoton lapsi. Tämä tutkimus ei käsittele suoranaisesti aineiston auditiivista ulottuvuutta, sillä tutkimuksesta tulisi muutoin tarpeettoman laaja. Ääneenluettavuuteen vaikuttavia elementtejä tullaan kuitenkin väistämättä sivuamaan analyysituloksia pohdittaessa luvussa 6.

Edellä mainitun johdosta voidaan päätellä, että lastenkirjallisuuden kääntäminen on erityinen kääntämisen laji, sillä siinä on monta huomioonotettavaa seikkaa. Yleisen tason sanasanainen kääntäminen ei tämän genren ollessa kyseessä tuota tarkoitustaan palvelevaa käännoästä, ja väitänkin, että lastenkirjallisuuden kääntämisessä saa ja pitää olla luova. Tämä tarkoittaa kääntäjän näkökulmasta myös vapautta tehdä muutoksia. Paul Kußmaulin (2000: 36) toteamus luovan kääntämisen luonteesta tukee väitettäni. Hänen mukaansa luovan kääntämisen ei pidä toisintaa lähtötekstin syntaktisia piirteitä ja tähdätä ekvivalenttiin kohdetekstiin. Tärkeää on sen sijaan pohtia tekstin osan ja kokonaisuuden suhde, käännoätoimeksianto, tietty kohdeyleisö ja kohdekulttuuri huomioon ottaen mitkä muutokset käännoäprosessissa ovat tarpeen. (Mts. 36.)

Kußmaulin ajatuksessa toistuu myös aiemmin mainittu André Lefeveren (1992: 17) näkökulma liittyen kääntämisen otaksuttavaan mahdottomuuteen. Kääntäjän tärkein tehtävä on Lefeveren mukaan tuoda lähtöteksti kohdeyleisön saataville, ja ihannetapauksessa välittää lähtötekstin semanttinen sisältö sekä myös illokutiivinen aines kohdeyleisölle. Tämä ei kuitenkaan tarkoita tekstin mielivaltaista muokkaamista, sillä vaikka Lefevere puhuu kääntämisen mahdottomuudesta, hän muistuttaa kuitenkin siitä, että alkuperäisen tekstin informaatioisisältö on yleisesti ottaen kuitenkin käännettävissä. Vaikeampaa on kääntää tekstin mielikuviin vaikuttava aines. Kääntäjä voi täten hyödyntää kohdekielisiä aineksia, jotka saavat aikaan samanlaisia konnotaatioita kohdekielisessä lukijassa kuin lähdekielisessä lukijassa. (Mts. 19.)

Tutkimukseni aineistossa on edellä mainitusta havainnollistava esimerkki tilanteesta, kun isot pojat kiusaavat pienempiä lapsia. ”Und den Kindern, die eben noch getanzt hatten, rieben sie die Gesichter mit Schnee ein.” (Preussler 1957: 83.) → ”Ja noille äsken hilpeästi tanssineille

lapsille he antoivat aimo lumipesun.” (Preussler 1978: 74.) Suomalainen lukija ymmärtää yksinkertaisella *lumipesu*-substantiivilla heti mistä on kyse, ja se toimii käännöksenä tässä paremmin kuin esimerkiksi ”Ja noiden äsken hilpeästi tanssineiden lasten kasvoihin he hieroivat lunta”.

Voidaan kokoavasti sanoa, että lastenkirjallisuuden kääntäjän tulisi säilyttää tekstin punainen lanka, mutta langan punaista sävyä ja ehkäpä materiaaliakin voi muuttaa tarpeen vaatiessa suuntaan tai toiseen. Lefevere (1992: 16) mainitsee, että esimerkiksi kieliopillisen kategorian muuttaminen on yleinen ja sallittu ratkaisu, jos se toimii ymmärtämisen puolesta, sillä näin voi varmistaa tiedon välittymisen. Lastenkirjallisuutta käännettäessä, eikä vähiten edellä mainitun esimerkkini valossa, väitän, että muutokset ovat jopa toivottavia.

4.2 Käännösstrategia ja -menetelmä

Koska puhun tutkimuksessani jäljempänä kääntäjän käännösstrategiasta ja käännösmenetelmistä, on tärkeää määritellä nämä termit ja selventää niiden suhdetta toisiinsa. Michael Schreiber (1999: 151) asettaa käännösstrategian käsitteen lähtökohdaksi sen, *miten* käännetään, ja pitää sitä ikään kuin koko käännösprosessin läpi kulkevana punaisena lankana. Lähtökohdaksi voidaan ottaa tavoite, jolla kääntämisen seurauksena kohdeteksti tuodaan lukijaa lähelle tai se jätetään lukijasta kauas. Tämä on helppo ymmärtää erottamalla toisistaan sanasanainen ja vapaampi kääntäminen. Vastaava lähtökohtaero näkyy kotouttamisen ja vieraannuttamisen strategioissa, joissa kohdeteksti joko sovitetaan tai jätetään sovittamatta kohdekielen normeihin. Käännösstrategia määräytyy sillä, mikä kohdetekstin funktio on ja mitä kohdetekstillä halutaan saavuttaa. Valittu käännösstrategia vaikuttaa siis siihen, mitä käännösmenetelmiä ja -ratkaisuja käytetään. (Mts. 151)

Käännösmenetelmät ovat yksittäisiä pienempiä kääntäjän tekemiä ratkaisuja, jotka pohjautuvat valittuun strategiaan ja työkieliin sekä -kulttuureihin (Schreiber 1999: 151). Näitä voivat olla esimerkiksi yksittäisten kieliainesten kuten nimien kääntämisen menetelmät. Jos kääntäjä haluaa esimerkiksi kotouttaa tekstin, hän valitsee käännösstrategiansa pohjalta ne käännösmenetelmät, joilla pääsee tavoiteltuun lopputulokseen. Esimerkkinä voisi olla esimerkiksi vierasperäisen nimen kääntäminen muuttamalla se tutummaksi suomalaiseksi nimeksi, kuten tutkimusaineistoni havainnollistaa (ks. luku 6.4.3).

Tässä tutkielmassa tarkastellaan lastenkirjallisuuden nimien kääntämistä ja nimien välittämää karakterisaatiota. Tutkin siis nimenomaan käännösmenetelmiä eli kääntäjän tekemiä ratkaisuja tekstin yksittäisissä kieliaineissa. Taustalla on toki myös erottamattomasti käännösstrategia,

sillä sen perusteella kääntäjä on menetelmiinsä päätenyt. Tarkoitukseni on selvittää mitä käännösmenetelmiä käyttäen saksankieliset hahmonimet on käännetty suomen kielelle, ja säilyykö tai muuttuuko hahmon karakterisaatio tehtyjen käännösratkaisujen johdosta.

4.3 Fiktiivisten hahmonimien käännösmenetelmät

Yvonne Bertills (2003) on tutkinut lastenkirjallisuuden fiktiivisiä erisnimiä vertailemalla niitä tavallisiin erisnimiin. Hän keskittyy väitöskirjassaan erisnimien muodostukseen, käyttöön ja kääntämiseen suomen, ruotsin ja englannin kielten välillä. Bertills (2003: 205–206) osoittaa tutkimuksellaan, että suomesta ruotsiksi ja englanniksi käännetyt fiktiiviset nimet on lähes aina kotoutettu ainakin osittain, ja tämän seurauksena osa alkuperäisten nimien kantamasta informaatiosta uupuu kohdekielisessä tekstissä. Bertills (mts. 7–8) painottaa, ettei itse ole kääntäjä, mutta suo siitä huolimatta erityistä huomiota myös nimien kääntämiselle, sillä pienetkin kääntämisen seurauksena syntyneet muutokset vaikuttavat koko tekstiin.

Kääntäjällä on nimien kääntämisessä muutamia vaihtoehtoja. Nimen voi jättää lähdetekstissä esiintyvään asuun tai kääntää nimen käyttäen erilaisia menetelmiä. Jos nimeä ei käännetä, vaarana on, että lukija ei ymmärrä sitä tai yhdistää sen johonkin epätoivottuun kohdekulttuurinsa elementtiin. Näissä tapauksissa kirjailijan tarkoittama nimen funktio ei täyty. Toisaalta riski on myös nimen kääntämisessä, sillä käännetty nimi ei sekään aina täytä sille asetettua funktiota. Se, mitä menetelmiä kääntäjä päätyy käyttämään, liittyy Jan Van Coillien (2006: 132) mukaan kääntäjän omaan viitekehykseen, eli jo myös aiemmin mainittuihin yksilön tietoon, kokemuksiin, ideoihin, normeihin ja arvoihin. Lastenkirjoja käännettäessä kuitenkin yleensä tavoitteena on, että nimi toimii kohdekulttuurissa samoin kuin lähdekulttuurissa. (Mts. 124.)

Kopiointi ja kääntämättä jättäminen on Van Coillien (2006: 125) mukaan menetelmänä riskialtis, sillä se saattaa häiritä ja vieraannuttaa lukijan tekstistä ja jopa pilata lukukokemuksen. Lähdekielille jätetty nimi ei välttämättä välitä tarkoitustaan kuten tiettyä konnotaatiota kohdekieliselle lukijalle. Huomion arvoista on kuitenkin se, että myös nimen sellaisenaan kopiointi ja näennäinen kääntämättä jättäminen on sekin kääntämistä ja vedenpitävä käännösmenetelmä kuten Kapari, Kattelus ja Sivill (2002: 1) mainitsevat. Kääntäjä on nimittäin tässäkin tapauksessa huomioinut nimen käännösprosessinsa aikana, ja nähnyt parhaana ratkaisuna jättää sen kääntämättä (mts. 1).

Koska lastenkirjallisuuden hahmonimet monesti paljastavat hahmostaan jotain, kuten vaikkapa luonteenpiirteen, ei hahmojen mielikuva välity nimen kopioimisella kohdekieliselle lukijalle

samana kuin lähdekieliselle lukijalle (Van Coillie 2006: 125). Kääntäjä voi kuitenkin lisätä tällaisen nimen yhteyteen selityksen, jotta informaatio siirtyy hahmonimen mukana. Vaarana tässä menetelmässä on liiallinen selittäminen, joka niin ikään voi viedä lukuintoa tai syödä esimerkiksi huumoria. Toisaalta selittävä lisä voi myös opettaa lukijalle uusia asioita. (Mts. 125–126.)

Erisnimen voi Van Coillien (2006: 126) mukaan myös korvata kohdekielen yleisellä substantiivilla, joka karakterisoi hahmoa. Tätä menetelmää voidaan käyttää, kun kohdekielessä ei ole ainesta, joka herättäisi lukijassa samoja assosiaatioita kuin alkuperäinen nimi lähdekielisessä lukijassa. Kun kielistä toisaalta löytyy samankaltaista ainesta, on tavallista käyttää foneettista tai morfologista adaptaatiota, jolloin nimeä muutetaan siten, että ääntöasu on kohdekieleen istuvampi. (Van Coillie 2006: 125–126.) Eksonyymejä, eli kohdekielen vastineita kuten historiallisten henkilöiden nimiä, on Van Coillien (mts. 126) mukaan tavallista käyttää, kun kohdekielestä löytyy vastine, joka herättää samoja konnotaatioita lähde- ja kohdekielellä. Kohdekielessä voi myös olla olemassa lähtökielistä nimeä tunnetumpi kansainvälinen nimi, jolla voi korvata vieraamman lähtökielisen nimen. Nimen voi myös korvata kokonaan toisella kohdekulttuurin nimellä, ja näin sopeuttaa nimen kohdekulttuuriin. Tätä strategiaa käytettäessä on huomioitava konteksti, jotta nimien herättämät konnotaatiot pysyisivät samoina. (Mts. 126.)

Nimet, joilla on tietty konnotaatio, voidaan kääntää kokonaan. Näin tehdään Van Coillien (2006: 127–128) mukaan tyypillisesti esimerkiksi eläinten nimiä käännettäessä. Nimen funktio säilyy, sillä nimen denotaatio eli varsinainen viittauskohde ja konnotaatio säilyvät kohdekielessä. Nimeen voi myös lisätä toisen tai kokonaan erilaisen konnotaation, jolloin nimen koko luonne voi muuttua ja nimi saada lisämerkityksiä. (Mts. 128–129.) Van Coillie (mts. 129) mainitsee poiston käännösmenetelmäksi, jota käytetään silloin, kun nimen sanaleikki on täysin mahdoton kääntää.

Rune Ingo (1990: 243) mallintaa osittain samanlaisia käännösmenetelmiä. Hän puhuu erisnimien kääntämisestä, ja mainitsee, että kaunokirjallisuuden fiktiiviset nimet säilytettäisiin tavallisesti muuttumattomina, jotta ne välittäisivät paikallista eksoottista tuntua. Kuitenkaan esimerkiksi juuri lasten satujen tapahtumapaikat ovat harvoin tarkkaan määriteltävissä maantieteellisesti tai edes reaali maailmasta löytyviksi (vrt. *Pikkunoidan* tapahtumamiljöö: Kyöpelinvuori ja sen ympäristö), ja siksi nimiä käännetään. (Mts. 243) Ingon huomio on aiheellinen, ja tukee sitä, että lastenkirjallisuuden piirteet ja kielten erilaiset ainekset huomioon ottaen on lähes mahdotonta luoda hahmon karakterisaatiota kääntämättä nimeä edes jollakin tasolla.

Kuten mainittu, Ingo (1990: 241–245) puhuu erisnimistä, ja käyttää henkilönnimien ohella esimerkkeinä paikannimiä. Seuraavat hänen käännösmenetelmistään ovat kuitenkin sovellettavissa myös lastenkirjallisuuden hahmonimien kääntämiseen:

- 1) Käytetään samaa nimenmuotoa lähde- ja kohdetekstissä, eli sitaattilainaa
- 2) Käytetään nimestä kohdekielen äännesysteemiin mukautettua muotoa
- 3) Nimi käännetään
- 4) Käytetään eri nimiä joilla ei ole toisiinsa läheistä äänteellistä tai semanttista suhdetta

Suosituimpina käännösmenetelminä ovat tämän luokittelun mukaan eri asteinen kopiointi ja käännös. Käännöksen menetelmä on kuitenkin ylimalkainen ja kaipaisi tarkennusta, sillä jää epäselväksi tarkoitetaanko tällä esimerkiksi kääntämistä sanasanaisesti, kääntämistä vastineella vai molempia. Edellä mainittujen lisäksi Ingo (1990: 243–245) mainitsee yleisinä menetelminä myös nimen lyhentämisen, pidentämisen ja poiston. Viimeisimpiä en kuitenkaan kategorisoi hahmonimien kääntämisen menetelmiksi, sillä tahtomattaankin nimet saattavat lyhentyä tai pidentyä kääntämisen seurauksena, kun pyritään välittämään mielikuvia. Tähän vaikuttaa myös kielten erot ja resurssit. Poiston näen myös radikaalina ja mahdottomana menetelmänä, sillä kokonaisen hahmon poistaminen vaikuttaa tarinaan suunnattomasti.

Ritva Leppihalme (1997: 78–79) käyttää edellä mainittujen tapaista kategorisointia erisnimialluusioiden kääntämisen analysoimisessa. Hän listaa kolme päämenetelmää ja niiden alle muutamien alamenetelmän:

1. Jätä nimi muuttumattomana joko sellaisenaan tai kohdekielelle tavanomaisessa muodossa.
  - 1a Käytä sellaisenaan.
  - 1b Käytä sellaisenaan ja lisää selitys.
  - 1c Käytä sellaisenaan ja lisää tarkka selitys kuten alaviite.
2. Korvaa nimi.
  - 2a Korvaa nimi toisella lähdekielen nimellä.
  - 2b Korvaa nimi kohdetekstin nimellä.
3. Poista nimi.
  - 3a Jätä nimi pois, mutta käännä ajatus muilla keinoin kuten yleisellä substantiivilla.
  - 3b Jätä nimi ja allusio pois kokonaan. (Leppihalme 1997: 78–79.)

Leppihalme (1997: 79) muistuttaa, että kulttuurien välisessä viestinnässä on tärkeää ymmärtää, että allusiivisten erisnimien kääntämisessä ei riitä yksinomaan nimien, vaan myös niiden herättämien konnotaatioiden kääntäminen kielestä ja kulttuurista toiseen. Tämä ajatus sopii käännöstieteeseen ylipäättänsäkin, sillä kääntäminen vaatii inhimillistä toimintaa.

4.4. Hahmonimien käännösmenetelmät

Aineistoni analyysiin, tarpeisiin ja tutkimukselle asettamiini raameihin sopivaa analyysimallia oli vaikeaa löytää. Luvussa 4.3 esittelemäni fiktiivisten nimien käännösmenetelmät ovat kuitenkin sovellettavissa tämän tutkimuksen tarpeisiin, sillä niissä toistuu lastenkirjallisuuden nimien kääntämisessä suosittu kotouttavan kääntämisen strategia. Lisäksi luvussa 3.1.2 mainitsemani nimenmuodostuksen keinot ovat osittain sovellettavissa hahmonimien kääntämiseen ja muodostukseen.

Luvussa 4.3 esittelemäni menetelmät ja keinot muistuttavat ja osin toistavat toisiaan, joten niistä oli helppo koostaa tämän tutkimuksen tarpeisiin sopiva analyysimalli. Menetelmien välisiä eroja ja vaihtelua kuitenkin on lähtökohtaisesti, sillä esimerkiksi Van Coillie (2006) keskittyy lastenkirjallisuuden fiktiivisten nimien, Ingo (1990) erisnimien ja Leppihalme (1997) erisnimiallusioiden käännösmenetelmiin.

Koska hahmonimi vaatii tämän tutkimuksen sekä hahmonimelle asettamani määritelmän raameissa monipuolista tarkastelua, perusteltua on luoda uusi menetelmäluokittelu tämän tutkimuksen tarpeisiin juuri edellä mainituista menetelmistä. Analyysiin käyttämäni luokittelu huomioi täten lastenkirjallisuuden fiktiivisten nimien, erisnimien sekä allusiivisten erisnimien kääntämismenetelmät. Koska aineistoni koostuu monenlaisista hahmonimistä, pidän mahdollisena myös yhdistelmiä alla mainituista luokista. Kaavamaista ja käyttökelpoista käännösmenetelmäluokittelua on otaksuttavasti todella vaikeaa, ellei mahdotonta luoda tämän tutkielman tarpeisiin ilman, että siitä tulisi turhan yksityiskohtainen ja laaja. Siksi analyysissä on pidettävä jouston varaa, ja päädyin kolmen käännösmenetelmän luokitteluun.

Olen jaotellut alle kolme käännösmenetelmää sen mukaan, miten hahmonimi on käännetty. Luokittelen ja taulukoin hahmonimet näiden menetelmien alle kuuluviksi luvussa 6 (ks. taulukko 2). Tarkastelen lähtö- ja kohdekielisiä hahmonimiä ensin vieretysten, jotta pystyn toteamaan käytetyn käännösmenetelmän. Huomion esimerkiksi kirjoitus- ja ääntöasun sekä kulttuuritaustan vaikutuksen. Pyrin sitten etsimään tietoa hahmonimien taustasta ja analysoimaan hahmonimiä sekä kokemuseräisen että löytämäni tiedon perusteella. Pyrin määrittelemään, onko hahmonimi käännetty käyttäen vain yhtä menetelmää vai kuuluuko se käännösmenetelmiltään

useampaan kuin yhteen luokkaan. Tämä on tarpeen, sillä hahmonimen kuuluminen useampaan luokkaan on todennäköistä, ja on mielenkiintoista tarkastella eroa niin sanottujen selkeiden tapausten ja yhdistelmien välillä. Selkeyden vuoksi todettakoon, että nojaten Kaparin, Katteluksen ja Sivillin (2002: 1) mainintaan, näennäinen kääntämättä jättäminen on osa käännösproses- sia ja käännösmenetelmä siinä missä muutkin esittelemäni menetelmät. Kopiointi pienillä muu- toksilla on siis kääntämistä ja käännösmenetelmä siinä missä muutkin.

4.4.1 Hahmonimi kopioidaan adaptoiden

Hahmonimi kopioidaan lähtötekstistä kohdetekstiin. Nimenmuodostuksessa huomioidaan koh- dekielen oikeinkirjoitus ja ääntöasu. Menetelmän seurauksena hahmonimessä voi tapahtua adaptaatiota, kuten fonologista mukauttamista, jonka keinoina on karsia nimestä vieraita ele- menttejä kuten kohdekielisessä käytössä epätyylisiä konsonantteja, tai lisätä ääntämistä helpot- tavia kohdekielelle tyypillisiä vokaaleja.

4.4.2 Hahmonimi käännetään sanasanaisesti tai vastineella

Hahmonimi käännetään lähdekielestä sanasanaisella käännöksellä tai vastineella. Käännöksellä on lähestulkoon sama denotatiivinen merkitys kuin lähdekielisellä hahmonimellä, ja menetel- män seurauksena hahmonimen sisältö ei muutu räikeästi.

4.4.3 Hahmonimi käännetään muutoksen kera

Hahmonimi käännetään lähdekielestä kohdekieleen. Käännöksellä tai sen osalla on jokin mer- kitystä muuttava elementti lähdekieliseen nimeen verrattuna. Muutos voi olla korvaus, hahmon piirteen tarkennus tai jonkin uuden piirteen lisäys, jonkin elementin poisjättäminen eli toisin sanoen hahmonimen neutralisointi tai tyylillinen keino kuten allitteraatio.

5 Aineiston ja tutkimusmenetelmän esittely

Tässä luvussa esittelen alkuperäisteoksen kirjailijan Otfried Preusslerin sekä teoksen suomentajan Kaarina Helakisan, ja heidän saavutuksiaan. Esittelen myös tutkimusaineistoksi valitsemani teoksen ja avaamini lyhyesti sen juonta. Kerron myös lyhyesti teoksen kuvituksesta. Esittelen myös aineistonkeruun ja tutkimusmenetelmäni.

5.1 Otfried Preussler

Otfried Preussler on merkittävä saksalainen lastenkirjailija. Hän on syntynyt vuonna 1923 Saksan Reichenbergissä opettajaperheeseen, ja sai pienestä pitäen vaikutteita kirjallisuudesta, kansantarinoista ja tarinankerronnasta perhepiirissään. Preussler työskenteli myöhemmin itsekin opettajana. (Büro Otfried Preussler 2017a, 2017b.) Preusslerin teoksiin kuuluu pääasiassa lasten- ja nuortenkirjoja sekä kuvakirjoja. Teoksista on myöhemmin tehty äänikirjoja, pelejä, elokuvia ja teatterinäytöksiä. (Büro Otfried Preussler 2017c, 2017d.) Preussler harjoitti myös hyväntekeväisyyttä lasten ja heidän perheidensä hyväksi. Hän menehtyi vuonna 2013. (Büro Otfried Preussler 2017e.)

Useita Preusslerin lastenkirjoja on suomennettu 1970- ja -80-luvuilla. Näitä ovat esimerkiksi *Pieni vesimies* (*Der kleine Wassermann*), *Mustan myllyn mestari* (*Krabat*), *Ryöväri Hurjahanka* (*Der Räuber Hotzenplotz*) ja *Hörpykkä Heinähattu* (*Hörbe mit dem großen Hut*). Lisäksi Preusslerin *Das kleine Gespenst* -kirjaan pohjautuva elokuva on ilmestynyt suomeksi vuonna 1995 nimellä *Kummituskolttiainen* ja siitä on tehty myös suomalainen lautapeli nimellä *Pikku haamu*. (Kirjastot.fi 2017 s.v. *Otfried Preussler*; Pirkanmaan kirjastot 2017, s.v. *Otfried Preussler*.)

5.2 Kaarina Helakisa

Kaarina Helakisaa on tituleerattu suomalaisen nykysadun uudistajaksi, ja häntä on pidetty eräänlaisena sadun puolesta taistelijana (Heikkilä-Halttunen 2001b: 118–119). Hänen teoksiinsa lukeutuu laaja valikoima esimerkiksi lastenkirjoja, runoja, lauluja, näytelmiä ja kertomuksia, ja oman tuotantonsa lisäksi Helakisa myös suomensi paljon lastenkirjallisuutta (Ilta-satu-yhdistys 2015). Helakisaa voidaan pitää yhtenä merkittävimmistä suomalaisista lastenkirjailijoista. Hän sai tunnustusta työstään erilaisten palkintojen muodossa, joista nimekkäimmät lienevät Valtion palkinto vuosina 1974 ja 1979, Pohjoismaiden lastenkirjallisuuspalkinto vuonna 1987 sekä Lastenkulttuurin valtionpalkinto vuonna 1998. (Otava.fi 2016.) Lisäksi He-

lakisan mukaan on nimetty Otavan Kirjasäätiön 15 000 euron arvoinen palkinto. Se myönnetään vuosittain lasten- ja nuortenkirjallisuuden piirissä tehdystä ansiokkaasta työstä, ja palkinnon on saanut esimerkiksi Mauri Kunnas vuosina 2003 ja 2015 (Otavankirjasaatio.fi 2016). Helakisa on tunnettu suomentaja, ja hänen käsialaansa ovat *Pikkunoidan* lisäksi tunnetut klassikot kuten *Hanhiemon lorut*, *Narnia*-kirjoja sekä *Veljeni Leijonamieli*. Helakisa menehtyi äkillisesti vuonna 1998. (Iltasatu-yhdistys 2015.)

5.3 *Die kleine Hexe* – *Pikkunoita*

Saksalainen lastenkirja *Die kleine Hexe* on ilmestynyt vuonna 1957 ja teos on suomennettu vuonna 1978 nimellä *Pikkunoita*. Kirja kertoo 123-vuotiaasta noidasta, joka haluaa kasvaa isoksi noidaksi ja osallistua vanhempien noitien tapaan Vapun yön tansseihin. Ensin hänen on kuitenkin todistettava isommille noidille olevansa kunnollinen noita. Pikkunoita yrittää todistaa taitonsa tekemällä apua tarvitseville ihmisille ja eläimille hyviä tekoja taikuuden avulla. Pikkunoidan mukana kulkee korppi Abraksas, joka on noitaa neuvoessaan ja toppuutellessaan kuin tämän olkapäällä istuva omatunto.

Die kleine Hexe on saksalaisen lastenkirjallisuuden klassikko, ja tästä on osoituksena esimerkiksi vuoden 1958 *Jugendliteraturpreis*, Saksan lasten- ja nuortenkirjojen kirjapalkinto (Thienemann-Esslinger Verlag GmbH 2016). Kirjasta on myöhemmin julkaistu myös äänikirja, ja itse kirjasta on tehty uudistettu versio vuonna 2013, sillä jotkin alkuperäisen teoksen sanavalinnoista ovat epäkorrekteja, ja ne ovat puhuttaneet ihmisiä mediassa (buecher.de 2016; Freund 2013).

Teoksen on kuvittanut Winnie Gebhardt. Melkein kaikki teoksessa mainitut hahmot on kuvattu ainakin kertaalleen, ja pääasiassa kuvissa tavataan *pikkunoita* ja *Abraksas*-korppi. Kaiken kaikkiaan kirjan sivuilta löytyy 39 kuvaa. Tarina toimii myös ilman kuvia. Kirja ei siis ole varsinaisen kuvakirja, vaan kuvitus tukee tarinaa. Kuvat ovat samanlaiset sekä saksan- että suomenkielisessä teoksessa, joskin mainitsemisen arvoista on, että suomenkieliseen teokseen on muutama kuva käännetty peilikuvaksi verrattuna alkuperäisteoksen kuviin. Tämä johtuu oletettavasti taitosyistä. Lisäksi suomenkielisiin kuviin on kuvanmuokkauksen avulla käännetty saksankielinen alkuperäinen teksti lähes aina: *Hexenbuch* (Preussler 1957: 117) → *Taikakirja* (Preussler 1978: 103). Kuvitus on kansikuvaa lukuun ottamatta mustavalkoinen.

Gebhardt on kuvittanut teoksen huolettomasti kuitenkin käyttäen yksityiskohtia. Esimerkiksi hahmoilla on johdonmukainen ulkonäkö ja tunnistettavissa olevat piirteet. Tarkkojen kuvien

ansioista kirjan hahmoihin ja tapahtumaympäristöön on helppo pysähtyä ja löytää tekstissä mainitsemattomia, joskin tarinaa muuttamattomia yksityiskohtia. Kuvissa voi havaita liikettä, eri perspektiivejä, ilmeitä, eleitä, tunnetiloja ja tunnelmia. Nopealla tarkastelulla kuva ja sana tukevat hyvin toisiaan.

Mainitsemisen arvoista on, että tarkastelemassani alkuperäisteoksessa ei ole lainkaan painosmerkintää. Tämä on samaan aikaan merkillistä sekä harmillista, sillä saksankielisestä teoksesta on olemassa tiedettävästi ainakin 66 painosta (Freund 2013). Olen hankkinut teoksen Saksasta vuonna 2012.

5.4 Aineistonkeruu- ja tutkimusmenetelmät

Tutkielman aineisto koottiin tutkielman hahmonimelle asettaman määritelmän puitteissa, ja hahmonimet taulukoitiin. Tutkimusmenetelmänäni on käännösvertailu, ja analysoin hahmonimiä kvalitatiivisesti ja kvantitatiivisesti. Vertailen siis keskenään saksankielisiä hahmonimiä ja niiden suomenkielisiä käännöksiä, ja kirjaan ylös tarkat numeeriset tiedot havainnoistani. Olen kerännyt aineistoni alkuperäisestä saksankielisestä teoksesta sekä teoksen suomenoksesta. Olen lukenut molemmat kirjat muutamaa otteeseen läpi sekä erikseen että rinnakkain. Viimeisellä lukukerralla keräsin tarkan hahmoluettelon hahmonimistä ja niiden käännöksistä, ja taulukoin nämä rinnakkain (ks. taulukko 1).

Taulukko 1. Tutkimusaineistossa esiintyvät hahmonimet

DE	sivu	FI	sivu	kuva
Kleine Hexe	3	pikkunoita	5	x
Abraxas	4	Abraksas	6	x
Berghexen	9	vuorennoidat	10	(x)
Waldhexen	9	metsänoidat	10	(x)
Sumpfhexen	9	suonoidat	10	(x)
Nebelhexen	9	usvanoidat	10	(x)
Wetterhexen	9	ukkosnoidat	10	(x)
Windhexen	9	tuulinoita	10	(x)
Knusperhexen	9	piparnoidat	10	(x)
Kräuterhexen	9	yrttinoidat	10	(x)
Muhme Rumpumpel	10	Römpömpeli-täti	11	x
Oberhexe	10	ylinoita	11	x
Balduin Pfefferkorn	22	Paavali Piparpää	21	x
Holzsammlerinnen	32	risumuorit	31	x
Revierförster	34	piirinmetsänvartija	33	x
Billige Jakob	41	helppoheikki	39	x
Papierblumenmädchen	45	kukkaistyttö	42	x
Bierkutscher	48	olutkusi	44	

Sattelpferd	53	satulahevonen	49	x
Handpferd	53	varahevonen	49	x
Thomas	56	Tuomas	51	x
Vroni	56	Rauni	51	x
Ochsen Korbinian	59	Köriläs-härkä	54	x
Schützenhauptmann	64	ampumaseuran johtaja	59	x
Fähnrich	65	lipunkantaja	60	x
Maronimann	68	kastanjakauppias	62	x
Kinder	81	lapset	73	x
Schneemann	81	lumiukko	72	x
große Jungen	83	isot pojat	74	
Negerlein	86	neekerit	77	
Türken	86	turkkilaiset	77	
Indianer	86	intiaanit	77	(x)
Chinesinnen	86	kiinalaistytöt	77	(x)
Menschenfresser	86	ihmissyöjä	77	(x)
Eskimofrauen	86	eskimonaiset	77	(x)
Wüstenscheich	86	aavikon seikki	77	(x)
Hottentottenhäuptling	86	hottentottipäällikkö	77	(x)
Cowboys	86	cowboyt	77	(x)
Schornsteinfeger	87	nuohooja	77	
Kasperl	87	Kasper	77	(x)
Räuberhauptmann Jaromir	87	rosvopäällikkö Jaromir	77	(x)
Fastnachtshexe	87	laskiaisnoita	78	x
Indianer Blutige Wolke	89	intiaani Punainen Pilvi	81	x
Eichhörnchen	94	oravat	83	x
Rehe	94	kauriit	83	x
Hasen	94	jänikset	83	x
Hirsche	94	hirvet	83	
Kaninchen	94	kaniinit	83	x
Waldmäuse	94	metsähiiret	83	x
Fuchs	96	kettu	85	x
Schindelmacherin	103	pärentekijän vaimo	91	x
Schindelmacher	101	päreidentekijä	90	
Kegelbrüder	102	keilaveikot	91	
Kräx	107	Kräks	94	x
Kräxin	110	rouva Kräks	97	x
Schneider-Friz	112	räätälin Risto	97	x
Schuster-Sepp	112	suutarin Seppo	97	x

Taulukkoon on merkitty sivunumero, jolla kukin hahmonimi ensimmäisen kerran esiintyy. Kuten luvussa 3.2 perustelin, luen hahmonimiksi sekä erisnimet että yleisnimet kun ne viittaavat

selkeästi tarinan hahmoihin. Katsoin siis painaviksi hahmoa määritteleviksi elementeiksi aineistonkeruussa myös, kun nimi toistuu, hahmolla on vuorosanoja, sen toimintaa, persoonaa ja/ tai ulkonäköä kuvataan tai kun hahmolla on tärkeä funktio tarinan kannalta esimerkiksi pedagogisesta näkökulmasta. Esimerkiksi hahmonimi *isot pojat/ große Jungen* kuvaa ensi tarkastellulla yleisesti vain epämääräistä joukkoa isoja poikia, mutta tarinassa *isot pojat* toistuu useaan otteeseen, heidän toimintaansa kuvataan, joukko on tarkasti rajattu seitsemään poikaan, ja he ovat osana opettavaista tapahtumaa: Isot pojat ovat ilkeitä pienemmille lapsille, mutta saavat rangaistuksen tuhmista teoistaan. Pienemmät lapset myös viittaavat heihin vuorosanoissaan, mikä vahvistaa joukon yksilöidyksi hahmonimeksi:

(1) ”Ach, wenn wir uns einen neuen Schneemann bauen, dann werden die großen Jungen den neuen Schneemann auch wieder umwerfen.” (Preussler 1957: 83–84.)

(2) ”Voi voi, jos me rakennamme uuden lumiukon, isot pojat kaatavat senkin.” (Preussler 1978: 75.)

Osalla hahmoista ilmenee hieman vaihtelua nimessä, ja niin sanottua varsinaista hahmonimeä käytetään vasta, kun hahmoa on luonnehdittu ja siitä on ensin käytetty yleisempää nimeä. Tällaisessa tapauksessa pidin hahmonimen keruussa kriteerinä Bertillsin (2003: 53–54) ajatusta nimestä sateenvarjoterminä: Kun nimi vetää yhteen esimerkiksi hahmon piirteet, taustan ja tapahtumatilanteen, otin sen osaksi aineistoani. Esimerkiksi *pärentekijän vaimosta* käytetään ensin sanoja *vaimo* ja *naisparka*. Kun hahmoa kuvaillaan ja tarinan kontekstin saa selville, kutsutaan hahmoa lopulta *pärentekijän vaimoksi*. Tämän nimen lasken siis varsinaiseksi hahmonimeksi, sillä se vetää yhteen ja karakterisoi hahmoa eri tasolla kuin yleisemmät sanat. Nimi kertoo, että hahmo on naispuolinen, hän on vaimo ja hänen miehensä on pärentekijä.

Lisäksi olen tarkastellut teoksen kuvia ja nimiä rinnakkain siinä määrin, kun hahmoja kuvaavia kuvia on löytynyt. Taulukossa 1 on rasti-sarake, jossa on merkintä hahmon kohdalla, jos se esiintyy teoksen yhdessä tai useammassa kuvassa joko yksinään kuvattuna tai yhdessä muiden hahmojen kanssa. Rasti on merkitty sulkeisiin, jos kuva jättää tulkinnan varaa siitä, onko kyseinen hahmo varmasti kuvassa. On esimerkiksi hankalaa sanoa, onko jokainen erilaisista noista löydettävissä kuvista, joissa on useita noitia. Samaten kuva, jossa hahmoja on kokoontunut laskiaisnaamiaisiin, on vaikeasti tulkittava, ja jokaista hahmoa ei pysty varmuudella tunnistamaan (ks. kuva 1). Lukijalla itsellään on täten tulkinnan- ja mielikuvituksenvaraa siinä, mitä hahmoa kuvataan ja miltä ne hahmot, jotka eivät kuvissa esiinny, näyttävät.

Aineisto luokitellaan käyttämällä Jan Van Coillien (2006), Rune Ingon (1990) ja Ritva Leppihalmeen (1997) käänösmenetelmämallien pohjalta kehitettyä hahmonimien käänösmenetelmäluokittelua, joka esiteltiin luvussa 4.4, ja tulokset taulukoidaan. Hahmonimiä analysoidaan

yksittäin, ja niistä annetaan kontekstiesimerkkejä. Lopuksi tuloksia pohditaan karakterisaation näkökulmasta. Analyysissä otetaan huomioon myös kuvitus, ja havainnollistamisen vuoksi tutkielmaan on lisätty muutamia esimerkkikuvia alkuperäisteoksesta.

6 Tutkimustulosten esittely

Tässä luvussa esittelen tutkimustulokseni. Luokittelen ja analysoin aineistossa esiintyvät hahmonimet käännös menetelmäluokitteluni mukaan ja vertailen alkuperäistä nimeä käännökseen. Annan analysoimistani hahmoista myös kontekstiesimerkkejä. Otan analyysissäni huomioon sen, kuuluvatko hahmonimet vain yhteen luokkaan, vai ovatko ne yhdistelmä useampia luokkia. Tarkastelen käännös menetelmien vaikutusta hahmojen karakterisaatioon ja pohdin sen ohella myös kuvan vaikutusta karakterisaatioon. Lopuksi teen yhteenvedon tutkimustuloksistani.

6.1 Aineistokatsaus ja päätulokset

Alkuperäisessä teoksessa on yhteensä 57 hahmonimeä, ja kaikki alkuperäisteoksen nimet löytyvät myös suomenkielisestä aineistosta. Tarkasteltavana oli siis 57 saksankielistä hahmonimeä ja 57 suomenkielistä vastinetta eli kaiken kaikkiaan 114 hahmonimeä. Teoksessa on kuvattu yhteensä 48 tarkastelemaani hahmoa, joista 32 on selvästi tunnistettavissa. Nämä hahmot ovat tunnistettavissa ja liitettävissä hahmonimeen sekä tekstiyhteyden että hahmonimen perusteella. Lopuista 16:sta hahmosta on hankala sanoa, ovatko nimenomaan kyseiset hahmot kuvattuna. Tällaisissa tapauksissa tekstiyhteys ei anna tarpeeksi vihjeitä hahmosta tai kuvan hahmo on ylimalkainen ja siksi tulkittavissa useaksi eri hahmoksi. Esimerkiksi kuvasta, jossa pikkunoidan ympärille on kerääntynyt useita hahmoja, on vaikea sanoa, onko vasemmalta toinen hahmo *eskimonainen*, *ihmissyöjä* vai kenties *rosvopäällikkö Jaromir* (ks. kuva 1). Yhdeksää hahmoista ei ole kuvissa lainkaan.

Kuva 1. Laskiaisnaamiaiset (Preussler 1957: 90)

Seitsemän hahmonimeä on käännetty adaptoiden, 47 on käännetty sanasanaisesti tai vastineella, ja 17 on käännetty muutoksen kera. 43 hahmonimeä on käännetty vain yhdellä käännoismenettelmällä. 14 hahmonimeä ovat kahden eri menetelmän yhdistelmiä. Aineisto on mielenkiintoinen, sillä jo ensi katselemalla ja vertailemalla lähtö- ja kohdekielisiä hahmonimiä toisiinsa saat-
toi huomata, että kaikki nimet ovat käännetty jollakin tasolla. Jotkin nimet ovat saaneet suoma-
laisen asun (*Rauni*), jotkin nimet käännetty sanasanaisesti (*metsähiiret*) ja jotkin saaneet aivan
uuden merkityksellisen muodon (*Köriläs-härkä*). Teoksen klassikkoasema lähtökulttuurissaan
sekä sen aihe universaalina noitasatuna ja opettavaisena tarinana lisää aineiston merkittävyyttä
ja kiinnostavuutta. Teoksessa on myös kuvia, joten otin analyysissäni huomioon visuaalisen
moodin mahdollisen vaikutuksen käännostratkaisuihin. Hahmonimet on luokiteltu ja koottu tau-
lukkoon kolmekohtaisen luokittelun perusteella: 1. Hahmonimi kopioidaan adaptoiden 2. Hah-
monimi käännetään sanasanaisesti tai vastineella 3. Hahmonimi käännetään muutoksen kera
(ks. taulukko 2).

Taulukko 2. Hahmonimet ja käännoismenetelmät

DE	FI	1	2	3
Kleine Hexe	pikkunoita		x	x
Abraxas	Abraksas	x		
Berghexen	vuorennoidat		x	
Waldhexen	metsänoidat		x	
Sumpfhexen	suonoidat		x	
Nebelhexen	usvanoidat		x	
Wetterhexen	ukkosnoidat		x	x
Windhexen	tuulinoidat		x	
Knusperhexen	piparnoidat		x	x
Kräuterhexen	yrttinoidat		x	
Muhme Rumpumpel	Römpömpeli-täti	x		x
Oberhexe	ylinoita		x	
Balduin Pfefferkorn	Paavali Piparpää			x
Holzsammlerinnen	risumuorit			x
Revierförster	piirinmetsänvartija		x	
Billige Jakob	helppoheikki		x	
Papierblumenmädchen	kukkaistyttö		x	x
Bierkutscher	olutkusi		x	
Sattelpferd	satulahevonen		x	
Handpferd	varahevonen		x	
Thomas	Tuomas	x		
Vroni	Rauni			x
Ochsen Korbinian	Köriläs-härkä		x	x
Schützenhauptmann	ampumaseuran johtaja		x	

Fährnich	lipunkantaja		x	
Maronimann	kastanjakauppias		x	
Kinder	lapset		x	
Schneemann	lumiukko		x	
große Jungen	isot pojat		x	
Negerlein	neekerit		x	x
Türken	turkkilaiset		x	
Indianer	intiaanit		x	
Chinesinnen	kiinalaistytöt		x	x
Menschenfresser	ihmissyöjä		x	
Eskimofrauen	eskimonaiset		x	
Wüstenscheich	aavikon seikki		x	
Hottentottenhäuptling	hottentottipäällikkö		x	
Cowboys	cowboyt		x	
Schornsteinfeger	nuohooja		x	
Kasperl	Kasper	x		
Räuberhauptmann Jaromir	rosvopäällikkö Jaromir	x	x	
Fastnachtshexe	laskiaisnoita		x	
Indianer Blutige Wolke	intiaani Punainen Pilvi		x	x
Eichhörnchen	oravat		x	
Rehe	kauriit		x	
Hasen	jänikset		x	
Hirsche	hirvet			x
Kaninchen	kaniinit		x	
Waldmäuse	metsähiiret		x	
Fuchs	kettu		x	
Schindelmacherin	pärentekijän vaimo		x	x
Schindelmacher	pärentekijä		x	
Kegelbrüder	keilaveikot		x	
Kräx	Kräks	x		
Kräxin	rouva Kräks	x		x
Schneider-Friz	räätälin Risto		x	x
Schuster-Sepp	suutarin Seppo		x	x

6.2 Hahmonimi kopioidaan adaptoiden

Aineistossa esiintyy seitsemän kopioitua ja adaptoitua hahmonimeä. Näistä puhtaasti kopioituja on neljä: *Kräks*, *Abraksas*, *Tuomas* ja *Kasper*. Useammalla kuin yhdellä käännösmenetelmällä käännettyjä hahmonimiä on kolme: *Römpömpeli-täti*, *Rosvopäällikkö Jaromir* ja *rouva Kräks*.

6.2.1 *Kräks* ja *Abraksas*

Kräks ja *Abraksas* -hahmonimiin on sisällytetty fonologista adaptaatiota, sillä alkuperäisissä nimissä *Kräx* ja *Abraxas* esiintyvä *x*-kirjain on muutettu suomalaiselle tutumpaan *ks*-konsonanttiyhtymään (ks. esimerkit 3 ja 4). Tämä muoto on suomalaisen silmälle ja suulle tutumpi. Kääntäjä on ottanut siis huomioon sekä nimen tekstillisen visuaalisuuden, että ääneenluettavuuden. Hahmonimiä on ollut todennäköisesti tarpeetonta kääntää toisella menetelmällä, sillä *Kräks* toimii lyhyenä ja ytimekkäänä korpin rääkymistä muistuttavana nimenä, ja *Abraksas* on lapsilukijalle todennäköisesti tuttu, sillä se mukailee *abrakadabra*-taikasanaa. Käännösmenetelmään vaikuttaa mahdollisesti myös se, että noitasadut ovat suhteellisen universaaleja, ja korpit ovat osa noitamaista miljöötä. Hahmonimet ja niiden referentit toimivatkin hyvin yhteen sekä lähtö- että kohdekielisinä niminä.

(3) Der Lieblingsbruder des Raben Abraxas hieß Kräx. (Preussler 1957: 107.)

(4) Abraksasin rakkain veli oli nimeltään Kräks. (Preussler 1978: 94.)

6.2.2 *Tuomas* ja *Kasper*

Miespuolisten hahmojen nimet *Thomas* ja *Kasperl* on kopioitu lähes identtisinä lähtötekstistä kohdetekstiin. Niiden ääntöasua ja visuaalista asua on kuitenkin kotoutettu. *Thomas* on helppompi lausua ja tutumpi suomalaiselle muodossa *Tuomas*. *Kasperin* *i*-pääte helpottaa niin ikään lausumista. Tämä niin kutsuttu epenteettinen *i* on yksinkertainen ja suhteellisen yleinen suomen kielen mukauttamiskeino, ja sitä käytetään useissa lainoissa, jotka päättyvät konsonanttiin (Rautiainen 2011: 16). *Kasperl*-hahmonimen *l*-kirjain nimen viimeisenä kirjaimena lienee suomenkielisissä nimissä harvinainen, joten epenteettisen *i*:n lisääminen on luonnollinen ratkaisu.

(5) Der Junge hieß Thomas, das Mädchen hieß Vroni. (Preussler 1957: 56.)

(6) Pojan nimi oli Tuomas, tyttö oli Rauni. (Preussler 1978: 51.)

(7) Der Schornsteinfeger schwenkte seinen Pappzylinder, der Kasperl haute dem Wüstenscheich mit der Pritsche eins auf den Turban und der Räuberhauptmann Jaromir schnitt so grimmige Gesichter, dass ihm der angelklebte Schnurrbart nicht halten wollte und immer wieder herunterfiel. (Preussler 1957: 87.)

(8) Nuohooja heilutti pahvista silinterihattuaan, Kasperl läiskytti šeikkiä puumiekalla turbaaniin, ja rosvopääällikkö Jaromir irvisteli niin hurjasti, että ylähuuleen liimatut viikset eivät millään tahtoneet pysyä paikoillaan, vaan putoilivat tuon tuostakin. (Preussler 1978: 77.)

6.2.3 *Römpömpeli-täti*

Muhme Rumpumpel on suomenkielisessä aineistossa muodossa *Römpömpeli-täti*. Nimi on kopioitu, ja siihen on sovellettu fonologista adaptaatiota: *U*-vokaalit on korvattu *ö*-vokaaleilla, ja loppuun on lisätty epenteettinen vokaali *i* lausumista helpottamaan. *Ö*-vokaalin voisi sanoa sopivan suomalaisen suuhun paremmin, ja se antaa hahmonimelle hauskan rytmin. Kääntäjä on

kääntänyt vanhahtavan saksankielisen sanan *Muhme*³ vastineella *täti*, ja vaihtanut sen jälkimmäiseksi osaksi hahmonimeä. Näin täti-sana pysyy kiinteänä osana hahmonimeä. Nimi on kokonaisuudessaan myös luonnollisempi ja istuvampi suomen kieleen, kun substantiivinen osa on jälkimmäisenä.

(9) Die Muhme Rumpumpel verstand keinen Spaß, sie war eingebildet und böse. (Preussler 1957: 10.)

(10) Römpömpeli-täti ei ymmärtänyt leikkiä, hän oli koppava ja pahansuopa noita. (Preussler 1978: 11.)

6.2.4 Rosvopäällikkö Jaromir

Rosvopäällikkö Jaromir substantiivinen osa *rosvopäällikkö* on käännetty vastineella saksankielisestä sanasta *Räuberhauptmann*, ja *Jaromir*-osa on jätetty alkuperäiseen muotoon (ks. esimerkit 7 ja 8). *Jaromir*-nimi on otaksuttavasti slaavilaista perää, ja kalskahtaa hieman vieraalta suomalaiseseen korvaan⁴. *Jaromir* toimii kuitenkin ääntöasultaan suomenkielisenä nimenä. Voi olla, että juuri siksi kääntäjä on halunnut jättää tämän osan hahmonimeä alkuperäiseen muotoonsa. Tällä menetelmällä hahmonimeen jää hieman jotakin vierasta, joka pysäyttää lukijan hetkeksi makustelemaan hahmoa.

6.2.5 Rouva Kräks

Kräxin on käännetty edellä mainitun *Kräxin* tapaan muotoon *Kräks*, ja lisäksi sukupuolta ja aviosäätystä osoittava sana *rouva* on erotettu, koska suomen kielen resurssit eroavat näillä kohdin saksan kielestä. Saksankielisessä hahmonimessä *Kräxin* pääte *-in* osoittaa hahmon olevan naispuolinen. *Rouva*-sanana lisäys on muutoksena väistämätön suomen kieleen päin, jos tiedon haluaa säilyttää hahmonimessä.

(11) Die Kräxin hockte auf ihren Eiern und zeterte. (Preussler 1957: 110.)

(12) Rouva Kräks istui munien päällä ja täräsi. (Preussler 1978: 97.)

6.3 Hahmonimi käännetään sanasanaisesti tai vastineella

Valtaosa aineiston hahmonimistä, 47 kappaletta, osoittautui sanasanaisesti tai vastineella käännetyiksi joko sellaisenaan tai yhdistettynä toiseen käännosmenetelmään. Yhdellä menetelmällä käännettyjä käännöksiä oli 35 kappaletta: *vuorennoidat*, *metsänoidat*, *suonoidat*, *usvanoidat*, *tuulinoidat*, *yrttinoidat*, *ylinoita*, *piirinmetsänvartija*, *helppoheikki*, *olutkuski*, *satulahevonen*, *varahevonen*, *ampumaseuran johtaja*, *lipunkantaja*, *kastanjakauppias*, *lapset*, *lumiukko*, *isot*

³ Freundin (2013) mukaan *Die kleine Hexe* -teoksen uudempiin painoksiin on lisätty kyseisen hahmonimen yhteyteen selittävä *Tante*-sana korvaamaan sanaa *Muhme*, sillä jälkimmäinen on vanhahtava ja jopa vieras nykylukijoille.

⁴ Suomessa etunimi *Jaromir* yhdistettäneen nykyään tsekkiläissyntyiseen suosittuun jääkiekkoilijaan Jaromir Jágrin, ja nimi saanee täten slaavilaisen ja maskuliinisen vivahteen.

pojat, turkkilaiset, intiaanit, ihmissyöjä, eskimonaiset, aavikon seikki, hottentottipäällikkö, cowboyt, nuohooja, laskiaisnoita, oravat, kauriit, jänikset, kaniinit, metsähiiret, kettu, päreidentekijä ja keilaveikot. Myös jollakin toisella käännösmenetelmällä käännettyjä hahmonimiä oli 12 kappaletta: *pikkunoita, ukkosnoidat, piparnoidat, kukkaistytö, Köriläs-härkä, neekerit, kiinalaistytöt, rosvopäällikkö Jaromir* (ks. luku 6.2.4), *intiaani Punainen Pilvi, päreentekijän vaimo, räätälin Risto ja suutarin Seppo.*

Sanasanaisesti ja vastineella käännettyillä hahmoilla on selkeät ja suhteellisen yksiselitteiset käännökset suomen kielessä. Tämän vuoksi on tarpeetonta lähteä analysoimaan jokaista tällä menetelmällä käännettyä hahmonimeä erikseen. Tähän luokkaan kuuluvat erilaiset kollektiivisia eläinhahmoja, noitahahmoja ja ihmishahmoja ja heidän ammattejaan tai olennaisia piirteitään kuvaavat hahmonimet. Tämä havainto on yhteneväinen muun muassa Bertillsin (2003: 195) toteamuksen kanssa siitä, että semanttisen sisällön omaavat nimet perinteisesti käännetään, koska tällaisilla nimillä on usein tietty funktio. Esimerkiksi hahmonimi *Oberhexe/ ylinoita* kertoo kuvaamastaan hahmosta, että hän on paitsi noita, myös muihin noitiin nähden ylempiarvoinen. *Yli*-liite erottaa tämän noidan merkitsevästi muista noidista. Samoin *Maronimann/ kastanjakauppias* on käännetty sisällöltään vastaavalla vastineella, sillä sana *Marone*, kääntyy *kastanjaksi*, ja hahmonimen jälkimmäistä osaa *-mann* voi käyttää *kauppiaan* vastineena varsinkin lasten kielenkäytössä⁵. Hahmonimi *Billige Jakob* on käännetty samasisältöisellä vastineella *helppoheikki*, jotta semanttinen sisältö ja hahmon karakterisaatio säilyvät:

(13) Am lautesten liess sich der Billige Jakob vernehmen. (Preussler 1957: 41.)

(14) Äänekäin kaikista oli helppoheikki. (Preussler 1978: 39.)

Tällä menetelmällä käännettyjä hahmonimiä voisi kuvata myös yleisnimiksi. Siitä huolimatta huomioin tämänkaltaiset nimet analyysissani luvussa 3.2 määritellyin perustein. Nimet eivät yksinään kerro hahmostaan kovin pitkälle määritellyjä yksityiskohtia, vaan jättävät lukijan luotamaan omaan tietoonsa esimerkiksi siitä, miltä näyttävät *jänikset*. Toisaalta, melkein jokainen näistä hahmoista on visuaalisesti kuvattu selvästi tai tulkinnanvaraisesti teokseen, joten mielikuvitusta ohjataan yleisen tason mielikuvista spesifimmiksi. Esimerkiksi jänikset ovat kuvissa valkoisia, eivät ruskeita. Toki on huomioitava, että kuvitus on mustavalkoinen, mutta havainto on silti mielenkiintoinen, sillä suomessa jänikset ovat valkoisia vain talvisaikaan. Vertailun vuoksi mainittakoon, että oravat, ketut ja kauriit on väritetty viivoin ikään kuin ruskean karvan peittoon. Kuvat puuttuvat hahmoilta *olutkusi, isot pojat, turkkilaiset, nuohooja, päreidentekijä*

⁵ Sama ilmiö toistuu esimerkiksi sanassa *Feuerwehrmann* → *palomies*.

ja *keilaveikot*. Lieneekö sattumaa, että nämä hahmot voidaan suurilta osin tulkita miespuoliksi, ja niistä *olutkusi*, *isot pojat*, *päreidentekijä* ja *keilaveikot* on tarinassa yhdistetty opettavaisen tarinan pahaksi osapuoleksi ja negatiivissävytteisiksi hahmoiksi.

6.3.1 *Pikkunoita*

Pikkunoita on lähes sanasanainen käännös saksankielisestä hahmonimestä *kleine Hexe*. Kääntäjä on tehnyt kuitenkin muutoksen nimen adjektiiviseen osaan: *klein* = ~~pieni~~ → *pikku*. Taipumaton adjektiivimäärite *pikku* on diminutiivinen muoto sanasta *pieni*, ja Kielitoimiston sanakirjan (Kotimaisten kielten keskus & Kielikone Oy 2017 s.v. *pikku*) mukaan sanan voi kirjoittaa erilleen pääsanastaan tai yhteen pääsan kanssa. Yhteen kirjoitettuna *pikkunoita* on visuaalisesti tiivis hahmonimi ja inhimillistää tässä muodossa hahmon sujuvasti (ks. esimerkit 15 ja 16). Konsonanttiparin *kk* voisi sanoa sopivan myös ääneenlukijan suuhun hyvin.

(15) Die kleine Hexe hat Ärger (Preussler 1957: 3.)

(16) Pikkunoitaa kiukuttaa (Preussler 1978: 5.)

6.3.2 *Ukkosnoidat* ja *piparnoidat*

Hahmonimet *ukkosnoidat* ja *piparnoidat* on käännetty sanasanaisen käännös menetelmän lisäksi myös pienellä muutoksella. Sana *Hexe* kääntyy suomeksi sanalla *noita*. *Wetterhexen*-hahmonimen saksankielinen sana *Wetter* kääntyy suoraan suomeksi *sää*, mutta se voi merkitä myös rajuilmaa, myrskyä tai ukkosilmaa (Kotimaisten kielten keskus & Kielikone Oy 2017 s.v. *Wetter*). Kääntäjä on poiminut usean vaihtoehdon joukosta nimenomaan ukkosen, ja muuttanut näin hahmonimeä tarkentaen sitä: *Wetterhexen* → *ukkosnoidat*.

Knusperhexen-hahmonimi on käännetty edellä mainitun tavoin osittain sanasanaisesti noidat-sanan osalta. Itsessään merkityksetön sana *Knusper* on käännetty sanalla *pipar*. Saksan sana *Knusperhäuschen* tarkoittaa piparitaloa ja verbiä *knuspern* voi käyttää esimerkiksi puhuttaessa keksin nakertamisesta (Bibliographisches Institut GmbH 2017 s.v. *Knusperhäuschen*, *knuspern*). Suomenkielinen sana *pipar* viitanee siis piparkakkuun, ja luo näin konnotaation speisiin leivonnaiseen. Toisaalta tulkintavastuu on lukijalla, sillä *pipar* voi tarkoittaa myös maustekasvina tunnettua piparjuurta.

6.3.3 *Kiinalaistytöt* ja *kukkaistytö*

Hahmonimet *kiinalaistytöt* ja *kukkaistytö* on käännetty sanasanaisen käännös menetelmän lisäksi muutoksella. Hahmon *kiinalaistytöt* sukupuoli on selvä lähdekielisessä feminiinisessä nimessä *Chinesinnen*, mutta se on tarkennettu kohdekielellä tarkoittamaan nimenomaan tyttöjä,

ei esimerkiksi kiinalaisnaisia. Jälkimmäinenkin olisi tarinan kannalta mahdollinen, sillä kiinalaistytöt ovat laskiaiskarnevaalin hahmoja, joiksi lapset pukeutuvat.

(17) Auch die kleinen Chinesinnen und der Menschenfresser, die Eskimofrauen, der Wüstenscheich und der Hottentottenhäuptling stammten nicht aus der Schaubude. (Preussler 1957: 86.)

(18) Näytösteltasta eivät liioin olleet [sic] peräisin pienet kiinalaistytöt eikä ihmissyöjä, ei aavikon šeikki eikä hottentottipäällyköt. (Preussler 1978: 77.)

Kukkaistyttö on osittain vastineella käännetty käännös alkuperäisestä hahmonimestä *Papierblumenmädchen*. Kääntäjä on kuitenkin jättänyt kohdekielisestä hahmonimestä osan *Papier* pois. Tämä käännösmenetelmä johtaa siihen, että alkuperäisen hahmonimen kantama ja tarinan kannalta olennainen informaatio hahmonimestä jää uupumaan. *Kukkaistyttö* on köyhä tyttö, joka myy torilla itse askartelemiaan paperikukkasia ansaitakseen rahaa perheelleen. Suomenkielinen hahmonimi *kukkaistyttö* ei kerro lukijalle ilman kontekstia, että kyseessä on nimenomaan paperikukat (ks. esimerkit 19 ja 20).

(19) Alle, alle drängten sich kauflustig um das Papierblumenmädchen. (Preussler 1957: 45.)

(20) Kaikki, kaikki kiiruhtivat innoissaan ostamaan kukkaistytön paperikukkasia. (Preussler 1978: 42.)

6.3.4 *Köriläs-härkä*

Hahmonimi *Köriläs-härkä* on käännetty toiselta osaltaan vastineella: *Ochsen* → *härkä*. Sitä vastoin lähtökielisen hahmonimen osa *Korbinian* on käännetty muutoksella. Lähtökielinen nimi on miehen nimi ja viittaa pyhimys Korbinianiin (Bibliographisches Institut GmbH 2017 s.v. *Korbinian*). Erisniminen hahmonimen osa on muutettu kuvailevaan ja adjektiiviseen *Köriläs*-muotoon. Tämä aiheuttaa huomattavan muutoksen hahmon karakterisaatioon kielten välillä (ks. luku 6.5).

(21) Wir zeigen dir Küche und Keller, den Stall und den Ochsen Korbinian. (Preussler 1957: 59.)

(22) Näytämme keittiön ja kellarin ja tallin ja Köriläs-härän. (Preussler 1978: 54.)

6.3.5 *Neekerit*

Hahmonimi *neekerit* on käännetty sanasanaisesti, mutta se on kokenut myös muutoksen. Lähtökielinen hahmonimi *Negerlein* on diminutiivinen muoto sanasta *Neger*. Hellittelymuodon tunnus *-lein* ei ole sisällytetty kohdekieliseen hahmonimeen, ja tämän käännösmenetelmän johdosta suomenkielinen hahmonimi on siinä mielessä neutraalimpi. Itse sana on joka tapauksessa hyvin epäkorrekti, mitä se ei ehkä samassa määrin ole ollut alkuperäisteoksen ja sen suomenoksen ilmestymisajankohtana. Teoksen kielestä ja erityisesti epäkorrekteista ilmaisuista on käyty 2010-luvulla keskustelua, minkä johdosta *Negerlein* on poistettu uusista saksankielisistä painoksista, ja korvattu hahmonimellä *Messerwerfer* (Freund 2013).

(23) Wie kamen die beiden Negerlein auf die verschneite Dorfstraße? (Preussler 1957: 86.)

(24) Kuinka kummassa lumiselle kylänraitille ilmestyi kaksi neekeriä? (Preussler 1958: 77.)

6.3.6 *Intiaani Punainen Pilvi*

Intiaani Punainen Pilvi on käännetty ensimmäiseltä osaltaan suomenkielestä helposti löytyvällä vastineella *Indianer* → *intiaani*. Jälkimmäinen osa on kokenut lisäksi muutoksen. Alkuperäinen muoto *Blutige Wolke* kääntyisi sanasanaaisesti *verinen pilvi*, mutta kääntäjä on korvannut sanan *verinen* sanalla *punainen* ja tullut näin lisänneeksi myös alkusoinnun hahmonimeen. Ehkä sanasanainen käänнос on kääntäjän mielestä ollut lastenkirjaan liian raisu. Joka tapauksessa käänносmenetelmä vaikuttaa hahmon karakterisaatioon (ks. luku 6.5).

(25) „Wir binden dich sonst an den Marterpfahl!“, drohte der Indianer Blutige Wolke. (Preussler 1957: 89.)

(26) – Muuten me sidotaan sinut rangaistuspaaluun, uhkasi intiaani Punainen Pilvi. (Preussler 1978: 80.)

6.3.7 *Päreentekijän vaimo*

Hahmo *päreentekijän vaimo* on käännetty *päreentekijän*-osalta sanasanaisesti, mutta hahmoa on tarkennettu vaimo-sanalla. Lähdekielinen hahmonimi *Schindelmacherin* sisältää feminiinisen *in*-päätteen, ja kääntäjä on säilyttänyt tämän informaation hahmonimessä, mutta tarkentanut kohdekieliselle lukijalle, että hahmo ei ole mikä tahansa naissukupuolta edustava hahmo, vaan nimenomaan vaimo.

(27) Die Schindelmacherin tat, was die kleine Hexe von ihr verlangt hatte. (Preussler 1957: 103.)

(28) *Päreentekijän vaimo* noudatti pikkunoidan pyyntöä. (Preussler 1957: 91.)

6.3.8 *Räätälin Risto ja Suutarin Seppo*

Hahmonimet *räätälin Risto* ja *suutarin Seppo* on käännetty ensimmäisiltä osiltaan käyttäen vastineita: *Schneider* → *räätäli* ja *Schuster* → *suutari*. Jälkimmäisiltä osiltaan hahmonimet on lisäksi käännetty korvaamalla lähdekielinen nimi tutummalla kohdekielisellä nimellä. Nimet *Risto* ja *Seppo* ovat Väestörekisterikeskuksen (2017 s.v. *Risto*, *Seppo*) mukaan kokeneet suosiopiikin aineistoteoksen ilmestymis- ja suomentamisajankohtana vuosina 1940-1979. Niiden valinta hahmonimiksi ei siis liene kääntäjältä täysin tuulesta temmattu ratkaisu. Lisäksi ne mahdollistavat hahmonimen allitteraation eli alkusoinnun. Allitteraatio on säilytetty hahmonimessä *suutarin Seppo*. Koska hahmot esiintyvät tarinassa yhdessä ikään kuin ilkikurisena poikaparina, kääntäjä on todennäköisesti halunnut lisätä allitteraatiota myös *räätälin Risto*-hahmonimeen, vaikka lähdekielisestä versiosta se uupuu (ks. esimerkit 29 ja 30).

(29) „Ach, seht mal, das ist ja der Schneider-Fritz und der Schuster-Sepp!“ (Preussler 1957: 112.)

(30) – Ei mutta siinähan ovat räätälin Risto ja suutarin Seppo! (Preussler 1978: 97.)

6.4 Hahmonimi käännetään muutoksen kera

Erilaisten muutosten kera käännettyjä hahmonimiä on 17. Neljä hahmoa on käännetty muuttamalla jotakin: *Paavali Piparpää*, *risumuorit*, *Rauni* ja *hirvet*. 13 hahmonimistä on käännetty muutoksen lisäksi myös toisella menetelmällä: *pikkunoita* (ks. luku 6.3.1), *Römpömpeli-täti* (ks. luku 6.2.3), *ukkosnoidat* (ks. luku 6.3.2), *piparnoidat* (ks. luku 6.3.2), *kukkaistytö* (ks. luku 6.3.3), *Köriläs-härkä* (ks. luku 6.3.4), *kiinalaistytöt* (ks. luku 6.3.3), *intiaani Punainen Pilvi* (ks. luku 6.3.6), *pärentekijän vaimo* (ks. luku 6.3.7), *neekerit* (ks. luku 6.3.5), *rouva Kräx* (ks. luku 6.2.5) sekä *räätälin Risto* ja *suutarin Seppo* (ks. luku 6.3.8).

6.4.1 *Paavali Piparpää*

Paavali Piparpää on käännetty muutoksen kera, ja osa hahmonimestä on korvattu myös kohdekielisellä nimellä. Lähtökielen nimi *Balduin* on korvattu kohdekielisellä miehen nimellä *Paavali*, joka on suomalaiselle lukijalle otaksuttavasti tutumpi. Hahmonimen jälkimmäinen osa *Pfefferkorn* viittaa maustekasvina käytettävään kokonaiseen maustepippuriin. Kääntäjä on valinnut kuitenkin käännösmenetelmänsä johdolla nimen jälkimmäiselle osalle uuden muodon *Piparpää*, joka viitanee niin ikään maustekasvina käytettävään piparjuureen tai ehkä myös piparkakkuun. Jälkimmäisessä tapauksessa käännösmenetelmissä voi nähdä myös yleistä hahmonimien yhdenmukaistamista, kun tarkastellaan aiempaa hahmonimeä *piparnoidat*. Hahmonimeen *Paavali Piparpää* on edellisten ratkaisujen johdosta saatu sisällytettyä myös rytmi-kästä allitteraatiota toistuvan *p*-konsonantin ansiosta.

(31) Sie kamen ins Dorf und betraten den Laden des Krämers Balduin Pfefferkorn. (Preussler 1957: 22.)

(32) Päästyään kylään noita ja korppi astuivat sekatarakauppias Paavali Piparpään puotiin. (Preussler 1978: 21.)

6.4.2 *Risumuorit*

Holzsammlerinnen-hahmonimi on käännetty muutoksen kera. Sana *Holz* on korvattu suomenkielisellä sanalla *risu*, jonka merkitys ei ole sama kuin alkuperäinen *puu*. Risu-sana tarkoittaa tarkoitteensa ulkonäköä. Saksankielinen lukija ymmärtää merkityksen viimeistään kuvasta ja tekstiyhteydestä. Kääntäjä on todennäköisesti tarkastellut tekstin ohella myös kuvaa (ks. kuva 2), ja tarkentanut alkuperäistä hahmonimeä siten, että hahmonimen feminiininen *muorit* kuvaavat nimenomaan kuvan vanhoja naisia, ja *risu* yhden muorin selkärepuusta sojottavaa oksan vartta. Saattaisihan olla, että polttopuita metsästä noutavat muorit keräävät risujen lisäksi isompiakin puukappaleita. Kuva antaa mahdollisuuden kääntää kyseisen hahmonimen näinkin spesifin tarkennuksen kera.

(33) Die Holzsammlerinnen kreischten und zogen erschrocken die Köpfe ein. (Preussler 1957: 33.)

(34) Risumuorit kirkuivat ja kyyristelivät pelästyneinä. (Preussler 1978: 32.)

Kuva 2. Risumuorit (Preussler 1957: 31)

6.4.3 *Rauni*

Rauni-hahmonimi on käännetty muuttamalla lähtökielinen nimi *Vroni* suomalaisempaan muotoon. *Rauni* esiintyy yhdessä hahmonimen *Tuomas* kanssa, sillä hahmot ovat sisaruksia (ks. esimerkit 5 ja 6). Vaikka nimi *Thomas* on kopioitu ja kotoutettu vain fonologisella adaptaatiolla, *Vroni* saattaisi kuulostaa vieraalta alun suomenkielessä epätavallisen konsonanttityhtymän vuoksi. *Rauni* mukailee kuitenkin jollakin tasolla *Vronin* ääntämisasua tremulanttiäänteineen, joten kääntäjä on halunnut muutoksen tehdessään kuitenkin otaksuttavasti pitää käänöksensä jossakin määrin lähellä alkuperäistä. *Rauni* oli Väestörekisterikeskuksen (2017 s.v. *Rauni*) mukaan vuosina 1920–1959 suosittu naisten nimi, joten se lienee ollut myös luonnollinen valinta teoksen kääntämisajankohtana.

6.4.4 *Hirvet*

Hahmonimi *Hirsche* on käännetty muuttamalla se muotoon *hirvet*. Tämän käännösmenetelmän seurauksena koko hahmo muuttuu, sillä saksankielisen sanan *Hirsche* vastine on tarkkaan ottaen *saksanhirvi* ja siitä käytetään myös muotoa *isokauris* (Kotimaisten kielten keskus & Kielikone Oy 2017 s.v. *saksanhirvi*). Sekä saksanhirvi että hirvi ovat hirvieläimiä, mutta *hirvi* viittaa suomessa tunnetumpaan nisäkäslajiin (Suomen riistakeskus 2017). On vaikeaa sanoa, onko tämä muutos tarkoituksellinen käännösmenetelmä vai jopa käännösvirhe.

6.5 Karakterisaatio

Tarinan yksi korpeista on saksalaisen hahmonimen saanut *Kräx*. Sen voi helposti ajatella olevan yhdistettävissä sanaan *Krähe* (suom. *varis*). Suomeksi käännetty hahmonimi *Kräks* viitanee tremulanttisella r-kirjaimella ja ä-vokaalin sisältävällä ääntöasullaan korpin raakkumiseen, ja

sisällyttää täten onomatopoeettisen elementin nimeen. Suomalaisesta hahmonimestä katoaa suoran kääntämisen menetelmällä kuitenkin nimen alkuperäinen viittaus varikseen, joka tuo hauskaa lisämaustetta hahmoon, kun se yhdistää kaksi samankaltaista, mutta eri lajin lintua toisiinsa.

Kuten edellä todettu, fonologisella adaptaatiolla saa hahmonimen paitsi sujuvammaksi, myös luotua hahmon karakterisaatiota. Aineiston tarinassa kerrotaan *Römpömpeli-tädin* olevan ukkosnoita. Sekä saksankielinen muoto *Rumpumpel* että suomenkielinen *Römpömpeli* mukailevat ääntösultaan ukkosen jyrinää. Suomenkielinen lukija saattaa myös saada hahmon luonteenpiirteistä vihjeitä ö-vokaalin perusteella. Äännesymbolisesti ajateltuna suomen ö-vokaali leimaa sanaa usein negatiiviseksi (Toijanniemi 2007). *Römpömpeli-täti* on hahmona kiukkuinen ja komenteleva, ja esiintyy kuvassakin eleiltään ilkikurisena. Hänellä on nyrpeä ilme, homssuiset vaatteet ja hän seisoo topakasti käsi lantiolla roikottaen toisella kädellä pikkunoitaa niskasta. (ks. kuva 3). Lisäksi hahmosta luodaan negatiivista kuvaa myös sanallisesti heti kun se tavataan kirjan sivuilla ensimmäisen kerran (ks. esimerkit 9 ja 10). Kääntäjän ratkaisu jättää hahmonimi alkuperäiseen muotoonsa ja mukauttaa se fonologisella adaptaatiolla kohdekielistä lukijaa paremmin palvelevaksi onkin nähdäkseni osuva. Hahmo itsessään on edellä mainituin perustein myös erinomainen esimerkki lastenkirjojen multimodaalisista mahdollisuuksista. Kuva, sanan ja ääni tukevat tässä hyvin toisiaan.

Kuva 3. Römpömpeli-täti (Preussler 1957: 13)

Hahmon karakterisaatioon voi vaikuttaa myös neutralisoimalla hahmonimeä. Näin on käynyt hahmonimen *intiaani Punainen Pilvi* kanssa. Alkuperäisen hahmonimen konnotaatio vereen ja sitä kautta väkivaltaisuuteen uupuu suomenkielisestä nimestä. Kuten Ylönen (2009: 28) toteaa, veri on niin visuaalisessa kuin verbaalisessakin muodossa selvä väkivallan keino saksalaisessa lastenkirjallisuudessa. Koska käännös menetelmällä on muutettu hahmonimeä myös lisäämällä allitteraatiota, suomenkielisen nimen perusteella saa hahmosta positiivisemmän mielikuvan verrattuna lähtökieliseen hahmoon. Karakterisaation muutos on siis huomattava. *Indianer Blutige Wolke* toimii myös konkreettisena esimerkkinä siitä, kuinka verrattain uudesta saksalaisesta lastentarinasta on edelleen löydettävissä julmuutta ja väkivallan elementtejä hahmonimen välittämänä.

Yleisnimen kaltaisia hahmonimiä ei pidä aliarvioida karakterisaation luomisessa. Esimerkiksi *kettu* saattaa kuulostaa tylsältä ja itsestään selvältä nelijalkaiselta punaturkkiselta metsäneläimeltä, jos sen erottaa lastenkirjallisuuden ja tarkasteleman aineiston raameista. Kettu on kuitenkin perinteisesti lasten tarinoissa ja myös kansankertomuksissa viekas ja ovela hahmo, jopa pahakin (Kankare 2014: 5–6). Aineistoni tarinassa *kettu* karakterisoidaan pelottavaksi ja pahaksi hahmoksi verrattuna muihin avuttomiin metsäneläimiin. Lisäksi kuva virnuilevasta *ketusta* terävine hampaineen vahvistaa hahmon karakterisaatiota (ks. kuva 4). *Kettu* on yleisnimestä vaikutelmastaan huolimatta hahmonimensä täysin lunastanut. Suoran kääntämisen käännös menetelmä on niin ikään sopiva tämän hahmon kohdalla.

Kuva 4. Kettu ja pikkunoita (Preussler 1957: 99)

Kollektiiviset ja kuvailevat hahmonimet ovat oivallisia hahmon karakterisaation luomisessa. Esimerkiksi *yrttinoidat* yhdistetään yrteillä taikoviin ja ehkäpä parantavia yrttikeitoksia keitteleviin noitiin. Suoraan käännetyt hahmonimet kuten *metsänoidat* ja *suonoidat* voivat saksan- ja suomenkielisinä luoda eri konnotaatioita lukijalle, koska metsä- ja suotyypit ovat Suomessa ja Saksassa erilaisia. Lapin suomalaisema pitkospuineen ja lakka-apajineen luo suonoita-hahmolle erilaista karakterisaatiota kuin vaikkapa hesseniläinen suo, joka ei ole ulkonäöltään niin karu. Myös juhlat *Fastnacht* ja *laskiainen*, jotka toistuvat hahmonimissä *Fastnachtshexe* ja *laskiaisnoita*, luovat konnotaation kunkin maan omaan karnevaaliperinteeseen. Molemmissa edellä mainituissa tapauksissa hahmoista on kuvat kirjassa, mutta se ei rajaa kääntäjän vaihtoehtoja. Kyse on ensisijaisesti noitahahmosta, ja sitä karakterisoidaan nimeen lisätyllä elementillä. Tärkeää on, että molemmissa kulttuureissa ymmärretään noitahahmo yleisellä tasolla, ja tunnustetaan se kuvasta. *Knusperhexen/ piparnoidat* on hyvä esimerkki siitä, kuinka karakterisaatio myös säilyy, vaikka kääntäjän käyttämä käännösmenetelmä sisältää pienen muutoksen. Molemmissa on nimittäin löydettävissä myös intertekstuaalisuutta, sillä molempien kielten sanat *pipari* ja *noita* luovat konnotaation mahdollisesti myös Grimmin veljesten *Hannu ja Kerttu* -satuun, jossa ilkeä noita houkuttelee lapset syömään piparitaloaan. Oittisen (1995: 88–89) toteamus lastenkirjallisuuden intertekstuaalisuudesta on siis varsin vedenpitävä.

Saksalainen jahtiperinne ja pieniin saksalaisiin maalaiskyliin liittyvät mielikuvat lienee helppoa yhdistää hahmoihin *Revierförster*, *Schützenhauptmann* ja *Fähnrich*. Vastineilla käännetyt *piirinmetsänvartija*, *ampumaseuran johtaja* ja *lipunkantaja* saattavat rakentaa erilaista karakterisaatiota hahmoille, sillä suomalaiset perinteet ja luonnonmaisema ovat jokseenkin erilaiset, vaikka suomessakin toki toimii metsästysseuroja. Joka tapauksessa näiden hahmojen tapauksessa karakterisaation yksi tärkeimmistä ominaisuuksista on hahmojen maskuliinisuus, ja se säilyy kohdekielissä hahmonimissä, sillä ammatit mielletään ennenkin maskuliinisiksi kuin feminiinisiksi. Kuvat hahmoista tukevat maskuliinista mielikuvaa. Ajatusleikkinä mainittakoon, että hahmonimiin saisi helposti feminiinisyyttä johtimella *-tar*, ja tämä muuttaisi heti hahmojen karakterisaatiota. Teoksen kuvat eivät kuitenkaan mahdollista tällaista ratkaisua kääntäjälle.

Hahmonimi *cowboyt* on ainutlaatuinen tapaus. Sana on alkujaan laina englanninkielestä, ja sitä käytetään suomenkielessä merkityksessä Pohjois-Amerikassa ratsastavan karjapaimenen merkityksessä (Kotimaisten kielten keskus & Kielikone Oy 2017 s.v. *cowboy*). Nimen olisi teoksen suomentamisajankohtana voinut kääntää suomalaisemmaksi vastineella *karjapaimenet*. Kääntäjä on kuitenkin oletettavasti halunnut jättää vierasta materiaalia tekstiin. Lisäksi hahmosta

puuttuu kuva, joten on mahdollista, että lapsilukijalle joutuu selittämään erikseen, mitä tällä hahmolla tarkoitetaan ja miltä se näyttää.

Ehkä räikeimmät karakterisaation muutokset käännösmenetelmiensä seurauksena ovat kokee-
neet hahmot *Köriläs-härkä* ja *hirvet*. Lähtökielinen nimen osa *Korbinian* viittaa pyhimykseen, mikä sopii tietyllä tapaa myös tarinan tilanteeseen, jossa hahmo tavataan: Härkä on keskeinen osa ampumajuhlaa, ja se talutetaan näytille nauhoilla koristeltuna juhlallisessa kulkueessa. Paras ampuja voittaa härän itselleen, ja se paistetaan suurten pitojen merkeissä. Tämä luo väistämättä allusiivisen merkityksen ja tietyn tyyppisen pyhä härkä -konnotaation. Alluusio uupuu suomenkielisestä hahmonimestä tyystin. Kääntäjä on sen sijaan karakterisoinut hahmoa adjektiivisesti. Körilään kun voi mieltää isoksi, maskuliiniseksi, kömpelöksi ja ehkä uhkaavaksikin. Kuva härästä vahvistaa karakterisaatiota, sillä se on muihin hahmoihin nähden erittäin kookas (ks. kuva 5).

Kuva 5. Köriläs-härkä. (Preussler 1957: 64)

Hahmonimi *Hirsche/ hirvet* kantavat myös aivan eri denotatiiviset merkitykset. Saksan- ja suomenkielisen lukijan mielikuva ja hahmosta syntyvä karakterisaatio ovat oletettavasti keskenään täysin erilaiset, koska saksanhirvi ja hirvi ovat eri hirvieläimiä ja eroavat merkittävästi ulko-

näöltään (Suomen riistakeskus 2017). Kääntäjän on ollut mahdollista kääntää hahmonimi muuttaen, sillä *hervistä* ei ole kuvaa teoksessa. Olisi mielenkiintoista tietää kääntäjän motiivi tähän ratkaisuun, sillä on hyvin mahdollista, että kyseessä on myös käännösvirhe.

6.6 Yhteenveto

Tarkasteltaessa analyysituloksia, voidaan todeta, että kääntäjä on käyttänyt kotouttavaa käännöstrategiaa, ja tuonut valitsemillaan käännösmenetelmillä hahmot lähelle lukijaa. Kopioituihin ja adaptoituihin hahmonimiin on sisällytetty kohdekielelle tuttuja elementtejä fonologisen adaptaation muodossa (*Abraksas*) ja nimistä on käytetty tuttuja suomalaisia variantteja (*Tuomas*). Tämä on Ingon (1990: 241–242) mukaan tavallista, sillä nimissä esiintyvät äänneyhtymät eivät sovi kaikkiin kieliin samalla tavoin, ja äänneyhtymät voivat olla myös hankalia ääntää eri kielillä.

Kohdekielelle on käännetty hahmojen nimiä käyttäen sanasanaisia substantiivisia käännöksiä tai vastineita säilyttäen kuitenkin alkuperäisen konnotaation lähes muuttumattomana (*lumiukko* ja *helppoheikki*). Erityisen toimiva menetelmä tämä on eläinten hahmonimien ja kollektiivisten hahmonimien tapauksissa (*metsähiiret*). Hahmonimiä on käännetty myös tehden erilaisia muutoksia: tarkentamalla (*kiinalaistytöt*), lisäämällä uusi merkitys (*Köriläs-härkä*), neutralisoidulla (*intiaani Punainen Pilvi*) ja allitteraatiota lisäämällä (*Paavali Piparpää*). Suomen ja saksan kielen erilaisten resurssien vuoksi jotkin muutokset ja jopa tarkennukset ja siten kääntäjän vallankäyttö ovat välttämättömiä. Saksan sukupuolta ilmaisevat tunnukset uupuvat suomenkielestä, joten kääntäjän on ollut pakko käyttää käännösmenetelmää, jolla informaatio välittyy kohdekieliselle lukijalle.

Hahmonimien käännösmenetelmät vaikuttavat useassa tapauksessa hahmojen karakterisaatioon, ja vaikutus on eri asteista. Hahmojen karakterisaatio ei aineistossani muutu yleisesti ottaen kovin räikeästi, mutta kielten väliset rakenteelliset erot sekä kulttuurisidonnaiset asiat vaikuttavat karakterisaatioon jossakin määrin. Kääntäjä on todennäköisesti halunnut ratkaisullaan mukauttaa tekstin kohdekielisen ja -kulttuurisen lukijan viitekehystä mukailevaksi. Alvstad (2010: 2) epäilee tällaisen kääntämisen johtuvan siitä, että lähde- ja kohdekielisten lukijoiden kulttuurinen konteksti on erilainen, ja mukauttamaton teksti voisi olla kohdekieliselle lukijalle vaikeaa ymmärtää tai jopa vähemmän mielenkiintoinen. Tämä pitää paikkansa, sillä hahmonimi on tässä tutkimuksessa esitetyn perustein varsin voimakas karakterisaation keino. Jos hahmonimi jättäisi lukijan kylmäksi, olisi se lastenkirjallisuuden genressä todennäköisesti kohtalokasta: lapsi ei jaksaisi keskittyä kirjaan ja hylkäisi sen.

Tutkimustulokset olivat hiukan yllättäviä, sillä johdannossa esittämäni hypoteesi ennusti, että hahmonimet olisivat pääasiassa käännetty käyttäen montaa eri käännösmenetelmää. Tämä ker-
tonee ennen kaikkea yksittäisten hahmonimien monipuolisesta luonteesta, ja laajoista mahdol-
lisuuksista yhdistää nimi erilaisiin konnotaatioihin annetussa kontekstissa. Hahmonimissä käy-
tettyjä muutoksia on tehty monipuolisesti, mutta maltillisesti. Kotouttaminen kääntäjän kään-
nösstrategiana on hyvin havaittavissa. Vaikka tutkimukseni tarkoituksena ei ollut arvottaa kään-
täjän tekemiä ratkaisuja, on todettava kuitenkin, että kääntäjän valitsema kään-
nösstrategia ja -
menetelmät toimivat tämän tyyppisen tekstin ja siinä esiintyvien hahmonimien kääntämisen
yhteydessä hyvin. Hahmojen karakterisaatio saattaa hiukan muuttua, mutta pysyy ehyenä, ja
näin hahmot palvelevat tarinakokonaisuutta tarkoituksenmukaisesti.

7 Päätelmät ja pohdintaa

Tässä tutkielmassa tarkastellaan lastenkirjallisuuden hahmonimiä, niiden käännösmenetelmiä ja hahmojen karakterisaatiota. Tutkimuksessa selvisi, että 57:stä hahmonimestä seitsemän on kopioitu adaptoiden, 47 on käännetty sanasanaisesti tai vastineella, ja 17 on käännetty muutoksen kera. Lukuja tarkasteltaessa on otettava huomioon, että jotkin hahmonimet on käännetty kahden menetelmän avulla. Vastoin alussa esitettyä hypoteesia käännettyistä hahmonimistä 43 ovat luokiteltavissa vain yhdellä käännösmenetelmällä käännettyiksi, ja 14 hahmonimeä ovat kahden menetelmän yhdistelmiä. Hahmojen karakterisaation todettiin muuttuvan jonkin verran verrattaessa lähtökielistä ja kohdekielistä hahmonimeä toisiinsa. Muutokset eivät kuitenkaan kadottaneet juonen kannalta olennaisia elementtejä tarinasta.

Käyttämäni tutkimusaineisto on vanhahko ja uudempaakin materiaalia olisi varmasti ollut tarjolla. Väitän kuitenkin, että aineiston ikä oli toissijaista tutkimukseni kannalta. Tämän tutkimuksen tarkoitus oli osoittaa klassikkoteoksen ja suomalaisen merkittävän lastenkirjallisuuden suomentajan materiaalin avuin, millä menetelmillä lastenkirjallisuuden hahmonimiä on käännetty. Lisäksi tavoitteeni oli osoittaa, että hahmonimi on kategoriana tarpeellinen, huomionarvoinen ja mielenkiintoinen. Tutkimustuloksia ei myöskään voida yleistää koskemaan kaikkia lastenkirjallisuuden hahmonimiä ja niiden käännösmenetelmiä. Tarkoitukseni oli luoda katsaus hahmonimien kääntämiseen ja hahmojen karakterisaatioon klassikoksi nimetyn teoksen ja sen tarjoaman aineiston avulla.

Vanhemman aineiston tarkastelu nykyisestä näkökulmasta herättää kysymyksen teoksen ja sen hahmonimien uudelleenikäntämisen tarpeesta. Kapari ym. (2002: 4) huomauttavat aiheellisesti, että koska Suomi jatkuvasti kansainvälistyy ulkomailta Suomeen muuttavien ihmisten johdosta, vaikuttaa se myös nimien kirjoon. Voidaankin miettiä, millaisia hahmonimiä olisi 2010- tai 2020-luvulla suomennetussa *Pikkunoidassa*. Jätettäisiinkö yhä useampi nimi kääntämättä? Van Coillien (2006: 125) mukaan edellä mainittu ei ole fiktiivisten nimien yhteydessä paras käännösmenetelmä, sillä se saattaa pilata lukukokemuksen ja vieraannuttaa lukijan tekstistä. Käsillä oleva tutkimus osoittaa kopioimisen olevan kuitenkin varsin toimiva käännösmenetelmä. Toisaalta joissakin tapauksissa Van Coillien (mp.) toteamukseen menetelmän riskialttiudesta on yhdyttävä. *Vroni* ei nimittäin välttämättä toimisi tutkielmani valmistumishetkenään hahmonimenä 2010-luvun *Pikkunoita*-kirjassa.

Kuten aiemmin mainittu, alkuperäisteokseen on tehty joitakin muutoksia (Freund 2013). Yhtä lailla hahmonimien korrektiusti olisi varmasti yksi huomionarvoisista seikoista, jos teosta lähdetäisiin suomentamaan uudestaan varsinkin vanhempien painosten pohjalta. Kääntämissessissä olisi väistämättä huomioitava myös ajan vaikutus. Nykyajan lapsilukija ei oletettavasti osaa esimerkiksi yhdistää *Kasperia* Matti Raninin rallattelevaan Kasperiin, vaan kokisi hahmonimen ehkä sattumanvaraisena nimivalintana, jolloin nimen kantava merkitys jäisi lukijalta pimentoon. Kääntäjällä on täten yllättävän paljon valtaa ohjata lukijaa. Esimerkiksi hahmonimien manipulaatio olisi varmasti hedelmällinen tutkimuskohde. Olisi ollut myös mielenkiintoista haastatella Helakisaa hahmonimikäännöksiin ja manipulaatioon liittyen, mutta haastattelututkimus ei kääntäjän menehtymisen vuoksi ollut mahdollista.

Lastenkirjallisuuden kiehtova maailma tarvitsee mielikuvituksekkaita ideoita, tarinoita ja hahmoja elääkseen. Tämän kirjallisuudenlajin joustovara siinä, mitä kaikkea tarina voi sisältää, on suuri. Todellinen ja realistinen voidaan sysätä hetkeksi sivuun, ja lennättää pientä noitaa luudalla tai keskustella metsäneläinten kanssa ilman kääntäjän tai tulkin apua. Edellä kuvaillun kaltainen Mihail Bahtinin (1995) karnevalistinen ajatus toistuu tutkimusaineistossani jo tarinan asetelman tasolla. Vastakohdat turvallinen–pelottava on käännetty ylösalaisin. Noitahahmo saattaa lähtökohtaisesti olla lapsen mielestä pelottava, mutta kun se nostetaan tarinan päähahmoksi ja hyvän lähettilääksi, siihen on helppo tykästyä. Karnevalistisia piirteitä huomataan myös, kun viekkaalle *ketulle* taiotaan ankannokka, ja se ei olekaan enää vaaraksi terävine hampaineen, tai kun *metsähiiret* virkkovat sujuvaa suomen kieltä. Hahmonimiä ja hahmojen karakterisaatiota olisikin mielenkiintoista tutkia syvemmin ja laajemmin karnevalistisesta näkökulmasta.

Voidaan myös pohtia, kenen kääntämää tekstiä lapsi lopulta tulkitsee. Kääntäjä kääntää alkuperäisen kirjailijan tarinan omaa tieto-, taito- ja kokemustaustansa vasten. Hän kääntää multimodaalisesti ottaen huomioon tekstin ohella myös kuvittajan luomat kuvat ja tekstin ääneenluettavuuden. Alun perin ”vain” kirjoitetun tekstin ohella huomioidaan siis visuaalinen ja auditiivinen moodi. Ääneenlukija taas lukee käännettyä tarinaa ääneen, ja ”kääntää” näin merkkijärjestelmien välillä kirjallisen tekstin verbaalisesti auditiiviseen muotoon, jonka lapsi tulkitsee. Onko siis ääneenlukija myös kääntäjä? Välittykö esimerkiksi Preusslerin hahmon *Kräxin* alkuperäinen karakterisaatio suomalaislapselle, kun se luetaan ääneen, ja jos ei, onko tämä puute?

Kuten Ainiala ym. (2008: 22) toteavat, uusia nimiä syntyy koko ajan, kun uusia ilmiöitä syntyy maailman muuttumisen ja ihmisten toimien ja elämisen seurauksena. Uudet ennestään nimeämättömät ilmiöt tarvitsevat nimen, kun niiden tarkoitteista syntyy luokka, joka on tarpeen kielellisesti yksilöidä. Näin syntyy tarve myös uusille nimikategorioille. (Ainiala ym. 2008: 22.)

Johdannossa totesin, että Pearlin (2007) tavoin pyrkimykseni on tämän tutkielman avulla todistaa ja vahvistaa hahmonimen pätevyyttä suomalaisena nimikategoriana. Hahmonimien käännösmenetelmien ja sitä kautta hahmojen karakterisaation tarkastelu osoittaa, kuinka tärkeä kategoria hahmonimi on varsinkin lastenkirjallisuudessa. Tutkimus osoittaa, että hahmonimiä ei anneta saatikka käännetä vasemmalla kädellä. Voin omasta puolestani sanoa päässeeni pyrkimykseni, ja olen toivottavasti myös rohkaissut muita tutkijoita hyppäämään lastenkirjallisuuden hahmonimien maailmaan. Tutkittavaa tulee olemaan niin kauan kuin kirjailijoilla ja kääntäjillä on mielikuvitusta.

Lähteet

Tutkimusaineisto

Preussler, Otfried 1957. *Die kleine Hexe*. Stuttgart/ Wien: Thienemann Verlag.

Preussler, Otfried ei vuotta [1978]. *Pikkunoita*. Suomennos Kaarina Helakisa. Porvoo: WSOY.

Muut lähteet

Ainiala, Terhi, Minna Saarelma & Paula Sjöblöm 2008. *Nimistöntutkimuksen perusteet*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Alvstad, Cecilia 2010. Children's literature and translation. Teoksessa Yves Gambier & Luc van Doorslaer, *Handbook of Translation Studies. Volume 1*. Amsterdam: John Benjamins. 22–27.

Aschenberg, Heidi 1991. *Eigennamen im Kinderbuch. Eine textlinguistische Studie*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.

Bahtin, Mihail 1995. *Francois Rabelais. Keskiajan ja renesanssin nauru*. Helsinki: Kustannus Oy Taifuuni.

Bertills, Yvonne 2003. *Beyond Identification. Proper Names in Children's Literature*. Turku: Åbo Akademi University Press. Saatavilla: <http://doria32-kk.lib.helsinki.fi/bitstream/handle/10024/4122/TMP.objres.51.pdf?sequence=2>. (Luettu 20.4.2017.)

Bibliographisches Institut GmbH 2017. Saatavilla: <http://www.duden.de/>. (Luettu 20.4.2017.)

Buecher.de 2016. http://www.buecher.de/shop/hexe/die-kleine-hexe-2-audio-cds/preussler-otfried/products_products/detail/prod_id/22813178/. (Luettu 20.4.2017.)

Büro Otfried Preussler 2017a. <http://www.preussler.de/portrait/1923-bis-1941/>. (Luettu 20.4.2017.)

Büro Otfried Preussler 2017b. <http://www.preussler.de/portrait/1942-bis-1954/>. (Luettu 20.4.2017.)

Büro Otfried Preussler 2017c. <http://www.preussler.de/medien/>. (Luettu 20.4.2017.)

Büro Otfried Preussler 2017d. <http://www.preussler.de/theater/>. (Luettu 20.4.2017.)

Büro Otfried Preussler 2017e. <http://www.preussler.de/portrait/1990-bis-2013/>. (Luettu 20.4.2017.)

Freund, Wieland 2013. „Kleine Hexe“ – Aus Negerlein werden Messerwerfer. Saatavilla: <https://www.welt.de/kultur/literarischewelt/article116303210/Kleine-Hexe-Aus-Negerlein-werden-Messerwerfer.html>. (Luettu 20.4.2017.)

Heikkilä-Halttunen, Päivi 2001a. Nokallaanseisoja ja muita ihmeitä. Käännöskuvakirjojen runsautta. Teoksessa Korolainen (toim.). 77–88.

Heikkilä-Halttunen, Päivi 2001b. Kuningattaren selluliitti. Suomalaisen sadun teemoja ja mielenmaisemia. Teoksessa Korolainen (toim.). 118–135.

Himberg, Petra 2012. Kasper-nukke Tallinnassa. Yleisradion Elävä arkisto. Saatavilla: <http://yle.fi/aihe/artikkeli/2008/10/22/kasper-nukke-tallinnassa>. (Luettu 20.4.2017.)

- Himberg, Petra 2013. Lastenohjelmat alkoivat Kasperista. Yleisradion Elävä arkisto. Saatavilla: <http://yle.fi/aihe/artikkeli/2008/11/04/lastenohjelmat-alkoivat-kasperista>. (Luettu 20.4.2017.)
- Hosiaislouma, Yrjö 2003. Kirjallisuuden sanakirja. Helsinki: WSOY.
- Iltasatu-yhdistys 2015. <http://iltasatu.org/tekija/kaarina-helakisa/>. (Luettu 20.4.2017.)
- Ingo, Rune 1990. *Lähtökielestä kohdekieleen. Johdatusta käännöstieteeseen*. Porvoo, Helsinki & Juva: WSOY.
- Kallio, Venla 2015. *Muuttuuko käännös entistä kotouttavammaksi globalisaatiosta huolimatta? Lastenkirjojen kotouttaminen ja vieraannuttaminen 1970- ja 2000-luvuilla*. Tampereen yliopisto, pro gradu -tutkielma.
- Kankare, Sora 2014. *Kitsune ja tulikettu. Kettu eurooppalaisessa ja itäaasialaisessa kansanperinteessä*. Tampereen ammattikorkeakoulu, opinnäytetyön kirjallinen osuus.
- Kapari, Jaana, Kaisa Kattelus & Kaijamari Sivill 2002. Erisnimet kirjoissa. *Kääntäjä* 7/2002. 1,4.
- Kapari-Jatta, Jaana 2008. *Pollomuhku ja Posityyhtynen*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Kirjastot.fi 2017. <http://monihaku.kirjastot.fi/fi/>. (Luettu 20.4.2017.)
- Kiviniemi, Eero 1982. *Rakkaan lapsen monet nimet. Suomalaisten etunimen ja nimenvalinta*. Espoo: Weilin+Göös.
- Kiviniemi, Eero 2006. *Suomalaisten etunimet*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kolehmainen, Leena 2011. Variierende Tendenzen in der Übersetzung der dritten Person Singular. Ein Beitrag zur Erforschung der Universalienhypothesen der Translation. *Trans-kom* 4:2. 112–136. Saatavilla: http://www.trans-kom.eu/bd04nr02/trans-kom_04_02_01_Kolehmainen_Singular.20111205.pdf. (Luettu 20.4.2017.)
- Korkiakoski, Tytti 2010. *Astronomixista Marcus Normaliukseen. Asterix-sarjakuvaan henkilönimistö*. Jyväskylän yliopisto, pro gradu -tutkielma.
- Korolainen, Tuula 2001. *Kirjaseikkailu. Lasten- ja nuortenkirjallisuuden opas*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Kotimaisten kielten keskus & Kielikone Oy 2017. <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/>. (Luettu 20.4.2017.)
- Kußmaul, Paul 2000. *Kreatives Übersetzen*. Tübingen: Staffenburg Verlag Brigitte Narr GmbH.
- Käpynen, Kirsi 2011. *Fiktiiviset nimet Mauri Kunnaksen teoksessa Viikingit tulevat! ja niiden englannin- ja ruotsinkieliset käännökset*. Tampereen yliopisto, pro gradu -tutkielma.
- Lastenkirjainstituutti 2017. <http://lastenkirjainstituutti.fi/kirjasto/kirjakokoelma/tutkimuskirjallisuus>. (Luettu 20.4.2017.)
- Laukka, Maria 2001. Sotketut peikon kasvot. Kuvakirjat ja kirjojen kuvat. Teoksessa Korolainen (toim.). 63–76.
- Lefevere, André 1992. *Translating Literature: Practice and Theory in a Comparative Literature Context*. New York: The Modern Language Association of America.

- Leppihalme, Ritva 1997. *Culture Bumps. An Empirical Approach to the Translation of Allusions. Topics in translation 10*. Clevedon: Multilingual Matters Ltd.
- Markstein, Elisabeth 1999. Erzählprosa. Teoksessa Snell-Hornby, Höning, Kußmaul & Schmitt (toim.). 245–248.
- Miettinen, Sanna 2007. *DDR:n lastenkirjallisuuden kääntäminen suomeksi - esimerkkinä Fred Rodrianin kirjat*. Tampereen yliopisto, pro gradu -tutkielma.
- Nimiläki 694/1985. Annettu 9.8.1985. Saatavilla: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1985/19850694#a8.2.1991-253>. (Luettu 20.4.2017.)
- Oittinen, Riitta 1993. *I Am Me – I Am Other: On the Dialogics of Translating for Children*. Tampere: Tampere University Press.
- Oittinen, Riitta 1995. *Kääntäjän karnevaali*. Tampere: Tampere University Press.
- Oittinen, Riitta 2000. *Translating for children*. New York & London: Garland Publishing, Inc.
- Oittinen, Riitta 2004. *Kuvakirja kääntäjän kädessä*. Helsinki. Lasten Keskus.
- Oittinen, Riitta 2016. Tampereen yliopisto. Manipulaatio, ideologia, etiikka, näkyvyys. Luento 12.10.2016. Tampereen yliopiston monikielisen viestinnän ja käännöstieteen kaudon kirjallisen kääntämisen johdantokurssilla.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016. <http://minedu.fi/lastenkulttuurin-edistaminen>. (Luettu 20.4.2017.)
- Otavankirjasaatio.fi 2016. <http://otavankirjasaatio.fi/otavan-kirjasaation-palkinnot/kaarina-helakisa-palkinto/>. (Luettu 20.4.2017.)
- Otava.fi 2016. <http://otava.fi/kirjailijat/kaarina-helakisa/#.WFEI9lyH5ds>. (Luettu 20.4.2017.)
- Pearl, Leonard 2007. *Hahmonimet hahmottumassa: Disney-piirroselokuvissa esiintyvien suomenkielisten henkilönnimien sananmuodostus, rakenne ja merkityssuhteet*. Turun yliopisto, pro gradu -tutkielma.
- Pirkanmaan kirjastot 2017. <https://piki.verkkokirjasto.fi/web/arena/haku>. (Luettu 20.4.2017.)
- Pitkäsalo, Eliisa & Isolahti, Nina 2016. *Kääntäminen, tulkkaus ja multimodaalisuus. Menetelmiä monimuotoisten viestien tutkimiseen*. Tampere: Tampereen yliopisto. Saatavilla: <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/98951/978-952-03-0113-2.pdf?sequence=1>. (Luettu 20.4.2017.)
- Rautiainen, Taina 2011. *Vierassanat Kauneis ja terveys -lehdessä*. Jyväskylän yliopisto, pro gradu -tutkielma.
- Schreiber, Michael 1999. Übersetzungstypen und Übersetzungsverfahren. Teoksessa Snell-Hornby, Höning, Kußmaul & Schmitt (toim.). 151–154.
- Snell-Hornby, Mary 1988. *Translation Studies. An Integrated Approach*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins publishing company.
- Snell-Hornby, Mary, Höning, Hans G., Kußmaul, Paul & Schmitt, Peter A. (toim.) 1999. *Handbuch Translation*. 2., parannettu painos. Tübingen: Stauffenburg.
- Suojala, Marja 2001. Taidesatu elää ajassa ja ajattomana. Teoksessa Marja Suojala & Maija Karjalainen (toim.) 2001. *Avaa lastenkirja! Johdatus lastenkirjallisuuden lajeihin ja käyttöön*. Helsinki: Lasten Keskus. 30–55.
- Suomen riistakeskus 2017. Hirvieläimiä. Saatavilla: <https://riista.fi/wp-content/uploads/2013/03/Hirvielaimia.pdf>. (Luettu 20.4.2017.)

- Thienemann-Esslinger Verlag GmbH 2016. <http://www.thienemann-esslinger.de/thienemann/buecher/buchdetailseite/die-kleine-hexe-isbn-978-3-522-10580-4/>. (Luettu 20.4.2017.)
- Tieteen Termipankki 2017. <http://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:lastenkirjallisuus>. (Luettu 20.4.2017.)
- Toijanniemi Outi 2007. Murresanakirjojen naiset ja miehet. Kielikello 3/2007. Saatavilla: <http://www.kielikello.fi/index.php?mid=2&pid=11&aid=1866>. (Luettu 20.4.2017.)
- Van Coillie, Jan 2006. Character Names in Translation: A Functional Approach. Teoksessa Jan Van Coillie & Walter P. Verschueren (toim.) 2006. *Children's Literature in Translation. Challenges and Strategies*. Manchester: St. Jerome Publishing. 123–139.
- Vilen, Anne 2009. *Hogwartsista Tylypahkaan - Harry Potter -kirjojen erisnimien kääntäminen suomeksi ja saksaksi*. Tampereen yliopisto, pro gradu -tutkielma.
- Väestörekisterikeskus 2017. Nimipalvelu/ Suosituimmat etunimet vuosikymmenittäin. Saatavilla: <http://verkkopalvelu.vrk.fi/Nimipalvelu/default.asp?L=1>. (Luettu 20.4.2017.)
- Väre, Tanja 2008. *Reaaliat Johanna Spyrin teoksen "Heidi kann brauchen, was es gelernt hat" neljässä suomennoksessa*. Tampereen yliopisto, pro gradu -tutkielma.
- Yli-Luukko, Eeva 2017. Prosodia. Kotuimaisten kielten keskus. Saatavilla: http://www.kotus.fi/aineistot/puhutun_kielen_aineistot/murreaanitteita/kauden_murre/lisatie-toa_liudennuksesta_ja_prosodiasta/prosodia. (Luettu 20.4.2017.)
- Ylönen, Susanne 2009. *Verestä kyyneliin. Heinrich Hoffmannin Struwwelpeterin muutokset ajassa ja kauhun estetiikka lastenkirjassa*. Jyväskylän yliopisto, pro gradu -tutkielma.
- Zechner, Evelyn 2011. „Kasper saust von Sieg zu Sieg.“ Sozialhistorische und soziologische Studien zu ausgewählten Puppenspielen aus der Zeit des Ersten Weltkriegs. *LiTheS. Zeitschrift für Literatur und Theatersoziologie*. Sonderband 2. Graz: LiTheS. Ein Forschungs-, Dokumentations- und Lehrschwerpunkt am Institution für Germanistik der Universität Graz. Saatavilla: http://lithes.uni-graz.at/lithes/beitraege_11_sonderbd_2/sonderbd_2_gesamt.pdf. (Luettu 20.4.2017.)

DEUTSCHE KURZFASSUNG

Universität Tampere

Fakultät für Kommunikationswissenschaften

Masterstudiengang Mehrsprachige Kommunikation und Translationswissenschaft

Übersetzen und Dolmetschen Deutsch

LEPAUS, HENNA: Von *Kräx* zu *Kräks* – einfacher Charakternamen? Übersetzungsverfahren der Charakternamen und Charakterisierung im Kinderbuch

Masterarbeit: 61 Seiten

Deutsche Kurzfassung: 11 Seiten

April 2017

---

1 Einleitung

Kinderliteratur ist jederzeit ein aktuelles Thema, weil es immer Kinder gibt und damit auch ein natürlicher Bedarf nach Kinderliteratur besteht. Kinder sind die hauptsächliche Zielgruppe der Kinderliteratur, und bei dem Übersetzen von Kinderbüchern muss man die speziellen Charakteristika der kinderliterarischen Texte und deren Publikum berücksichtigen. Hier kommen wir zu Charakternamen, die die wichtigsten und tragenden Elemente der Kinderliteratur sind.

Das Ziel dieser Masterarbeit ist, herauszufinden, mit welchen Übersetzungsverfahren die deutschen Charakternamen im Kinderbuch in das Finnische übersetzt worden sind. Ein zweites Ziel ist, die Charakterisierung der Figuren und deren mögliche Unterschiede zwischen den zwei Sprachen zu analysieren. Als Untersuchungsmaterial wurde der in 1957 erschienene Klassiker *Die kleine Hexe* des bekannten deutschen Kinderbuchautors Otfried Preussler gewählt. Das Buch ist von finnischer Kinderbuchautorin und -übersetzerin Kaarina Helakisa in das Finnische als *Pikkunoita* in 1978 übersetzt worden. Dieses Buch wurde als Untersuchungsmaterial wegen ihres Status als Kinderbuchklassiker gewählt. Ein Hauptgrund war auch, dass Hexengeschichte weltweit relativ universal und damit ein verwendbares Untersuchungsziel sind.

Ein Charakternamen ergänzt und schließt viele Details, Eigenschaften und Informationen über eine Figur in sich. Er ist ein Schlüssel zur Charakterisierung der Figur und muss diesbezüglich auch bei dem Übersetzungsprozess sorgfältig berücksichtigt werden. Forschung über das Übersetzen von fiktiven Eigennamen ist wenig vorhanden, und sie ist auf Masterarbeiten und Dissertationen konzentriert. Die bisher angefertigten Untersuchungen zeigen, dass die fiktiven Namen der Kinderliteratur mit einbürgernder Übersetzungsstrategie übersetzt worden sind. Die

fiktiven Charakternamen der Kinderliteratur sind bis jetzt kaum aus der Perspektive der Übersetzungswissenschaft zusammen mit der Onomastik und zwischen den Sprachen Deutsch und Finnisch untersucht worden. Bezüglich der vielen Eigenschaften der Charakternamen, ist es notwendig, das Thema weiter und vielseitiger zu untersuchen.

2 Charakteristika der Kinderliteratur

Kinderliteratur ist ein besonderes Genre der Belletristik und ein wichtiger Teil der Kunst, Kultur, Erziehung und Wissenschaft. Sie ist eine ästhetische und unterhaltende Form des schriftlichen, visuellen und auditiven Erzählens voller Geschichte, Figuren und Phantasie. Kinderbücher können diesbezüglich als ein wichtiges Untersuchungsziel festgestellt werden.

Trotz ihres Namens, ist Kinderliteratur nicht nur für Kinder gerichtet. Man kann mindestens über ein duales Publikum sprechen, das heißt neben Kinder zählt man auch Erwachsene als Publikum der Kinderliteratur. Laut Laukka (2001: 68) sind nämlich die nahen Erwachsenen diejenigen, die die Kinderbücher für das Kind versorgen. Oittinen (2000: 43, 4) schlägt vor, dass wie wir Kinder und Kindheit wahrnehmen, ist von Zeit abhängig und ist mit unserer persönlichen Gegenwart aber auch der Gesellschaft um uns herum verbunden. Die Zeit, Umgebung, Kultur und deren Normen beeinflussen so die Literatur und deren Angebot, und so spielt auch die jeweilige Gesellschaft eine Rolle bei dem Angebot der Kinderliteratur.

2.1 Multimodalität in der Kinderliteratur

Die Multimodalität ist ein wichtiger Teil der Kinderliteratur, da Kinderbücher keine statischen und nur textlichen Werke sind. Multimodalität kann als Vielgestaltigkeit des Ausdrucks definiert werden. Eine Botschaft, hier ein Kinderbuch, setzt sich aus drei Modi – textlich, visuell und auditiv – zusammen, und jeden Modus beeinflusst die Botschaft und deren Interpretation. (Pitkäsalo & Isolahti 2016: 11.) Ein Kinderbuch ist daher ein Werk, das sich aus verbalem Text, visuellen Bildern und der Stimme des Vorlesers zusammensetzt. Diese ist auch beim Übersetzen wichtig zu erkennen, weil verschiedene Sprachen und Kulturen unterschiedliche sprachliche Ressourcen und bildliche Traditionen haben. Alle drei Modi müssen aber fließend mit einander funktionieren, um die Botschaft zweckmäßig zu übermitteln.

2.2 Charakterisierung

Die fiktive Figuren und deren Charakterisierung sind anscheinend die wichtigsten Elemente der Kinderliteratur, und eine gute und glaubwürdige Figur unterstützt und trägt die ganze Geschichte weiter. Diesbezüglich ist die Charakterisierung einer Figur von großer Bedeutung. Sie wird zum Beispiel durch Beschreibung und Sprachstil der Figur gebaut. Doch der vielleicht

wichtigste Baustein der Figur ist ihr Name. Laut Bertills (2003: 52) fasst er unglaublich viele Sachen, wie zum Beispiel das Aussehen, Alter, Verhalten und innerliche Eigenschaften, in sich. Oittinen (2004: 102–103) fügt auch die Identität, den Status, Konnotationen und die Beziehungen zu anderen Figuren hinzu.

Charaktername können auch allusiv sein. Dies bedeutet, dass der Name nicht in vollem Umfang zum Ausdruck gebracht ist, sondern einen Hinweis über deren Bedeutung enthält (Leppihalme 1997: 44). Ein allusiver Name ist diesbezüglich eine Anspielung und formt Konnotationen. Da Allusionen häufig kulturgebunden sind, besteht dabei möglicherweise auch Übersetzungsproblemen. Eine Allusion funktioniert nämlich nur, wenn der Leser den sprachlichen Zeichen und dessen Referent erkennt und die Eigenschaften und Vorstellungen miteinander verbinden kann. (Leppihalme 1995: 4.)

Auch die Illustrationen bilden die Charakterisierung einer Figur. In die Illustrationen sind zum Beispiel das Aussehen, die Bekleidung, Mimik und Gestik einer Figur zu erkennen, und die alle zusammen kreieren die Persönlichkeit der Figur. Eine Illustration ist immer mit Absicht hinzugefügt und richtet die Aufmerksamkeit des Lesers auf einem besonderen Ereignis oder einer bestimmten Figur der Geschichte. Man muss aber berücksichtigen, dass die Illustration immer eine Interpretation eines Illustrators ist, und andererseits, interpretiert der Leser sie gegen ihr eigenes Wissen, Hintergrund und Erfahrungen (Oittinen 2004: 93).

3 Onomastik

Namen sind grundsätzlich wichtige Elemente der menschlichen Sprache. Ein Zeichen dafür ist, dass historisch gesehen Namen schon immer gegeben wurde (Ainiala, Saarelma & Sjöblom 2008: 28). Die Benennung von Sachen und Phänomene mit einem spezifischen Name ist ein Mittel, um die Umgebung zu kategorisieren, identifizieren und wahrzunehmen, und deswegen werden zum Beispiel Orte, Tiere, Gegenstände und Menschen benannt. Die Onomastik untersucht Namen, und beschäftigt sich traditionell mit Eigennamen und Ortsnamen. (Ainiala et al. 2008: 23–25.) In die Untersuchung vorhanden ist genau die Eigennamenforschung besonders von Bedeutung.

Namen tragen Informationen, Bedeutungen und Emotionen. Ein Name funktioniert damit auch abgrenzend, verbindend und zusammenfassend, und ist ein einfaches sprachliches Zeichen, um auf etwas zu deuten, ohne die Sache weitläufig beschreiben zu müssen. (Ainiala et al. 2008: 9.)

Namen sind immer mit Kultur und Gesellschaft verbunden, und können daher auch verschiedene Vorstellungen und emotionale Ladungen je nach Kultur hervorrufen (Ainiala et al. 2008: 13–14).

Mit Hilfe der Charakternamen in der Kinderliteratur werden Figuren beschrieben, individualisiert, vermenschlicht und charakterisiert. In Kinderliteratur können neben Menschen auch Tiere und andere Wesen mit untypischen, lustigen und beschreibenden Namen benannt und damit vermenschlicht werden, was wichtig für die Geschichte und Leseerfahrung ist. Die Namenformulierung kann zum Beispiel durch Veränderung der Wortart oder Orthografie folgen (Aschenberg 1991: 48–49). Auch Hinzufügung der onomatopoetischen oder alliterarischen Elemente ist möglich (Aschenberg 1991: 52, 63). Die Charakterisierung einer Figur durch einen Charakternamen ist diesbezüglich sehr effektiv.

In der Untersuchung vorhanden wird mit dem Charakternamen einen Namen gemeint, der deutlich auf eine Figur hinweist. Der Name kann sowohl ein Eigenname als auch ein Gattungsname sein. Wichtig ist, dass der Referent, das heißt die Figur, relevant für die Geschichte ist, und hat zum Beispiel Repliken oder ist bildlich im Buch dargestellt.

4 Übersetzen der Kinderliteratur

Laut Markstein (1999: 244–245) ist in belletristischen Texten die ästhetische Funktion von größter Bedeutung, aber man muss sich vor Augen halten, dass das Publikum belletristischer Texte schwer zu bestimmen sein kann. Kinderliteratur als ein Teil der Belletristik fordert daher auch beim Übersetzen eine genaue Betrachtungsweise und Analyse. Zu Übersetzen steht nämlich nicht nur ein textliches Buch, sondern ein multimodales, expressives und ästhetisches Werk.

Ein Kinderbuch ist immer in eine bestimmte Zeit, Kultur und bestimmter Ort unter bestimmten Bedingungen, Normen und Ereignissen entstanden. Der Übersetzer muss deswegen ein Kinderbuch als Text unter sowohl überwiegenden als auch gegangenen Bedingungen betrachten. Zudem muss auch die sprachlichen Eigenschaften eines kinderliterarischen Textes und die Ressourcen der beiden Arbeitssprachen betrachtet werden.

Solche Elemente sind laut Lefevere (1992) zum Beispiel stilistische Mittel wie Alliteration, Rhythmus und Wortspiele. Wenn im Normalfall die originale Information der Botschaft übersetzbar ist, fällt die Mehrdeutigkeit der Wörter und kulturspezifischen Andeutungen dem Übersetzer möglicherweise sehr schwer oder sogar unmöglich zu übersetzen, wobei wörtliches Übersetzen ausgeschlossen ist. Eine Lösung ist, solche zielsprachlichen Elemente zu verwenden.

den, die gleiche Konnotationen in sowohl ausgangsprachlichen als auch in zielsprachlichen Leser erregen. (Lefevere 1992: 17–19.) Auch größere Veränderungen sind gestattet, wenn sie das Verständnis fördern.

Nach der Analyse der obengenannten Charakteristika des Kinderbuchs, wählt der Übersetzer seine *Übersetzungsmethode*. Laut Michael Schreiber (1999: 151) ist die Übersetzungsmethode das „Wie“ des Übersetzens, und kann den zu übersetzenden Text entweder nahe den Leser bringen, was mit Einbürgerung beschreibt werden kann, oder in den Text fremde und für die Zielsprache untypische Elemente lassen, was mit Verfremdung zu beschreiben ist. Die gewählte Methode ist sozusagen der Leitgedanke des jeweiligen Übersetzungsprozesses. Die konkreten, auf kleineren Textabschnitten konzentrierenden Übersetzungsentscheidungen sind *Übersetzungsverfahren*, und bauen sich auf die Übersetzungsmethode und Arbeitssprachen und -kulturen. (Schreiber 1999: 151).

4.1 Übersetzungsverfahren der fiktiven Charakternamen

Die fiktiven Charakternamen können durch vielen Übersetzungsverfahren überarbeitet werden und den Namen entweder in seinem Originalform lassen oder ihn durch verschiedenen Verfahren übersetzen. Wichtig ist, die Funktion und Kontext des Namens im Auge zu halten. Laut Jan Van Coillie (2006: 125) ist zum Beispiel das Kopieren des Namens als solches riskant, weil diese Übersetzungsverfahren zu verfremdend einwirken kann. Van Coillie (2006: 125–126) fügt auch Verfahren wie Kopieren mit zusätzlicher Erklärung, Ersetzung durch ein allgemeineres Substantiv, Phonetische oder Morphologische Anpassung und Ersetzung durch einen zielsprachigen Eigennamen hinzu. Namen mit besonderen Konnotationen können wörtlich übersetzt werden, oder zu dem Namen sogar eine Konnotation hinzufügen.

Ähnliche Übersetzungsverfahren beim Übersetzen der Eigennamen schlägt auch Rune Ingo (1990: 243) vor. Laut Ingo (1990: 245) sind die üblichsten Verfahren das Kopieren und Übersetzen der Namen. Das Letztere soll man aber kritisch betrachten, weil Ingo spezifiziert nicht, was hier genau mit „Übersetzen“ gemeint ist. Ritva Leppihalme (1997: 78–79) spricht ebenfalls über allusive Eigennamen, und teilt ihre Übersetzungsverfahren in drei Kategorien, Kopieren, Ersätzen und Entfernung, mit einigen möglichen Unterkategorien, wo Ähnlichkeiten mit Van Coillie zu finden ist.

4.2 Übersetzungsverfahren der Charakternamen

Für die Bedürfnisse dieser Untersuchung gab es keine passende Klassifikation verfügbar, und so wurde auf Basis Van Coillies (2006), Ingos (1990) und Leppihalmes (1997) Verfahren eine

neue Klassifikation ausgearbeitet. Hierbei wurden die vielseitigen Übersetzungsverfahren und Perspektiven, wie im Kapitel 4.1 erwähnt, berücksichtigt. Die Klassifikation wurde folgendermaßen aufgebaut: 1. Kopieren durch Anpassung 2. Übersetzen entweder wörtlich oder mit einem Äquivalent 3. Übersetzen mit einer Veränderung.

Das erste Übersetzungsverfahren beinhaltet neben das Kopieren die phonetische Anpassung des Namens durch für die Zielsprache typischen Sprachelemente. Das zweite Verfahren schließt das Übersetzen des Namens wörtlich oder mit einem Äquivalent in sich. Durch diesen Verfahren hat der übersetzte Name die gleiche denotative Bedeutung wie der zielsprachige Name. Das dritte Verfahren bedeutet, dass der Name durch eine Veränderung übersetzt wird, und so verändert möglicherweise sich auch der Inhalt des Namens. Eine Veränderung kann eine Ersetzung, Präzisierung, Auslassung eines Elements oder Hinzufügung eines stilistischen Elements sein.

5 Untersuchungsmaterial und -methode

Als Untersuchungsmaterial dieser Masterarbeit wurde Otfried Preusslers Kinderbuchklassiker *Die kleine Hexe* und dessen finnische Übersetzung *Pikkunoita* gewählt. Das Buch wurde in 1957 publiziert und ist ein Jahr später mit Deutscher Jugendliteraturpreis ausgezeichnet worden (Thienemann-Esslinger Verlag GmbH 2016). *Die kleine Hexe* ist in 1978 in das Finnische übersetzt worden. Die Übersetzerin Kaarina Helakisa hat auch andere zahlreiche Klassiker wie *Narnia*-Bücher (*Chroniken von Narnia*), *Veljeni Leijonanmieli* (*Bruder Löwenherz*) und *Hanhiemon tarinoita* (*Geschichte von Mutter Gans*) übersetzt (Iltasatu-yhdistys 2015).

Das eigentliche Untersuchungsmaterial dieser Masterarbeit besteht aus insgesamt 114 Charakternamen (57 deutsche Namen und 57 in das Finnische übersetzte Namen). Die Charakternamen wurden in die Bücher gesammelt und tabellarisch je nach Sprache zusammengestellt (siehe Tabelle 1). Auch Abbildungen der Figuren wurden in der Tabelle markiert. Alle Figuren waren nicht im Buch abgebildet und einige waren schwer zu erkennen. Im letzteren Fall steht die Markierung in Klammern.

Tabelle 1. Deutsche und finnische Charakternamen

DE	Seite	FI	Seite	Bild
Kleine Hexe	3	pikkunoita	5	x
Abraxas	4	Abraksas	6	x
Berghexen	9	vuorennoidat	10	(x)
Waldhexen	9	metsänoidat	10	(x)
Sumpfhexen	9	suonoidat	10	(x)

Nebelhexen	9	usvanoidat	10	(x)
Wetterhexen	9	ukkosnoidat	10	(x)
Windhexen	9	tuulinoidat	10	(x)
Knusperhexen	9	piparnoidat	10	(x)
Kräuterhexen	9	yrttinoidat	10	(x)
Muhme Rumpumpel	10	Römpömpeli-täti	11	x
Oberhexe	10	ylinoita	11	x
Balduin Pfefferkorn	22	Paavali Piparpää	21	x
Holzsammlerinnen	32	risumuorit	31	x
Revierförster	34	piirinmetsänvartija	33	x
Billige Jakob	41	helppoheikki	39	x
Papierblumenmädchen	45	kukkaistyttö	42	x
Bierkutscher	48	olutkusi	44	
Sattelpferd	53	satulahevonen	49	x
Handpferd	53	varahevonen	49	x
Thomas	56	Tuomas	51	x
Vroni	56	Rauni	51	x
Ochsen Korbinian	59	Köriläs-härkä	54	x
Schützenhauptmann	64	ampumaseuran johtaja	59	x
Fähnrich	65	lipunkantaja	60	x
Maronimann	68	kastanjakauppias	62	x
Kinder	81	lapset	73	x
Schneemann	81	lumiukko	72	x
große Jungen	83	isot pojat	74	
Negerlein	86	neekerit	77	
Türken	86	turkkilaiset	77	
Indianer	86	intiaanit	77	(x)
Chinesinnen	86	kiinalaistytöt	77	(x)
Menschenfresser	86	ihmissyöjä	77	(x)
Eskimofrauen	86	eskimonaiset	77	(x)
Wüstenscheich	86	aavikon seikki	77	(x)
Hottentottenhäuptling	86	hottentottipäällikkö	77	(x)
Cowboys	86	cowboyt	77	(x)
Schornsteinfeger	87	nuohooja	77	
Kasperl	87	Kasper	77	(x)
Räuberhauptmann Jaromir	87	rosvopäällikkö Jaromir	77	(x)
Fastnachtshexe	87	laskiaisnoita	78	x
Indianer Blutige Wolke	89	intiaani Punainen Pilvi	81	x
Eichhörnchen	94	oravat	83	x
Rehe	94	kauriit	83	x
Hasen	94	jänikset	83	x
Hirsche	94	hirvet	83	
Kaninchen	94	kaniinit	83	x
Waldmäuse	94	metsähiiret	83	x
Fuchs	96	kettu	85	x

Schindelmacherin	103	päreentekijän vaimo	91	x
Schindelmacher	101	päreidentekijä	90	
Kegelbrüder	102	keilaveikot	91	
Kräx	107	Kräks	94	x
Kräxin	110	rouva Kräks	97	x
Schneider-Friz	112	räätälin Risto	97	x
Schuster-Sepp	112	suutarin Seppo	97	x

Die Charakternamen wurden qualitativ und quantitativ analysiert. Dabei wurden auch die möglichen Abbildungen berücksichtigt. Die Namen wurden in einer Tabelle je nach drei von den möglichen Übersetzungsverfahren eingeordnet (siehe Tabelle 2). Die Charakterisierung der Figure und deren möglichen Veränderungen wurden auch diskutiert.

6 Untersuchungsergebnisse

Die Ergebnisse zeigen vor allem, dass die einbürgernde Übersetzungsmethode ausgewählt ist. In der gewählten Untersuchungsmaterial waren 43 Charakternamen zu finden, die mit nur einem Übersetzungsverfahren übersetzt sind. Man kann feststellen, dass weil ein Großteil der Charakternamen mit nur einem Übersetzungsverfahren übersetzt sind, sind die Eigenschaften eines einzigen Charakternamens sehr vielseitig. Dagegen 14 Charakternamen sind mit einer Kombination von zwei Verfahren übersetzt, was auf kulturellen Unterschiede und unterschiedliche sprachlichen Ressourcen zurückzuführen ist. Die Charakterisierung der Figure verändert sich einigermaßen mit jedem Übersetzungsverfahren, aber zwischen deutschen und finnischen Figuren sind keine bedeutungsschweren Unterschiede zu finden.

Tabelle 2. Charakternamen und ihre Übersetzungsverfahren

DE	FI	1	2	3
Kleine Hexe	pikkunoita		x	x
Abraxas	Abraksas	x		
Berghexen	vuorennoidat		x	
Waldhexen	metsänoidat		x	
Sumpfhexen	suonoidat		x	
Nebelhexen	usvanoidat		x	
Wetterhexen	ukkosnoidat		x	x
Windhexen	tuulinoidat		x	
Knusperhexen	piparnoidat		x	x
Kräuterhexen	yrttinoidat		x	
Muhme Rumpumpel	Römpömpeli-täti	x		x
Oberhexe	ylinoita		x	
Balduin Pfefferkorn	Paavali Piparpää			x
Holzsammlerinnen	risumuorit			x

Revierförster	piirinmetsänvartija		x	
Billige Jakob	helppoheikki		x	
Papierblumenmädchen	kukkaistyttö		x	x
Bierkutscher	olutkusi		x	
Sattelpferd	satulahevonen		x	
Handpferd	varahevonen		x	
Thomas	Tuomas	x		
Vroni	Rauni			x
Ochsen Korbinian	Köriläs-härkä		x	x
Schützenhauptmann	ampumaseuran johtaja		x	
Fähnrich	lipunkantaja		x	
Maronimann	kastanjakauppias		x	
Kinder	lapset		x	
Schneemann	lumiukko		x	
große Jungen	isot pojat		x	
Negerlein	neekerit		x	x
Türken	turkkilaiset		x	
Indianer	intiaanit		x	
Chinesinnen	kiinalaistytöt		x	x
Menschenfresser	ihmissyöjä		x	
Eskimofrauen	eskimonaiset		x	
Wüstenscheich	aavikon seikki		x	
Hottentottenhäuptling	hottentottipäällikkö		x	
Cowboys	cowboyt		x	
Schornsteinfeger	nuohooja		x	
Kasperl	Kasper	x		
Räuberhauptmann Jaromir	rosvopäällikkö Jaromir	x	x	
Fastnachtshexe	laskiaisnoita		x	
Indianer Blutige Wolke	intiaani Punainen Pilvi		x	x
Eichhörnchen	oravat		x	
Rehe	kauriit		x	
Hasen	jänikset		x	
Hirsche	hirvet			x
Kaninchen	kaniinit		x	
Waldmäuse	metsähiiret		x	
Fuchs	kettu		x	
Schindelmacherin	pärentekijän vaimo		x	x
Schindelmacher	pärentekijä		x	
Kegelbrüder	keilaveikot		x	
Kräx	Kräks	x		
Kräxin	rouva Kräks	x		x
Schneider-Friz	räätälin Risto		x	x
Schuster-Sepp	suutarin Seppo		x	x

Sieben Charakternamen sind durch Kopieren und Anpassung übersetzt. Vier davon sind mit nur diesem Verfahren übersetzt und drei sind eine Kombination von zwei Verfahren. Zum Beispiel der Name des Raben *Kräx* ist kopiert, und der relativ ungewöhnliche Konsonant *x* mit einer finnischen Konsonantenpaar *ks* phonologisch angepasst (siehe Beispiel 1 und 1). Dabei verändert sich aber die Charakterisierung: Deutscher *Kräx* ist ein Rabe, aber die Lautform der Figur ist auch zu einer Krähe zu assoziieren, was eine lustige Konnotation zu zwei unterschiedlichen Vögel bildet. Diese ist im finnischen nicht möglich. Doch die Lautform *Kräks* ist im finnischen mit Schreien eines Raben zu assoziieren, und so wird eine zusätzliche Konnotation durch Onomatopoesie gebildet.

(1) Der Lieblingsbruder des Raben Abraxas hieß Kräx. (Preussler 1957: 107.)

(2) Abraksasin rakkain veli oli nimeltään Kräks. (Preussler 1978: 94.)

Insgesamt 47 Charakternamen sind wörtlich oder mit einem Äquivalent übersetzt, davon 35 mit nur diesem Verfahren und die anderen 12 Namen mit einer Kombination von zwei Verfahren. Dieses Verfahren ist sehr üblich zum Beispiel mit kollektiven und appellativen Charakternamen wie Tierefigure. Durch dieses Übersetzungsverfahren erhält sich in Charakternamen sowie die denotative als auch konnotative Bedeutung. Zum Beispiel *Fuchs* ist mit einer finnischen Äquivalent *kettu* übersetzt. Die Figur ist auch mit einer Illustration gestützt. Ein Fuchs erscheint üblicherweise schlau und böse im Kinderliteratur, und so stützen hier das Wort und die Illustration gut einander: Der Charakternamen ist leicht mit dem Bild über einen listig lächelnden Fuchs mit spitzen Zähnen zu verbinden.

Insgesamt 17 Charakternamen sind mit einer Veränderung übersetzt geworden und mit nur diesem Übersetzungsverfahren sind vier Namen übersetzt. Dagegen 13 Namen sind mit einer Kombination von zwei Verfahren übersetzt. Zum Beispiel bei *Balduin Pfefferkorn* ist der deutsche Eigenname *Balduin* durch finnischen *Paavali* ersetzt und so verändert. Der letzte Teil *Pfefferkorn* ist mit *Piparpää* übersetzt. Damit ist ein stilistisches Element, nämlich Alliteration, durch wiederholenden Konsonanten *p* zu den finnischen Namen hinzugefügt. Die Bedeutung des letzteren Teils verändert sich auch: *Pfefferkorn* verweist auf einer Gewürzpflanze, Nelkenpfeffer, wenn dagegen *Piparpää* könnte man mit entweder Pfefferkuchen oder Meerrettich verbinden. Alles Vorgenanntes wirkt auch auf der Charakterisierung.

(3) Sie kamen ins Dorf und betraten den Laden des Krämers Balduin Pfefferkorn. (Preussler 1957: 22.)

(4) Päästyään kylään noita ja korppi astuivat sekatavarakauppias Paavali Piparpään puotiin. (Preussler 1978: 21.)

7 Schlussfolgerungen

In die Untersuchung vorhanden wurden die Übersetzungsverfahren der deutschen und finnischen Charakternamen und die durch den Charakternamen übermittelte Charakterisierung im Kinderbuch untersucht. Die Ergebnisse zeigen, dass die Charakternamen mit einbürgernden Übersetzungsmethoden und größtenteils mit nur einem Übersetzungsverfahren übersetzt sind. Die Charakterisierung ist einigermaßen unterschiedlich zwischen den deutschen und finnischen Charakternamen, aber in die Geschichte werden dabei keine wichtigen Elemente verloren. Zusammenfassend kann auch festgestellt werden, dass ein Charakternamen ein wichtiger Teil im Kinderbuch und muss unbedingt beim Übersetzungsprozess berücksichtigt werden.

Es wäre möglich gewesen, in ähnlicher Untersuchung auch neuere Material zu verwenden, aber das Alter des Untersuchungsmaterials war zweitrangig, weil diese Untersuchung eine Fallstudie war. Es wäre aber interessant, das gleiche Material aus zeitlichen Perspektive zu untersuchen, weil laut Kapari, Kattelus und Sivill (2002: 4) Finnland durch Einwanderung internationalisiert wird und dies auch auf die Namen und Namengebung wirkt. Eine mögliche Perspektive und ein weiteres Untersuchungsobjekt wäre die Multimodalität und die vielen Akteure zwischen den Autor und das das Buch interpretierendes Kind. Das Kind interpretiert nämlich die Geschichte durch die textlichen, visuellen und auditiven Modi, aber auch durch die Augen des originalen Autors, Übersetzers, Illustrators und möglicherweise die Stimme des nahen Erwachsenen.

Wie aus dieser Untersuchung hervorgeht, ist die Charakternamen eine wichtige Kategorie der Sprache und ein wichtiger Teil eines Kinderbuchs. Die Ergebnisse dieser Masterarbeit können nicht unbedingt verallgemeinert werden, aber was feststeht, ist, dass Kinderliteratur jetzt und vor allem in der Zukunft phantastische Figuren, eindrucksvolle Charakternamen und fantasievolle Autoren und Übersetzer benötigt.